

JURAJ LOKMER

BRINJE: POSTOJBINA KNEZOVA KRČKIH - FRANKAPANA I BRINJSKA GLAGOLJSKA BAŠTINA

Juraj Lokmer
Ulica grada Mainza 11
HR 10000 Zagreb
juraj.lokmer@gmail.com

UDK: 091:003.349.1(497.5Brinje)
Pregledni članak
Ur.: 2022-06-30

Povijest knezova Frankapana veliki je dio starije hrvatske povijesti, a posebno povijesti jugozapadnoga dijela Hrvatske od razvijenoga srednjeg vijeka pa do kraja 17. stoljeća. Svojim djelovanjem knezovi Frankapani su ostavili ne samo duboki povijesni trag već i materijalna svjedočanstva, kulturno i duhovno nasljeđe na širokom području: od Kvarnera pa sve do Kupe, Save, Une i Vrbasa. To je posebno vidljivo u brojnoj sačuvanoj hrvatskoj glagoljskoj baštini gdje frankapanski pisani glagoljski spomenici imaju posebno mjesto. Iako je još u 19. stoljeću frankapanska povijest i baština dosta istraživana, ostaje puno toga istražiti ili pak stručno-znanstveno vrednovati i prikazati u svjetlu novih znanstvenih, ali i političkih, gospodarskih i kulturoloških prilika.

Ovaj rad stavlja naglasak na jedan dio manje poznate frankapanske, posebno glagoljske baštine gradića Brinja i njegovoga kraja koji je bio rezidencijalno središte najmoćnijih Frankapana i kojim je kasnije gospodarila Brinjska odnosno Tržačka loza Frankapana, zadnji izdanak starodrevne hrvatske plemenitaške obitelji nestale s povijesne pozornice Hrvatske tragičnim glavosjekom kneza Frana Krsta Frankapana i kneza Petra Zrinjskoga u Bečkom Novom Mjestu.

Ključne riječi: knezovi Krčki Frankapani, Brinje, Sokolac, glagoljska baština Brinja

Brinje i Brinjski grad - Sokolac

Brinje, danas gradić na krajnjem zapadu Ličko-senjske županije (Brinjski kraj) na Jozefinskoj cesti nadomak mora¹ staro je naselje nastanjeno u prapovijesti (kraj 8. - početak 5. stoljeća prije Krista) o čemu svjedoče arheološki nalazi u samom današnjem brinjskom gradu Sokolcu² i okolici. U antičko doba Brinje je nastanjeno ilirskim stanovništvom (Japodi) gdje je postojalo naselje, ilirsko -

¹ S. PAVIČIĆ, 1962, 10–11; S. KR PAN, 1995, 9.

² A. AZINOVIĆ BEBEK – A. JANEŠ, 2018, 71–72.

rimski *Monetium*.³ O tome svjedoče nalazi iz antičkoga doba,⁴ čiji su, vjerujem, arheološki ostatci nedavno nađeni na Velikome Humcu,⁵ a vjerojatno bi slično pokazali i arheološki nalazi oko crkve sv. Vida podno Humca na jugoistočnome obodu Brinjskoga polja. *Monetium* je bio važna ilirska (japodska), kasnije romanizirana, naseobina na jednom kraku puta iz Senja (*Senia*) prema Sisku (*Siscia*) i prema jugu u *Salonu*, a tu funkciju Brinje je zadržalo tijekom srednjega i novoga vijeka sve do nedavnih dana kada je bilo strateški važna točka za vrijeme Domovinskoga rata na najkraćoj slobodnoj prometnici između dalmatinske, primorske i kontinentalne Hrvatske.

U središtu Brinja klisurasta je uzvisina koja završava širokom, pomalo strmom zaravni što se uzdiže iznad Brinjskog polja omogućivši sklopu utvrđena zdanja pregled nad zaseocima raštrkanim po Brinjskome polju i njegovu obodu. Na najvišoj točki te uzvisine stoji i zubu vremena odolijeva, danas potpuno obnovljena gotička crkva Sv. Trojstva, monumentalna dva i pol katna dvorska kapela, profinjena gotičkog stila, ostatak nekadašnje utvrđene palače - burga. Nasuprot dvorskoj kapeli stoji podrtina kule brinjskoga grada, kojega su stariji Brinjaci nazivali *Gradina* i sve više u novije vrijeme i *Sokolac*. Tu su kapelu i stambeni dio palače knezovi Krčki - Frankapani gradili, dograđivali i izgrađivali još od vremena kada su oko 1300. godine knezovi Krčki Dujam II. i Leonardo od kralja Karla II. Anžuvince dobili *Župu Gatansku* (Gacku) i s njome utvrdu i trgovište Brinje.⁶ Otada nose i naziv knez Gacke.⁷ Ime *Sokolac* nije u povijesnim frankapanskim i drugim dokumentima nigdje zabilježeno za taj njihov grad - palaču u Brinju, koja se od 1390. godine u mnogim frankapanskim i drugim dokumentima naziva *Jelovik*.⁸ Iz istih povijesnih dokumenata je poznato da su knezovi Frankapani posjedovali grad - utvrdu Sokol⁹ ili Sokolac nedaleko Bihaća, danas u Bosni i Hercegovini,¹⁰ koja je bila obrambena utvrda - predziđe grada

³ K. PATSCH, (1900), 1990, 36, 101–102; E. LASZOWSKI, 1941, 16; B. OLUJIĆ, 2007, 127, 141.

⁴ K. PATSCH, (1900), 1990.

⁵ M. GLAVIČIĆ – N. CAMBI, 2017, 7, 14–5; Znanstveno otkriće, URL: <http://indirektno.com/znanstveno-otkrice-u-brinjskom-humcu-pronadeni-ostaci-naselja-i-pocasnog-kipa-prvog-rimskog-cara/> (2021-05-03)

⁶ V. KLAJIĆ, 1901, 116–117.

⁷ CD Frang., 1, 1910, 29, 33, 34, 41, 47, 147, 153, 181, 270, 346, 374; CD Frang., 2, 1913, 173.

⁸ CD Frang. 1, 1910, 108, 160, 209, 246, 371; S. PAVIČIĆ, 1962, 95.

⁹ CD Frang. 1, 1910, 270; AC., 2017, 31.

¹⁰ R. LOPAŠIĆ, 1890, 272–273. Tvrđava Sokolac danas je najbolje sačuvana srednjovjekovna utvrda u BiH, obnavljana u više navrata (1898., 1953. i 2005.) i proglašena je nacionalnim spomenikom.

Sl. 1. Frankapanski brinjski grad Jelovik (danas Sokolac), sadašnje stanje. U pozadini je planina Škamnica s bujnom jelovom šumom. (foto: Lika Travel d.o.o.)

Bihaća, koji je također neko vrijeme bio dio prostrane frankapanske državine. Današnji naziv Sokolac za Brinjski grad vjerojatno je nastao daleko kasnije nakon što je rod knezova Krčkih Frankapana nestao s povijesne pozornice. To ime je ovaj monumentalni sklop građevina vjerojatno dobio zbog svog uznositoga izgleda i položaja, koji se je svojom vertikalom nadvio nad naseljem Brinje kao simbol visina kojima vlada gospodar neba - sokol, ptica opjevana u brinjskim i mnogim ličkim narodnim pjesmama.¹¹

Knezovi Krčki: na početku bijaše Dujam

U magli povijesti, na početku 12. stoljeća pojavljuje se u povijesnim dokumentima rodočelnik knezova Krčkih, *Dujam*, kada Mletačka Republika lukavo koristeći nakon smrti hrvatskog kralja Zvonimira,¹² odnosno slabosti u dinastičkoj krizi ugarsko-hrvatskih kraljeva, uspijeva početkom XII. stoljeća

¹¹ E. LASZOWSKI, 1941, 16; D. MILETIĆ – M. VALJATO FABRIS, 2003, 7–9.

¹² V. KLAJČ, 1972, I., 170–172, 180; N. KLAJČ, 1990, 121.

zavladati otokom Krkom, koji je još od vremena hrvatskoga kralj Petra Krešimira IV. pod hrvatskom upravom.¹³ Mletački dužd *Vital II. Michiel* (1156. – 1172.)¹⁴ u ispravi iz 1163. godine navodi da je Dujam došao na Krk - vjerojatno je iz Dalmacije - za vrijeme dužda *Domenica Michiela* (1118. – 1130.)¹⁵ i upravljao u ime *Serenissime* otokom Krkom od o. 1126. godine do svoje smrti (prije 1163. godine).¹⁶ Kronike (tzv. *Chronice romane*,¹⁷ *Kronika kanonika Rogeriusa* iz 13. stoljeća¹⁸) i drugi povijesni dokumenti i autori, posebno *Honuphrius Panvinius* (1529. – 1568.),¹⁹ po želji rimskih Frangepana u svojem djelu *De gente Frangipania libri IV*,²⁰ je povezo hrvatske Frankapane s rimskim Frangepanima te posredno preko njih s antičkim *Anicijima*, od kojih su navodno svi potekli.²¹ Svi autori do 19. stoljeća slijede Panviniusov rad i govore o rimskom i venecijanskom podrijetlu knezova Krčkih Frankapana. Većina hrvatskih povijesnih autoriteta 19. i 20. stoljeća (V. Klaić, G. Vassilich,²² N. Klaić, P. Strčić, L. Margetić i dr.) drže da su knezovi Krčki domaćeg, hrvatskoga podrijetla iz vrbničkoga kraja sa sjedištem u kaštelu *Gradec*. I Antonio Vinciguerra,²³ mletački diplomat i prvi mletački providur Krka u svojem izvješću *Giurisdizione antica di Veglia, 1481. - Relazione di Antonio Vinciguerra*²⁴ zasnovanom na dokumentima iz krčkog frankapanskog arhiva i na temelju narodne tradicije odbacuje mogućnost mletačkog podrijetla knezova Krčkih Frankapana.²⁵ Ako su knezovi Krčki

¹³ V. KLAJĆ, 1972, I., 130; N. KLAJĆ, 1990, 102.

¹⁴ VITALE II. MICHIEL, Doge XXXVIII., Anni 1156 - 1172., Conoscere Venezia, URL: <https://www.conoscerevenezia.it/?p=28630> (2002-06-07)

¹⁵ DOMENICO MICHIEL, Doge XXXV., Anni 1118 - 1130, Conoscere Venezia, URL: <https://www.conoscerevenezia.it/?p=23448> (2002-06-07)

¹⁶ V. KLAJĆ, 1901, 82–83.

¹⁷ *Chronichae romane* nisu dosad poznate, nisu pronađene, iako se na njih pozivao papa Martin V. kada je 1430. godine knezu Mikuli IV. priznao naslov de Frankapanibus. Panvinius i drugi talijanski autori govore o tri brata de Frangipani koji su 833. godine došli z Rima u Veneciju, odnosno u Dalmaciju (C. TRASMUNDO, 1870, 4). V. Klaić je dokazao da su to nepostojeće kronike jer je prvi spomen Frankapana u Rimu tek u 11. stoljeću. (V. KLAJĆ, 1901, 20–26)

¹⁸ ROGERIJE, 2010, 101; Hrvatski povjesničar Stjepan Antoljak dokazao je da je taj podatak kasnije umetnut u ovu Kroniku. (S. ANTOLJAK, 1952, 199)

¹⁹ S. BAUER, 2014.

²⁰ Ovo Panviniusovo djelo je ostalo u rukopisu, nije nikada objavljeno u tisku, ali su drugi autor obilato koristili to djelo u rukopisu (V. KLAJĆ, 1901, 6)

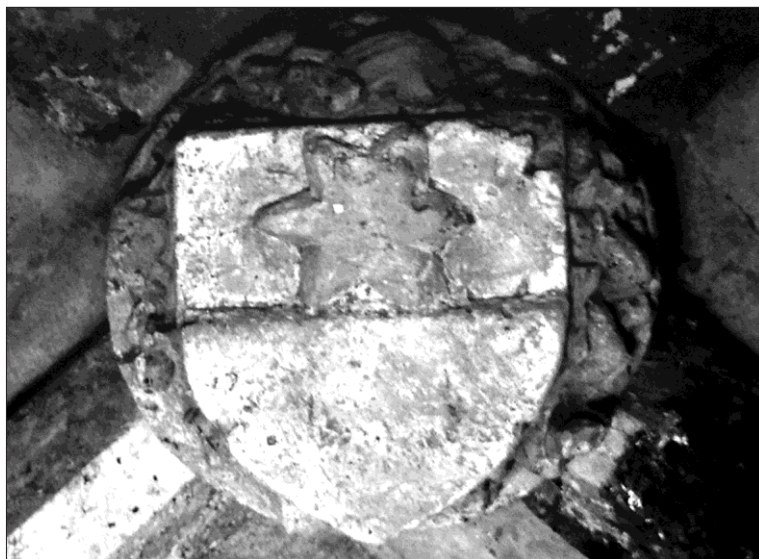
²¹ V. KLAJĆ, 1901, 5–6.

²² G. VASSILICH, 1904.

²³ M. MALAVASI, 2020.

²⁴ A. VINCIGUERRA, COMMISSIONES, I., 1876, 29–101.

²⁵ A. VINCIGUERRA, COMMISSIONES, I., 39–40; V. KLAJĆ, 1901, 3–5; L. ŠPOLJARIĆ, 2016, 8.

Sl. 2. Grb knezova Krčkih na svodu kripe dvorske kapele Sv. Trojstva, Brinjski grad, 14. stoljeće (foto: Vid Barac)²⁶

domaćeg, krčkoga podrijetla, onda se može pretpostaviti, iako za to nema čvrstog uporišta u povijesnim dokumentima, da je Dujam možda srodnik ili potomak župana Jakova (*Jakov na Otoku*), odnosno kneza Kosmata (*koji je vladao cijelom Krajinom*), a koji se spominju u tekstu Bašćanske ploče²⁷ ili bi pak mogao biti rođak slavnoga Dragoslava patrona crkve sv. Vida Dobrinjskog²⁸ za kojega su neki lokalni istraživači²⁹ primjetili da bi to mogao biti *Drago Slav*, neretljanski knez - hrvatski kralj *Slavić* kojega su Normani zarobili na sjeverozapadnom Jadranu, možda na Kvarneru i odveli u zatočeništvo.³⁰ Taj Jakov, ali i Dujam, ako su krčkoga podrijetla, mogli bi biti iz jednoga od četiriju srednjovjekovnih bratstva hrvatskoga narodnog plemstva na otoku Krku od kojih je jedno *Zudinich*³¹ (*Judinich*) na što asocira šestokraka Davidova zvijezda u grbu knezova Krčkih. Poznato je da je već u antičko doba u jadranskim gradovima Dalmacije (*Salona*),³²

²⁶ Brošura "Brinje, Plemički grad Sokolac"

²⁷ B. FUČIĆ, 1982, 44.

²⁸ J. KIRINČIĆ – F. VELČIĆ, 2000, 31–57.

²⁹ Mate Sutora, svećenik Krčke biskupije, dugogodišnji župnik u Dobrinju na otoku Krku, angažirani kulturni djelatnik na zaštiti i proučavanju crkvene baštine.

³⁰ J. KIRINČIĆ – F. VELČIĆ, 2000, 43; J. JUSTINIĆ, 2020, 25.

³¹ O. KOSANOVIĆ, 2016, 251–252.

³² I. MATIJEVIĆ, 2020, 238–248.

Senia - Senj³³) bilo Židova koji su se bavili trgovinom, a kasnije se stopili s lokalnim stanovništvom postavši ugledni članovi društva (Moise u Senju,³⁴ kasnije u Cresu,³⁵ Moisievič u Krku,³⁶ Mojsijević u Kožljaku³⁷).

Članovi brojne Dujmove obitelji i nakon kneza Dujma upravljaju otokom Krkom u ime Mletačke Republike. Ubrzo stupaju i u službu ugarsko-hrvatskih kraljeva kod kojih vještom politikom i diplomatskom lukavošću, koju su dobro svladali služeći lukavu Serenissimu, izdanke bizantskoga duha i uprave u ovim krajevima, pa i falsificiranjem kraljevskih povelja, a to je bila česta praksa u srednjovjekovnoj Europi i kasnije, stječu nove posjede na susjednome kopnu.³⁸

Knezovi Krčki podanici dvaju gospodara

Već 1193. godine knez Bartol II. Krčki (? – o. 1224),³⁹ koji je poslije 1088. godine ostavio otok Krk i stupio u službu ugarsko-hrvatskoga kralja⁴⁰ Bele III. (? , 1172 – 1196.),⁴¹ dobio je prema ispravi iz 1193. godine⁴² za svoju vjernu službu od kralja župu Modruš i vjerojatno župu Vinodol.⁴³ Pomažući ugarsko-hrvatskome kralju Andriji II. (1205 – 1235)⁴⁴ u vrijeme njegova odlaska 1217. godine u križarski rat, kao i sudjelujući u ratovanju na poziv pape protiv Neretljana, Kačića i bosanskih heretika (1220. godine) knezovi Krčki, Henrik (1198. – 1232.) i Vid II. (1198. – 1232.)⁴⁵ dobivaju 1225. godine kraljevom darovnicom Župu Modruš i Vinodol⁴⁶ te na upravu otoke Brač, Hvar, Korčulu i Lastovo.⁴⁷ Za vrijeme tatarske provale u Ugarsku

³³ J. BRUNŠMID, 1907, 182; J. KLEMENC, 1940, 4; M. GLAVIČIĆ, 1994, 75–76.

³⁴ L. MARGETIĆ, 2007, 19, 21, 32, 63, 77, 101.

³⁵ T. SUŠANJ-PROTIĆ, 2014.

³⁶ T. GALOVIĆ, 2015, 137–142; O. KOSANOVIĆ, 2016, 249–250.

³⁷ B. FUČIĆ, 1982, 71; Z. HORVAT, 2002, 65, 82.

³⁸ N. KLAJČIĆ, 1990, 293–294.

³⁹ P. STRČIĆ, 1998, 399.

⁴⁰ V. KLAJČIĆ, 1901, 86.

⁴¹ BELA III., *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6676> (2021-02-05)

⁴² CD II., 1904, 262–263; CD Frang. 1, 1910, 3–5.

⁴³ V. KLAJČIĆ, 1901, 86. N. KLAJČIĆ, 1971, 167–168; N. KLAJČIĆ, 1990, 293; P. STRČIĆ, 1998, 399.

⁴⁴ ANDRIJA II. ARPADOVIĆ, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2627> (2022-02-22)

⁴⁵ P. STRČIĆ, 1998, 392.

⁴⁶ CD III., 1905, 244–245.

⁴⁷ CD III., 1905, V. KLAJČIĆ, 1901, 89–90; P. STRČIĆ, 1998, 389.

Sl. 3. Knezovi Krčki - Frankapani (?), ostaci freske u kapeli Sv. Trojstva, Brinjski grad Jelovik, kraj 14. ili početak 15. stoljeća (foto: Juraj Lokmer)

i Hrvatsku⁴⁸ knezovi Krčki Fridrik I. (1242. – 1251.), Bartol III. (1242. – 1251.) i Vid III. (1242. – 1251.)⁴⁹ pomažu kralju Beli IV. (1235. – 1270.)⁵⁰ kod bijega pred Tatarima 1242. godine, kao i u unutarnjim razmiricama, za što im se kralj obilato odužuje i darovavši im, odnosno potvrdivši im 1251. godine posjedovanje župe Modruš i plodnoga Vinodola.⁵¹

Ovom ispravom, koju većina hrvatskih povjesničara drži falsifikatom,⁵² knezovi Krčki dobili su strateški važan grad Tržan i utvrdu Modruš, čime preuzimaju kontrolu nad dijelom najkraćega, najbržega prilaza moru iz Panonske nizine glasovite *Via excercitialis*⁵³ i jedinim trgovačkim pravcem, cestom nazivanom od XIII. st. *via regis*, *via publica* ili *via magna*, ugarsko-hrvatskoga kraljevstva koja završava u Senju.⁵⁴

⁴⁸ H. KEKEZ, 2010, 26–28.

⁴⁹ P. STRČIĆ, 1998, 392.

⁵⁰ BELA IV., *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6677> (2022-01-22)

⁵¹ CD IV., 1906, 442–444; V. KLAJČ, 1901, 92–93, N. KLAJČ, 1990, 295; P. STRČIĆ, 1998, 389.

⁵² N. KLAJČ, 1990, 293. Postoji darovnica iz 1260. godine kojom kralj Bela IV. daruje Fridriku i Bartolu, knezovima Krčkim, grad Senj, za koju je dokazano da je falsifikat. (CD V., 1907, 177–178.)

⁵³ P. TIJAN, 1940, 13.

⁵⁴ S. SAVITZ NOSSAN, 1970, 129.

Templari kojima je ugarsko-hrvatski kralj Bela III. (1172. – 1196.) darovao Senj⁵⁵ sredinom 13. stoljeća zbog sve lošijih prilika u templarskome redu, pada ugleda nakon promjene papinske politike u svezi križarskih ratova, a posebno nakon pretrpljenog teškog poraza kršćanske vojske kod Gaze (Akon) 1244. godine zbog templarske nerazboritosti,⁵⁶ rađanjem novoga duhovnoga ozračja u Crkvi nastankom novih redova (franjevci i dominikanci), kao i bitno izmijenjenim odnosom ugarsko-hrvatskih kraljeva prema templarima koji se, izgleda, prema kralju u ratu s Tatarima nisu ponijeli baš viteški,⁵⁷ natjeralo je templare da prihvate kraljevu ponudu. Tako templari prije 1269. godine napuštaju Senj i Gacku, a znajući da su nepoželjni Senjanima i senjskoj općini s kojom su bili u stalnome sukobu i da im njihovi susjedi knezovi Krčki i knezovi Babončići⁵⁸ na širem području Gacke nisu prijateljski raspoloženi, prihvaćaju nagodbu s kraljem i mijenjaju Senj i Gacku za Dubicu i Dubičku županiju.⁵⁹

Knezovi Krčki Fridrik II.⁶⁰ i Bartol IV.⁶¹ koji su zdušno pomagali kralja u tatarskome ratu to su iskoristili i od kralja 1260. godine dobivaju velike povlastice,⁶² kao i grad Senj te knezovi Krčki uskoro postaju izborni potestati grada Senja.⁶³ Već 1271. godine Senjani, suci, vijećnici i čitav narod *za dobro svoje senjske zemlje* izabiru kneza Vida IV. Krčkoga (1257. – 1271.)⁶⁴ i njegove nasljednike *za vječnog načelnika i upravitelja*,⁶⁵ a to potvrđuje iste godine i ugarsko-hrvatski kralj Stjepan V. (1270. – 1272.),⁶⁶ čemu je vjerojatno dalo veliki doprinos i pravno reguliranje odnosa knezova Krčkih i vinodolskih općina (Vinodolski zakonik 1288. godine) u novodobivenom Vinodolu.⁶⁷ U dinastičkim

⁵⁵ CD II., 1904, 191.

⁵⁶ M. BOGOVIĆ, 1998, 76.

⁵⁷ L. MARGETIĆ, 1992, 14.

⁵⁸ CD IV., 1906, 181–182; M. BOGOVIĆ, 1998, 76.

⁵⁹ CD V., 1907, 510–511.; V. KLAIĆ, 1901, 108–110; L. DOBRONIĆ, 1984, 71; L. DOBRONIĆ, 2003, 197–198.

⁶⁰ P. STRČIĆ, 1998, 408.

⁶¹ Ibid., 389, 393.

⁶² CD V., 1907, 173–175.

⁶³ Ibid., 177–179.

⁶⁴ Sinovi Vida III., osnivača Vidove loze knezova Krčkih, bili su Fridrik II., Bartol IV. i Vid IV. (spominje se 1257. – 71.). Za Vida IV. pouzdano se zna da je od 1257. do 1259. obnašao dužnost splitskog načelnika i nosio naslov modruškog i vinodolskog kneza. (P. STRČIĆ, 1998, 389)

⁶⁵ CD V., 1907, 597–598; V. KLAIĆ, 1901, 110; M. VILIČIĆ, 1967–1969, 56; M. BOLONIĆ, 1973, 223.

⁶⁶ CD V., 1907, 612–613; N. KLAIĆ, 1990, 295.

⁶⁷ CD V., 1907, 179–180. Mnogi drže da je ova listina falsifikat iz kasnijega vremena.

borbama za ugarsko-hrvatsko prijestolje nakon što je 1301. godine izumrla dinastija Arpadovića, knezovi Krčki se priklanjaju Anžuvincima, rođacima Arpadovića, aktivno im pomažu da se popnu na ugarsko-hrvatsko prijestolje. Za time stečene zasluge knezovi Dujam II. (1279. – 1317.)⁶⁸ i Leonardo (1279. – 1308.)⁶⁹ dobivaju 8. svibnja 1300. godine od kralja Karla II. Napuljskog Anžuvinca (1285. – 1309.) ne samo potvrdu do tada stečenih posjeda već i župu *Gatansku* (Gacku)⁷⁰ u kojoj je bilo i Brinje. Time su knezovi Frankapani dobili potpunu kontrolu nad najvažnijom prometnicom koja je spajala otok Krk preko Senja, najvažnije luke ugarsko-hrvatskoga kraljevstva s Budimom. Na toj su prometnici knezovi Frankapani ubirali daće u senjskoj luci i carine (*tergovina*) na Vratniku, Brinju⁷¹ i Modrušu,⁷² što su bili njihovi znatni prihodi. Unuk kneza Dujma II., knez Bartol VIII. (1332. – 1360.),⁷³ ugostio je 1337. godine moravskoga markgrofa, kasnijega češkoga kralja (1346. – 1378.) i cara Svetoga Rimskoga Carstva Karla IV. (1355. – 1378.) u Brinju i u Senju odakle ga je pratio sa svojim sinovima knezom Ivanom (Angelo, Hans, Anž) V. (1353. – 1393.)⁷⁴ i knezom Stjepanom II. (I.) (1358. – 1390.),⁷⁵ na putu u Aquileju i na tom putu su ga spasili od mletačkoga zarobljeništva.⁷⁶ Iz toga su vremena (1343.) dvije latinske isprave kneza Bartola VIII., koji je ovladao cjelokupnom državinom svoje šire obitelji, proširio svoj utjecaj i na Slavoniju i Mađarsku,⁷⁷ izdane u Brinju koje upućuje duždu Andriji Dandolu, a u tim ispravama se prvi puta spominje mjesto i Brinjski grad kao *Brigna*,⁷⁸ *Bregne*,⁷⁹ a nešto kasnije *Brigne*⁸⁰ i *Brignie*⁸¹.

Knezovi Krčki Frankapani pomažu Crkvu i crkvene redove na svojim posjedima osnivajući i obdarujući samostane: augustinaca (Brinje), pavlina

⁶⁸ P. STRČIĆ, 1998, 401–402.

⁶⁹ Ibid., 415–416.

⁷⁰ RAD, XVIII., 1872, 224.

⁷¹ LISTINE V., 1875, 122–127; E. LASZOWSKI, 1941, 16.

⁷² LISTINE V., 1875, 122–127; P. MATKOVIĆ, 1863, 152,

⁷³ P. STRČIĆ, 1998, 390, 393; V. KLAIĆ, 1901, 165.

⁷⁴ P. STRČIĆ, 1998, 409–410.

⁷⁵ Ibid., 421–422.

⁷⁶ FONTES RER. BOHEM., 1882, capt. IX., 352–353.

⁷⁷ MONUM. HIST. LIB. REG. CIV. ZAGABRIE, 1883, 444; V. KLAIĆ, 1901, 140–141.

⁷⁸ *Data in Brigna die XIV. mensis marcii* (LISTINE, II., 1870, 167–168)

⁷⁹ *Data Bregne die XVIII. iunii* (LISTINE, II., 177)

⁸⁰ *Datum in Brigne, anno Domini M.CCC.LVIII*..... (CD Frang. 1. 1910, 81–82)

⁸¹.....*Datum Brignie, die xx. mensis ianuarii, anno Domini M.CCCC.XI.* (CD Frang.1, 1910, 161–169)

(Sv. Jelena⁸² i Sveti Spas kod Senja,⁸³ Sv. Marija u Crikvenici,⁸⁴ Sv. Marija na Ospu u Novom Vinodolskom,⁸⁵ Sv. Nikola na Gvozdu,⁸⁶ Sv. Marija Zažično Donje u Pazarištu Donjem⁸⁷) i franjevacu (Sv. Petar u Senju,⁸⁸ Majka Božja na

⁸² Pavlinski samostan sv. Jelene Cesarice u Vlačkoj dragi (danas zaselak i morska uvala Sv. Jelena sjeverno od Senja) seže u godinu 1390., kada je senjski arhidakon Radovan darovao pavlinima crkvu sv. Jelene na tom mjestu, a koju je sagradio njegov otac Luka. Samostan je nestao početkom 16. stoljeća kada je izgubio materijalna dobra jer je većina njegovih posjeda bila izložena osmanlijskim napadima i pljačkama. Danas je lokacija toga samostana privatni posjed na kojem se vide ruševni ostaci toga samostana. (M. BOGOVIĆ, 1988, 111, 113; M. KRUHEK, 1989, 82; Z. HORVAT, 1999, 132–135)

⁸³ Pavlinski samostan Sv. Spasitelja (Spasa) nalazio se 3 km južno od Senja u uvali Ljubotina (danas zaselak i uvala Spasovac, južno od Senja). Prvi puta se spominje 1364. godine. Samostan je imao brojne posjede u Gackoj i Lici te u Bašćanskoj dragi na otoku Krku, a 1455. godine dobio je u Baški i crkvu sv. Kuzme i Damjana. Samostan Sv. Spasa je nestao početkom 16. stoljeća, uslijed napada osmanlijske vojske. Redovnici su se vjerojatno sklonili na otok Krk i kasnije vratili u Senj. (M. BOGOVIĆ, 1988, 110–112; M. KRUHEK, 1989, 82–83; Z. HORVAT, 1999, 131–132)

⁸⁴ Samostan pavlina u Crikvenici na morskoj obali, na ušću potoka Dubračina u more, gdje je već stajala crkva sv. Marije, podigao je knez Mikula IV. (kasnije) Frankapan, kako je to zapisano u fundacijskoj ispravi od 14. kolovoza 1412. godine. Kasnije su pavlini dograđivali ovaj samostan potpomognuti brojnim darovnicama knezova Frankapana i drugih dobročinitelja. Samostan je djelovao kao lokano marijansko hodočasničko mjesto do 1786. godine, tj. do ukinuća pavlinskoga reda. Danas je uz crkvu, koja služi kao župna, u zgradi samostana nadogradnjom uređen hotel (M. KRUHEK, 1989, 71; Z. HORVAT, 1999, 135–143; M. MATIJEVIĆ SOKOL *et al.*, 2011.)

⁸⁵ Na samoj obali kod današnjega gradskoga groblja stoje ostatci (jedan zid) pavlinskoga samostana sv. Marije na Ospu. Prema prosudbi mnogih povjesničara na osnovu frankapanskih dokumenata ovaj samostan je osnovao knez Martin Frankapan 1453. godine (K. Dočkal). Samostan je djelovao do 1786. godine, tj. do ukinuća pavlinskoga reda. Kasnije je zgrada samostana prodana na dražbi, a potom i srušena zajedno sa crkvom i na tome mjestu je organizirano gradsko groblje. (M. KRUHEK, 1989, 76; Z. HORVAT, 1999, 143–158)

⁸⁶ Pavlinski samostan sv. Nikole nalazio se na prijevoju srednjovjekovne ceste preko planine Gvozda (Kapele), između Jezerana i Modruše. Sada su na toj lokaciji zarasle u šumu slabo vidljive ruševine toga samostana, kojega je prema K. Dočkalu osnovao 1364. godine knez Anž (Ivan) V. Krčki, otac kneza Mikule IV. Frankapana. Tijekom 15. st. to je bio najbogatiji pavlinski samostan i uživao je veliku potporu knezova Frankapana. Osmanlijskim napadima kada je uništeno i podgrađe utvrde Modruše te iza 1525. godine nema vijesti o tom samostanu. Samostan je obnovljen u znatno manjem opsegu nakon 1708. godine i već 1726. godine u njemu živi nekoliko redovnika, koji pomažu putnicima na toj cesti. Ukinućem pavlinskoga reda 1786. godine prestaje djelovanje toga samostana i ostaju samo ruševine koje je teško danas i pronaći. (M. KRUHEK, 1989, 87; Z. HORVAT, 1999, 126–130)

⁸⁷ Selo Zažično Donje (danas Pazarište Donje) nalazilo se u Buškoj župi u Lici. Oko sela Zažično Donje imali su u 14. stoljeću svoja imanja plemići Draškovići i Frankapani. Oko 1488/89. u blizini svoga sjedišta na brdu Gradičini, gdje se danas nalazi župna crkva sv. Filipa i Jakova (lokacija Kloštar) Draškovići su podigli crkvu sv. Marije u kojoj je bila čudotvorna slika i nedugo zatim osnovali su pavlinski samostan kojega su nastanili pavlini iz Novog (Vinodolskog). To je bilo jedno od znamenitijih marijanskih hodočasničkih mjesta u Lici. Još uvijek su vidljivi tragovi zdanja toga samostana na uzvisini zvanj Kloštar. Samostan je prestao djelovati svakako nakon osmanlijskog

Trsatu⁸⁹ i Majka Božja u Slunju,⁹⁰ samostani na otoku Krku⁹¹), a od 1289. godine imaju i patronatsko pravo u senjskoj i krbavskoj (modruškoj)⁹² te kasnije i u

osvajanja Like 1527. godine. (M. KRUHEK, 1989, 76–77; 161–163) Zažično Donje je nakon prestanka turske vlasti u Lici preimenovano u Donje Pazarište, a Zažično Gornje u Klanac.

⁸⁸ U Senju se već 1272. godine spominje franjevačka crkva izvan gradskih zidina, a koja je posvećena 1298. godine. Njezin titular je vjerojatno od samoga početka bio sv. Franjo. Prema starijim franjevačkim povjesničarima (F. Glavinić, P. Francetić, C. Pasconi, J. F. K. Marotti), a to mišljenje prenose i D. Farlati i V. Klaić, franjevački samostan i crkvu su sagradili knezovi Krčki Leonard i Dujam oko 1297. godine. Tijekom XIV. stoljeća, kada su knezovi Krčki, dobročinitelji i zaštitnici redovničkih zajednica, postali vječni potestati, knezovi grada Senja i ovaj samostan i crkva postaje njihova zadužbina, koju obilno obdaruju, i u njoj nalaze svoje počivalište i krčki knez Ivan V., kneginja Ižota d'Este i vjerojatno knez Mikula IV. Frankapan. Samostan je stradao u provali osmanlijskih četa početkom 16. st., a njegov je građevinski materijal upotrijebljen za izgradnju tvrđave Nehaj (1558. godine). Na zahtjev knezova Frankapana franjevcima je izgrađen novi samostan u gradu. (M. BOGOVIĆ, 1990, 85–87; J. LOKMER – F. BEKAVAC LOKMER, 2013, 365–367; M. BOGOVIĆ – J. FRKOVIĆ, 2012, 83–89). Iako se pretpostavljalo da je lokacija samostana i crkve u blizini gradskih zidina, do nedavno je bila nepoznata točna lokacija ovoga samostana. Izgradnjom stambenih objekata u neposrednoj blizini gradskoga (frankapanskoga) kaštela na lokaciji Alej – Travnica nedavno su nađeni ostaci građevina koji ukazuju da je na toj lokaciji postojao franjevački samostan i crkva.

⁸⁹ Prema legendi čudesni dolazak Svete kućice, u kojoj je u Nazaretu stanovala Blažena Djevica Marija, na Trsatski brijeg 1291. godine i njezin čudesni nagli odlazak 1294. godine u talijanski gradić Loreto nedaleko Ancone uvjetovao je da to postane hodočasničko mjesto. Tu je gospodar Trsata knez Nikola I. Krčki dao sagraditi kapelu. Papa Urban V. je darovao trsatskom svetištu čudotvornu Marijinu ikonu čije se autorstvo pripisuje sv. Luki Evanđelistu. Knez Marin Frankapan, nazvani Pobožni je zbog znatno povećanog broja hodočasnika dao sagraditi veću crkvu, a uz dopuštenje pape Nikole IV. 1453. godine i samostan koji je 1468. godine predao bosanskim franjevcima. 1629. godine požar je uništio crkvu i samostan kada su stradali bogati arhiv i knjižnica. Samostan je obnovljen tijekom 17. st. uz pomoć knezova Frankapana čija je obiteljska grobnica u samostanskoj crkvi. Tijekom narednih stoljeća crkva i samostan su dograđivani i ukrašavani, te obogaćeni mnogim zavjetnim darovima. Danas je to svetište jedno od nekoliko najvećih marijanskih svetišta u Hrvatskoj i šire. (E. HOŠKO, 2003, 49–53)

⁹⁰ U diobi frankapanskih dobara 1449. godine Slunj je postao sjedištem Frankapana Slunjskih. Tada se spominje na drugoj strani Slunječice i naselje s utvrđenim franjevačkim samostanom i crkvom sv. Benedikta, koja je u više navrata dograđivana i pregrađivana. Osmanlije su doprli do slunjskih zidina 1578. godine i zadnji franjevac o. Bernardin, svjestan da se porušeni samostan ne može lako popraviti, napušta Slunj i sa sobom odnosi kip Majke Božje koji se do danas čuva na Trsatu kao "Majka Božja Slunjska". Podrijetlo ovoga kipa izrađenog vjerojatno od drva topole i zbog stilske neodređenosti je teško odrediti, ali se svakako smješta u predalpski prostor i datira u sredinu 15. stoljeća. Taj kip je jedan od tri najstarija gotička drvena Marijina kipa u kontinentalnoj Hrvatskoj (A. HORVAT, 1977, 19–20).

⁹¹ Na otoku Krku knezovi Krčki su osnovali i potpomagali više franjevačkih samostana: sv. Franjo u gradu Krku, sv. Marija na Košljunu, Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije na Glavotoku, sv. Marija Magdalena u Portu. O ovim samostanima više u M. BOLONIĆ – I. ŽICROKOV, 1977.

⁹² CD VI., 1908, 654.

otočkoj biskupiji.⁹³ Sve to knezovi Krčki Frankapani dokumentiraju, potvrđuju darovnicama, tzv. otvorenim pismima i na latinskom, a ponajviše na hrvatskom jeziku i glagoljicom.⁹⁴

Najstarija glagoljska isprava knezova Krčkih

Knez Anž V. Krčki, sin kneza Bartola VIII., koji je stolovao u Brinju i Senju u svojoj ispravi pisanoj hrvatskim jezikom i glagoljicom izdanoj *v Brinjah miseca avgusta .d. (5) dan, ... po litih H(risto)vih .č.t.n.b. (1372.)*⁹⁵ izjavljuje da je pred njega došao *f(ra)t(a)r Ĵakov preur s(veta)go Spasa z Lubotine pr[oseć] nas dara milosrdna*, i da tome pavlinskome samostanu daruje *věč nim zakonom ta naš dohodak v Drazi Baščanskoī*, a zato što im je to dao, *oni su dlžni B(og)a moliti za naše zdravje, a za naših mrtvih d(u)š' spasenje.*

Prema terminologiji korištenoj u samoj ispravi (*naš list otvoren*) riječ je o najstarijoj frankapanskoj “otvorenoj ispravi” (*littere patentes*), koja je i jedna od najstarijih isprava frankapanske kancelarije u kojoj su nastale latinske i glagoljske isprave, a kasnije često i pisma pisana njemačkim⁹⁶ i talijanskim⁹⁷ jezikom.

Nakon smrti ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika I. Anžuvinca (1326. – 1382.) u borbama članova anžuvinske napuljske obitelji za ugarsko-hrvatsko prijestolje, knez Anž V. priklanja se kraljici Elizabeti (Jelisaveti) Kotromanić (1350. – 1387.), Ludovikovoj supruzi, njegovoj kćeri Mariji (?1371. – ? 1395.) i Marijinom zaručniku i kasnije suprugu Žigmundu Luksemburškome, budućem ugarsko-hrvatskome kralju i caru Svetoga Rimskoga Carstva (1368. – 1437.). Aktivno im pomaže, oslobađa kraljicu Mariju koju su hrvatski ustanici pod vodstvom Vranskoga priora utamničili u dalmatinskome Novigradu (1387.), dovodi je brodom u Senj i potom je preko Brinja i Modruša prati na putu do Budima. Time je stekao posebne zasluge kod kralja Žigmunda, ali i ugled kod pape i u čitavoj Europi. Na poticaj knezova Stjepana II. (I.) i Anža V. izrađen je 1388. godine statut grada Senja,⁹⁸ te statut za hrvatske općine na otoku Krku (Krčki, tj. Vrbanski statut).⁹⁹

⁹³ D. FARLATI, IV., 1769, 164; V. KLAJČIĆ, 1901, 247.

⁹⁴ T. GALOVIĆ, 2021, 110; K. BERTOVIĆ, 2018, 30–48.

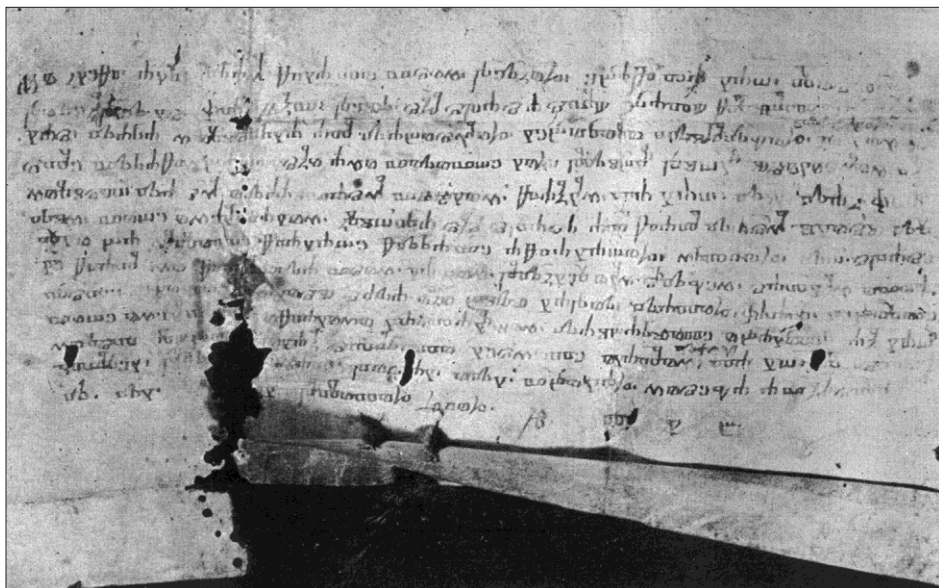
⁹⁵ V. ŠTEFANIĆ, 1954, 138–140.

⁹⁶ CD Frang. 1, 1910, 52, 104–105, 272; CD Frang. 2, 28, 217.

⁹⁷ CD Frang. 2, 1913, 24–25, 53.

⁹⁸ L. MARGETIĆ, 2007, 8–10.

⁹⁹ T. GALOVIĆ, 2014, 62–75; T. GALOVIĆ, 2019, 880–889.

Sl. 4. Darovnica kneza Anža V. Krčkog iz 1372. godine pavlinskome samostanu Svetoga Spasitelja kod Senja. (Arhiv franjevačkog samostana u Ljubljani)¹⁰⁰

Nakon pobjede kralja Žigmunda Luksemburškog, knez Anž V. dobiva 1392. godine potvrdu svih svojih imanja koja je stekao nakon što je izumrla *Škinelina loza* knezova Krčkih (1386.), nagodbama s rođacima, posebno s kneginjom Katarinom suprugom kneza Stjepana II. (I.) i njihovom kćerkom, nesretne sudbine kneginjom Elizabetom (1386. – 1422.),¹⁰¹ suprugom kneza Fridrika Celjskoga.¹⁰² U istoj ispravi kralj Žigmund naziva kneza Anža V. *Magnificus Dominus Iohannes, fillius condam comitis Bartholomei de Scen, Comes Wegle et Modrusso, fidelis noster, dilectus, regnorum Sclavonie, Dalmatie, Croatie, praedictorum Banus*.¹⁰³ Te iste godine mu dodjeljuje pravo rudarenja na svojim

¹⁰⁰ Ova je isprava pisana u ranom razdoblju glagoljskog brzopisa na pergameni (25,5 x 13,5 cm) s uzicom bez pečata na dnu. Isprava je djelomično oštećena i nečitljiva. Danas se nalazi u arhivu Franjevačkog samostana u Ljubljani. Jezik je hrvatski čakavski s neznatnim ostatkom crkvenoslavenskoga. Pismo je glagoljska minuskula (brzopis) s dosta tragova uglate glagoljice i brojnim ligaturama, te predstavlja dobar primjer glagoljskog diplomatskog pisma ranog stadija glagoljskoga brzopisa. (V. ŠTEFANIĆ, 1954, 138–139, 149)

¹⁰¹ M. ŠERCER, 2011, 25–27.

¹⁰² CD XVII., 1981, 477–480.

¹⁰³ CD XVII., 1981, 477–478.; V. KLAJIĆ, 1901, 185.

Sl. 5. Oltar Majke Božje Žalosne (17. stoljeće) sa skulpturom Pietà (prije 1400. godine)¹⁰⁴ u kapeli Presvetog Trojstva, Brinjski grad (foto: J. Lokmer)

posjedima uključujući i vađenja srebra i zlata.¹⁰⁵ Time je osiguran put prema vrhuncu moći i ugleda knezova Krčkih što će ostvariti njegov sin jedinac knez Mikula (Nikola) IV. (1360. ? – 1432.).¹⁰⁶

¹⁰⁴ A. HORVAT, 1969, 79–87.

¹⁰⁵ CD XVII., 1981, 475–477.; I. MIRNIK, 2006, 106–107. Godine 1443. Stjepan II. Frankopan (1416. – 1481.), knez Krčki i Modruški, kraljevski savjetnik, muž Izote d'Este, dobio je od njemačkog cara Friedricha III. i povlasticu kovanja novca za sebe i svoje nasljednike, ispravom izdanom u Bečkom Novom Gradu dana 3. III. 1443. Prema tom pravu knezovi su Krčki smjeli kovati novac po uzoru na bečke srebrnjake. Je li Stjepan Frankopan i kovao novac, teško da bismo mogli kazati, jer do danas nije poznat niti jedan takav primjerak. (I. MIRNIK, 2006, 108.)

¹⁰⁶ P. STRČIĆ, 1998, 418–419.

Knez Mikula IV. Krčki prvi Frankapan

Knez Mikula (Nikola) IV., koji nakon očeve smrti od 1393. godine zajedno sa svojom majkom kneginjom Anom Goričkom upravlja cjelokupnom državinom knezova Krčkih,¹⁰⁷ nastavlja politiku svoga oca, vrlo aktivno surađujući s kraljem Žigmundom, čiji utjecaj mu je podigao ugled toliko da ga Rabljani biraju za svoga kneza, što kralj i potvrđuje.¹⁰⁸ Nakon poraza u bitci s Osmanlijama kod Nikopolja 1396. godine kralj Žigmund posjećuje 1397. godine kneginju Anu i kneza Mikulu IV. na povratku iz Carigrada, preko Splita, Knina za Križevce.¹⁰⁹ Nakon poraza kod Nikopolja i krvavoga sabora u Križevcima, te pristankom cijele Dalmacije uz Ladislava Napuljskoga 1402. godine, autoritet, ugled i vlast kralja Žigmunda slabi i knez Mikula IV. osjećajući da će zaštititi svoje interese na neko vrijeme se je priklonio stranci Ladislava Napuljskoga. No već 1403. godine prevagnula je Žigmundova stranka u Hrvatskoj i knez Mikula IV. se vraća kralju Žigmundu, koji mu oprašta trenutnu nevjeru, ostavlja mu upravu otokom Rabom, a 1404. godine Rabljani ga biraju za svoga doživotnoga kneza, vjerojatno zbog njegove razborite i pravedne uprave, ali i kraljeve zaštite.¹¹⁰ Nakon smrti prve supruge knez Mikula IV. oko 1405. godine sklapa brak s kneginjom Dorotijom,¹¹¹ sestrom ugarskoga palatina Nikole Gorjanskoga, koja mu je u braku podarila deset sinova (Ivana Anža VI.,¹¹² Nikolu V., Stjepana III. (II.),¹¹³ Jurja, Bartola IX., Dujma IV., Martina IV.,¹¹⁴ Sigismunda, Andriju I., Ivana Angela VII. ml.¹¹⁵) i kćer Katarinu. Sada bračnim savezom ojačani i moćni kneževski par nastavlja i završava gradnju Brinjskoga grada, koju je vjerojatno započeo još knez Anž V. o čemu svjedoči grb knezova Krčkih u kripti dvorske kapele. Knez Mikula IV. i Dorotija Gorjanska angažiraju kvalitetne češke majstore, grade stambeni dio i kapelu na čijem se svodu i danas nalazi grb Gorjanskih, te daju Brinjskome gradu ne samo veličanstven izgled već i sjaj onodobnih srednjoeuropskih feudalnih utvrđenih rezidencija. U sklopu brinjske rezidencije grade i impresivnu višekatnu trolisnog tlocrta dvorsku kapelu koju oslikavaju (vidi tragove freski)¹¹⁶

¹⁰⁷ CD XVIII., 1990, 168.

¹⁰⁸ CD XVIII., 1990, 25.

¹⁰⁹ V. KLAIĆ, 1901, 191.

¹¹⁰ CD Frang. 1, 1910, 135–137.

¹¹¹ *LISTINE*, V., 1875, 53–54.

¹¹² P. STRČIĆ, 1998, 410–411.

¹¹³ *Ibid.*, 422–424.

¹¹⁴ *Ibid.*, 416–418.

¹¹⁵ *Ibid.*, 411–413.

¹¹⁶ D. MILETIĆ – M. VALJATO FABRIS, 2003, 45–50.

i obdaruju kvalitetnim inventarom visoke umjetničke razine o čemu svjedoči skulptura Majke Božje s Djetetom Isusom, djelo majstora iz uglednog praškog umjetničkog kruga.¹¹⁷ Možda je ta skulptura dar kralja Žigmunda koji je bio ne samo u prijateljskim odnosima s knezom Mikulom IV., već mu je knez Mikula bio i aktivni pristaša i u više navrata mu posuđivao novac. Brak s Dorotijom Gorjanskom knezu Mikuli IV. donio je veliki ugled na dvoru kralja Žigmunda, koji mu za stečene zasluge daruje grad Cetin i kotar Klokočki (Vojnić).¹¹⁸ To je istovremeno pojačalo neprijateljstvo Anžuvinske (Ladisava Napuljskoga) stranke. Da bi se zaštitio od mornarice kralja Ladislava Napuljskoga skupio je nešto brodovlja, uzeo u službu vješte mletačke pomorce¹¹⁹ i opasao grad Senj zidinama¹²⁰ te time zadavao svojim protivnicima mnogo jada. Vještim diplomatskim, političkim djelovanjem knez Mikula IV. uspijeva neutralizirati Mletke, koji su ogorčeni zbog nameta mletačkim trgovcima u Senju¹²¹ i za kralja Žigmunda pridobiti kneza Ivaniša Nelipčića inače pristašu Anžuvinaca. S knezom Nelipčićem sklapa savez¹²² koji potvrđuje zarukama svoga sina kneza Anža VI. i kneginje Katarine Nelipčić 1410. godine. Krajem studenoga 1412. godine bio je kralj Žigmund u pratnji palatina Nikole Gorjanskoga nekoliko dana gost kneza Mikule IV. i njegove supruge Dorotije u Brinjskome gradu. Tom prigodom su se u Brinju sakupili mnogi hrvatski velikaši, kao i izaslanstvo grada Trogira. Tada je u Brinju kralj Žigmund izdao nekoliko povelja,¹²³ a knezu Mikuli IV. je prethodno potvrdio tadašnja prava na postojeće posjede (otok Krk s lukama, solanama i manjim otocima), te dao neka nova (crkveni patronat)¹²⁴ kao i pravo nasljedstva posjeda knezova Nelipčića brakom (1416. godine) svoga najstarijega sina Ivana (Anža) VI. (? prije 1410. – 1436.) s Katarinom, jedinom nasljednicom¹²⁵ kneza Ivaniša Nelipčića (? – 1434.),¹²⁶ kojega 1411. godine i posinjuje knez Ivaniš Nelipčić.¹²⁷ Pregovori, zaruke i vjenčanje mladoga para događali su se u nazočnosti brojnih uglednika u netom izgrađenom velebnom stambenom i sakralnom kompleksu Brinjskoga grada.

¹¹⁷ A. HORVAT, 1973, 45–46; 1977, 22.

¹¹⁸ CD Frang. 1, 1910, 141–143.

¹¹⁹ *LISTINE* V., 1875, 110.

¹²⁰ *Ibid.*, 100–102.

¹²¹ *Ibid.*, 104–105, 106, 114–115, 121–127.

¹²² *Ibid.*, 145–146.

¹²³ V. KLAIĆ, 1901, 204.

¹²⁴ *LISTINE* VII., 1882, 20–21.

¹²⁵ HRVATSKI URBARI, I., 1894, 4–5.

¹²⁶ M. ŠERCER, 2011, 27–30.

¹²⁷ *BULLETTINO*, 1881, 87.

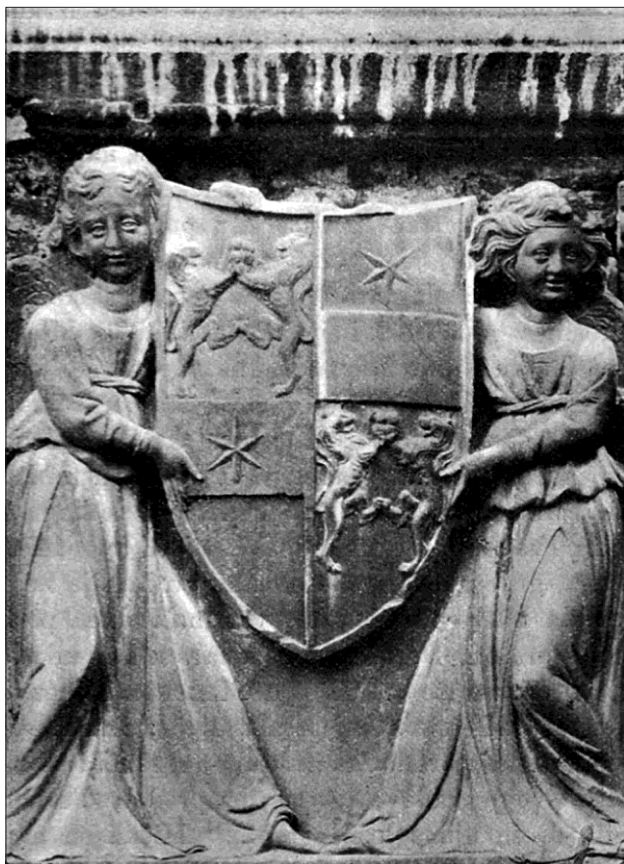

Sl. 6. a) Zlatni oltar (17. stoljeće) s kipom Majke Božje s Djetetom Isusom (replika), Brinjski grad, kapela Presvetog Trojstva (foto: J. Lokmer)

Sl. 6. b) Majka Božja s Djetetom Isusom, kruškovo drvo, praški rad nepoznatog majstora, početak 15. stoljeća, original u župnoj crkvi u Brinju (A. HORVAT, 1973, 39–41)

Njea su još za vrijeme kneza Anža V. započeli dograđivati vješti češki graditelji i umjetnici u otmjenom stilu češke gotike, a dovršili nakon vjenčanja kneza Mikule IV. s kneginjom Dorotijom Gorjanskom, a prije posjete kralja

Sl. 7. Stari (zvijezda) i novi grb knezova Krčkih Frankapana s pročelja srušene crkve sv. Franje u Senju¹²⁸

Žigmunda, o čemu svjedoče i njihovi grbovi na zaglavnom kamenju dvorske kapele Sv. Trojstva.

Te je godine knez Mikula IV. hodočastio u Svetu zemlju kako je to hrvatski redovnik sa otoka Krka zapisao u svome brevijaru: *1411. miseca aprila ide knez Mikula, naš g(ospo)d(i)n plemeniti, u Jerusolim k božjem grobu i pride domov ijulija obhodiv dobro i časno.*¹²⁹ Vrativši se sa hodočašća pobožni knez Mikula IV. osniva 1412. godine pavlinski samostan u Crikvenici¹³⁰ kojemu će kasnije više

¹²⁸ P. MARKOVIĆ, 2006, 12.

¹²⁹ HRVATSKI SPOMENICI, 1898, 110.

¹³⁰ D. FARLATI, IV., 1769, 99–100.; D. KLEN, 1981, 276–278; M. MATIJEVIĆ *et al.*, 2011.

puta darivati svoje zemlje i prava. Za ugarsko-mletačkog rata (1411. – 1413.), iako stranac, bio je ugledni mletački građanin, koji je uspješno lavirao između Mletaka i kralja Žigmunda Luksemburškoga, kojega je podupirao i koji je knezu Mikuli IV. 1412. godine prigodom boravka u Brinjskom gradu Jeloviku, jedinom reprezentativnom zdanju knezova Krčkih dostojnom okrunjenih glava, kao knežev gost potvrdio pravo posjeda na matični krčki posjed te dao listinu kojom dopušta knezu Ivanu Nelipčiću slobodno raspolaganje svojim gradovima, čime je indirektno potvrdio knezu Anžu VI. sinu kneza Mikule IV. pravo nasljedstva Nelipčićevih posjeda.¹³¹

Za vrijeme vladavine kneza Mikule IV. događaju se prve provale Turaka - Osmanlija u hrvatske krajeve pod vlašću knezova Frankapana (1414. i 1415. godine), što je dijelom i rezultat osvetničke politike, odnosno ponašanja bosanskoga hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića prema kralju Žigmundu. Štoviše, 1415. godine Osmanlije ne samo da su poharale okolicu Zrina i frankapanske posjede već su se zaletjeli sve do Celja u Štajerskoj te se sa 30.000 sužnjeva vratili u Bosnu. Knez Mikula IV. traži pomoć i zaštitu od Turaka u Veneciji moleći Veneciju da nagovori hercega Hrvoja na mir i suradnju. Sve je to ostalo na lijepim riječima.¹³² Godine 1418. sudjelovao je knez Mikula IV. zajedno s trupama nadvojvode Ernesta Habsburškoga u boju s Osmanlijama kod Radgone, gdje su izvojevali sjajnu pobjedu.¹³³ Te godine sklopio je knez Mikula IV. u svom gradu Brinju savez s Habsburgovcima,¹³⁴ koji je 1432. godine produžio na deset godina.¹³⁵ Nakon zagonetne i nasilne smrti (1422. godine) svoje rođakinje kneginje Elizabete supruge kneza Fridrika II. Celjskog, knez Mikula IV. zauzima dio otoka Krka, Trsat, Bakar i Bribir, koji su pripadali kao miraz kneginji Elizabeti. To je dovelo do sukoba s grofovima Celjskim,¹³⁶ koji je završio prividnim izmirenjem na budimskom dvoru 1424. godine, a sporni posjedi ostali su u vlasništvu kneza Mikule IV.¹³⁷ Godine 1424. knez Mikula IV. je ugostio u Brinjskom gradu Erika VII. Pomeranskog (1381/2. – 1459.) kralja Kalmarske unije (Danska, Norveška, Švedska) i bratića kralja Žigmunda¹³⁸ na

¹³¹ HRVATSKI URBARI, I., 1894, 4–5.

¹³² LISTINE, VII., 1882, 212–213.

¹³³ A. DIMITZ, 1874, 261–262.

¹³⁴ E. LICHNOWSKY, V., 1841, CLXVI, No. 1837.

¹³⁵ Ibid., 189, No. 2107.

¹³⁶ R. KURELIĆ, 2006, 201–216.

¹³⁷ V. KLAIĆ, 1901, 211–213.

¹³⁸ M. Ibler govori da je vjerojatno kralj Erich VII. Pomeranski odsjeo kao gost kneza Mikule IV. u Modrušu (M. IBLER, 2001, 125), da bi godinu dana kasnije to promijenio i kao mjesto “zastanka” naveo stari grad Sokolac - Novo Brinje. (M. IBLER, 2002, 110)

njegovu hodočašću preko Senja u Svetu zemlju.¹³⁹ Na tom hodočašću kralja Erika VII. pratio je mladi knez Anž VI., sin kneza Mikule IV., kojega je kralj Erik VII. proglasio vitezom i pozvao ga u svoju službu. Knez Anž VI. bio je od 1420. godine upravitelj jugozapadnoga dijela Švedske kako to 1432. godine spominje jedan hrvatski redovnik sa otoka Krka u dijelu zapisa u glagoljskome časoslovu *Anž biše u kralja demorskoga*¹⁴⁰ kada se je zbog političkih (ne)prilika u Danskoj 1434. vratio u svoju državinu.¹⁴¹ Knez Mikula IV. postao je 1426. godine hrvatsko-dalmatinski ban,¹⁴² za koju je titulu uzajmio kralju Žigmundu 20.000 zlatnih forinti, a kralj mu je dao u zalog niz gradova od Sokola i Bihaća pa sve do Poljica kao i sve kraljevske Vlahe¹⁴³ i funkciju zadržao sve do svoje smrti.¹⁴⁴ Već 1428. godine se naziva Frankapanom,¹⁴⁵ a nastavljajući politiku povezivanja posebno s dvorovima na Apeninskom poluotoku (iako u podmaklim godinama), nakon smrti supruge kneginje Dorotije Gorjanske izgleda da je knez Mikula IV. sklopio 1428. godine politički brak¹⁴⁶ s Bianchom, kćeri posljednjega milanskoga vojvode Filipa Marije Viscontija, prema jednom usputnom navodu kneza Stjepana II. Frankapana.¹⁴⁷ U jesen 1430. godine s velikom, brojnom svitom od 700-800 pješaka i konjanika i s bogatim darovima odlazi na hodočašće u Rim. Iznajmljenom galijom je doplovio do *Jakina* (Ankona)¹⁴⁸ i potom je nastavio u Rim gdje ga je primio papa Martin V. i potvrdio mu, uz pristanak rimskih *Frangipana*, navodno srodstvo s tom starom rimskom patricijskom obitelji koja se je pozivala na svoje antičko podrijetlo iz roda rimskih *Anicija*. Tom prigodom papa mu je odabrao novi obiteljski grb: dva uspravljena lava na plavome polju koji lome kruh (*frangere pane*).¹⁴⁹ To naglašavanje svojih antičkih korijena povezivanjem s antičkim Rimom i sv. Grgurom Velikim papom nije bio puki hir i mondeni ures već je knezu i cijeloj njegovoj obitelji donijelo veliki ugled ne samo na ugarskome kraljevskome dvoru i u europskim velikaškim krugovima, već i osiguralo političku pozadinu banske službe i časti, a poslužilo je kao moćno sredstvo

¹³⁹ DIPLOMAT. RAGUS., 1887., 296–297, 300–301, 303–304, 307–308.

¹⁴⁰ HRVATSKI SPOMENICI, I., 1898, 131–132.

¹⁴¹ M. IBLER, 2001, 125, 130; M. IBLER, 2002, 109–110.

¹⁴² CD Hung., X, 6, 814.

¹⁴³ CD Frang., I., 1910, 235–238.

¹⁴⁴ HRVATSKI SPOMENICI, I., 1898, 131–132.; ARKIV, IV., 1857, 46.

¹⁴⁵ AC., 2017, 62–63, 66–67.

¹⁴⁶ F. RAČKI, RAD, XVIII., 1872, 236.

¹⁴⁷ MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, 1875, 208.

¹⁴⁸ F. RAČKI, RAD, XVIII., 1872, 236.

¹⁴⁹ A. VINCIGUERA, COMMISSIONES, I., 1876, 39–40; D. FARLATI, V., 1775, 303.

dinastičke diplomacije, povezivanja s drugim europskim dvorovima, a koje se je prilagođavalo promjenjivim političkim okolnostima u regiji.¹⁵⁰

Dvije glagoljske darovnice kneza Mikule IV. Frankapana

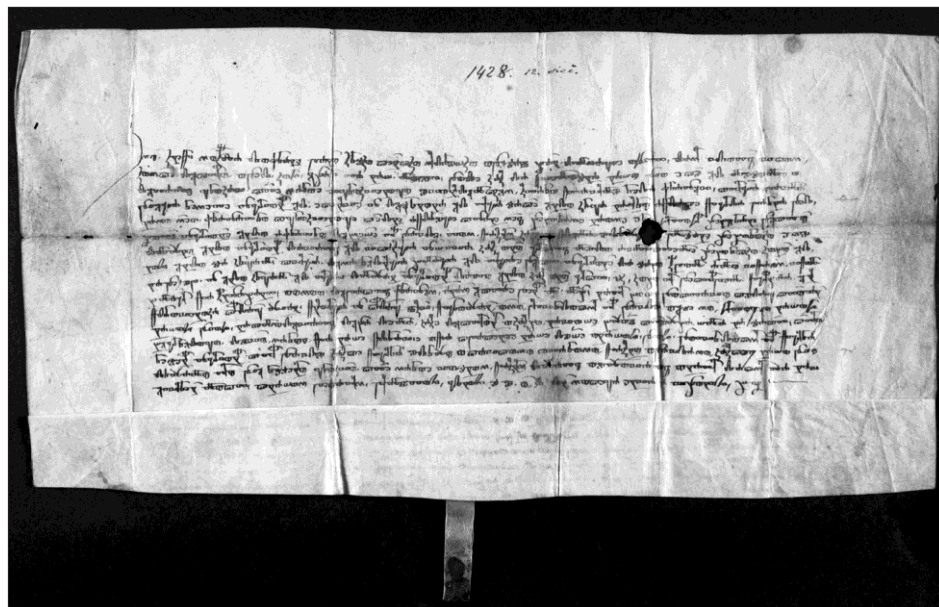
Knez Mikula IV. Je, osim njegovanja svoga antičkoga podrijetla, bio posebno zainteresiran pokazati svoje lokalno podrijetlo, svoje kršćansko duboko opredjeljenje. Poznato je da su knez Mikula IV. i njegova supruga Dorotija bili su vrlo pobožni članovi Bratovštine Svetoga Duha, odnosno Svete Marije na Gorici kod Batomlja (Baška, otok Krk), sa svojim najmlađim sinom knezom Ivanom VII. Krčkim (1436. – 1486.) i njegovom suprugom Elizabetom.¹⁵¹ Posebno je knez Mikula IV. povezan s pavlinima kojima u Novigradu u Vinodolu i Crikvenici, kojima osniva samostan i 1412. godine gradi samostan uz napuštenu crkvu sv. Marije na ušću potoka Dubračine u more te im u više navrata pomaže materijalnim dobrima. Tako je tome samostanu izdao u Brinju dvije darovnice pisane hrvatskim jezikom i glagoljicom. U prvoj darovnici knez određuje: *Mi knez' Mikula di Frane pani, krčki, senj'ski, modruški i pročađa, ban' Dalmacije i Hrvat, dajemo crikav s(ve)te Marije v Crikvenici u vinodolskomь kotari, za volju reda fratarov s(ve)toga Pavla prvoga remete,..... pravo ubiranja poreza (trgovinu) na području obale ...od Jasenove tr do Črnina,¹⁵² od toga ča se' ondi krca na moru s time da su vlastele brebirski, ki bi od njih ondi ča krcal svoga' doma rodnoga blaga, od toga e prost trgovine'....* To su svojom nazočnošću potvrdili *sudac Stipan' z Drivenika, sudac' Žvan z Novoga, tr sudac Ćakov' z Grižan'.....* Tako je knez Mikula IV. odlučio i dao *kako je dostojno, i kako bi na više B(o)žija služba š'la na čast s(ve)toj Bogorodici, đevi' Marij i, za naše zdravje i za spasenije naše duše i naših prvih I na to dasmo ta naš otvoren' list s našim pečatom. Po létih G(ospo)dnjih .č.u.i.z. (1428). D[a]n' 14 miseca jenvara v Brinih .bī. (12).¹⁵³*

¹⁵⁰ L. ŠPOLJARIĆ, 2015, 6, 11–12.

¹⁵¹ I. MILČETIĆ, *STARINE*, XXV., 1892, 149; S. ZUBČIĆ, 2019, 187–200. Dio ove glagoljske isprave nalazio se kod popa Vinka Premude u Baški, a nakon njegove smrti je nestao te se pojavio na slobodnom tržištu. Samo jedan list je danas u Hrvatskoj, a drugi listovi nalaze se u zbirkama i muzejima u svijetu. (D. SALOPEK – D. ŽUBRINIĆ, 2019, 9–11)

¹⁵² Jasenova je uvala prikladna za sidrenje manjih brodova južno od današnje Crikvenice, točnije južno od Selca, a u podnožju brda na kojem je crkva sv. Jurja iznad ceste za Bribir. To je uz Selce bila i najbliža luka frankapanskoga Bribira u Vinodolu za manje brodove. Črnin je danas nepoznata lokacija, možda između uvale Jasenova i Novog Vinodolskoga.

¹⁵³ Glagoljski original ove isprave pisan je na pergameni (40 x 19,5 cm + 7,5 cm pregiba). Pergamena je ponešto oštećena. Od visećeg pečata ostala je samo kožna spona. Danas se nalazi u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu. (AC., 2017, 66–67)

Sl. 8. Darovnica kneza Mikule IV. Frankapana iz 1428. godine pavlinskom samostanu sv. Marije u Crikvenici, Hrvatski državni arhiv (HR-HDA-644. Pavlinski samostan Crikvenica, nro. 3)

U drugoj darovnici koju naziva *naš list odtvoren pod našim pečatom*, pisanoj također hrvatskim jezikom i glagoljicom govori: *Mi knez' Mikula de Fran'kapan, k'rčki, senj'ski, modruš'ki i pr(o)čaja, knez' i ban Da/lmacije i hrvacki*, izdaje ispravu - listinu ... v' *Brinjah, v' letih G(ospo)dnjih .č.u.j. (1430), miseca i juna .ei. (16) dan*, i dopušta, *fratrom kloštra s(ve)te M(a)rije v Cr(i)kvenici učiniti .a. (1) pilu v' Cr(i)kveničkoj Drazi¹⁵⁴ za poboljšanje one s(ve)te cr(i)kve i za bolji žitak onih fratrov i za sp(a)s(en)ije n(a)še d(u)še i našega os'tan'ka te određuje uvjete korištenja te pile: da oni frat'ri, ali on ili oni kim' bi ju dali v' najam držati, mozi te k toj pile les' voziti ki k njoj pris'toji, i takoj gori, pašu, vode, put i ča je godi zakon pile, da mozite imiti prez vsakoga ban'tovanja.¹⁵⁵*

¹⁵⁴ Vjerojatno je da se je ta pila na vodeni pogon nalazila na današnjem potoku Dubračina (Vinodolčica) podno brda Kotor ili možda nešto dublje u dolini između brda Kotor i brda na kojem se nalazi grad Badanj, tamo gdje je protok vode bio najbrži.

¹⁵⁵ Glagoljski original pisan je na arku papira i na pregibima je malo oštećen. Od crvena voštanoga pečata ostalo nešto malo traga. Na listini se ističe glagoljsko kičeno slovo M (u prvoj riječi *Mi*). Isprava se danas nalazi u Hrvatskome državnome arhivu. (AC., 2017, 68–69)

U jednom brevijaru s otoka Krka nalazi se zapis: *Godine 1432. umro je plemeniti ban Mikula ijuna 26. dan*¹⁵⁶ i vjerojatno je svoje počivalište našao u obiteljskoj grobnici u franjevačkom samostanu sv. Petra neposredno uz senjske gradske zidine. Svojom politikom i diplomatskom vještinom, svojim i svojih sinova brakovima, vještim balansiranjem između interesa Venecije, Anžuvina i kralja Žigmunda gledajući u prvome redu, kao i njegovi prethodnici, samo interes i probitke svoje obitelji, knez Mikula IV. je objedinio sve obiteljske posjede pod svojom upravom i od kralja Žigmunda dobio u zalag još nove (Bihać, Knin, Ostrovicu, Poljica i dr.). Time je postao najmoćniji feudalac, velikaš u Hrvatskoj, a obiteljsku moć knezova Krčkih, sada Frankapana, uzdigao je do vrhunca.

Knezovi Frankapani Brinjski i Tržački

Nakon smrti slavnoga kneza i hrvatsko-dalmatinskog bana Mikule IV. (1432.) frankapanskom državinom upravljaju zajednički njegovi sinovi, nazvani *Banići*. Zbog unutarnjih političkih prilika, borbi za ugarsko-hrvatsko prijestolje i međusobnih rivalstava knezova Frankapana knezovi odlučuju podijeliti svoju Frankapansku državinu na osam gospoštija i time nastaje osam frankapanskih loza. Na skupu u Modrušu 1449. godine dogovoreno je zajedničko upravljanje gradovima Krkom i Senjom, dok su gradovi Brinje s Jelovikom (*oppidum Brine cum castro Jelouik*) kao središte Brinjske župe (*districu comitatus Brynyensis sitam*) izdvojene iz Gatske župe,¹⁵⁷ Tržac,¹⁵⁸ Sokol(ac) i varoš Bihać, koji se danas nalaze u Bosni i Hercegovini, pripali knezu Bartolu IX. (1416. – 1458.).¹⁵⁹

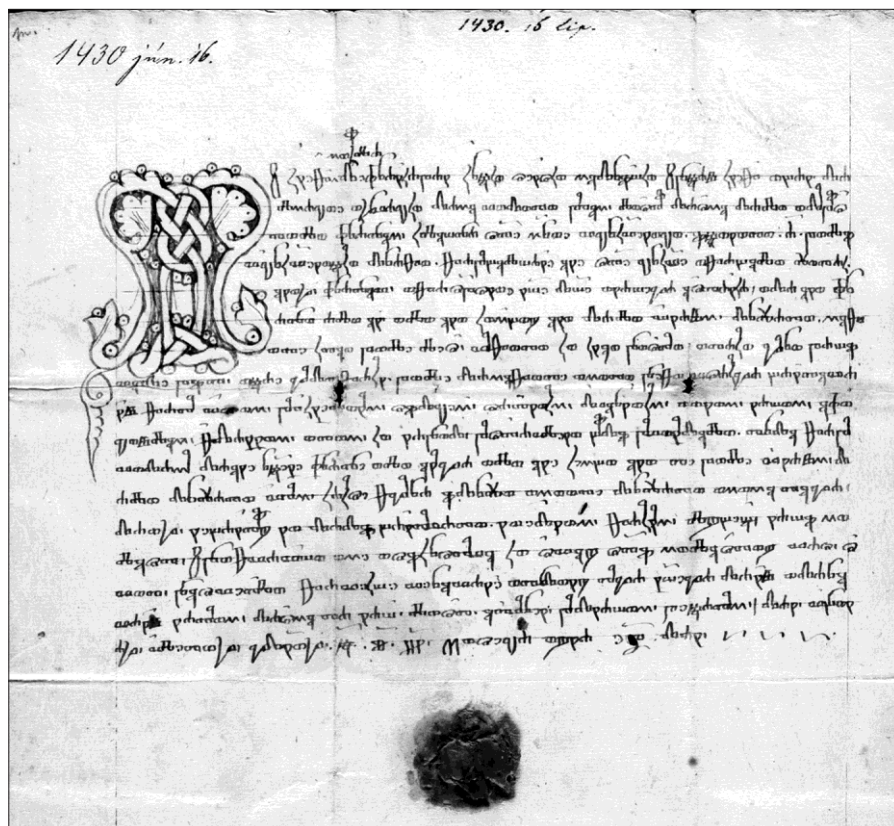
Također je dogovoreno da ako jedna od frankapanskih loza izumre njezine posjede nasljeđuju samo oporukom određeni Frankapani. Ta podjela, taj rodovski dogovor s kojima su kasnije mnogi od njih bili nezadovoljni, a posebno knez Anž VIII. (1458. – 1521.), sin kneza Bartola IX., postala je uzrok

¹⁵⁶ V. KLAIĆ, 1901, 218.

¹⁵⁷ S. PAVIČIĆ, 1962, 96–97.

¹⁵⁸ R. LOPAŠIĆ, 1890, 282–291. Danas je ta lokacija u selu u Općini Cazin na samoj hrvatsko-bosanskoj granici s ostacima ruševina staroga grada na brijevu. (Tržac, URL: <https://balkans.aljazeera.net teme/2018/3/5/trzac-mjesto-gdje-se-spajaju-bosanska-i-hrvatska-krajina>) Družba Braće hrvatskoga zmaja namjeravala je početkom ovoga stoljeća otkupiti zemljište i ruševine grada Tržca, koji je bio ishodišni grad -utvrda posljednjih Frankapana iz loze brinjsko -tržačke. Međutim, izmjenom rukovodstva Družbe ta ideja je zamrla.

¹⁵⁹..... *ceterum annotato comiti Bartholomeo oppidum Brine cum castro Jalouik et aliis castris Socol, Thersacz et oppidum Byhacz, et similiter portio prefatarum civitatum Wegle et Segnie Datum Modrusie* , anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono. (CD Frang. 1, 1910, 370–372)

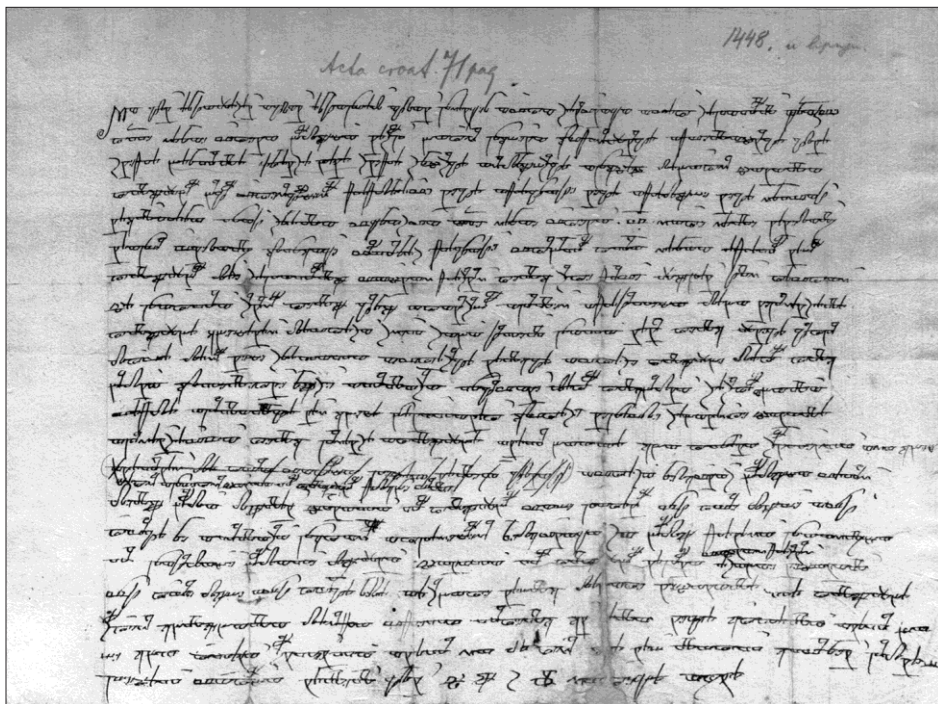

Sl. 9. Darovnica kneza Mikule IV. Frankapana iz 1430. godine pavlinskom samostanu sv. Marije u Crikvenici, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (HR-HDA-644. Pavlinski samostan Crikvenica, nro. 4)

trajne nesloge, međusobnog nadmetanja i borbe za posjede među knezovima Frankapanima što je dovelo do gubitka posjeda, međusobnih trvenja te postupnog slabljena moći knezova Frankapana.

Knez Bartol IX., jedan od uglednijih sinova kneza i bana Mikule IV., stolovao je u Brinjskom gradu Jeloviku kojega je dograđivao. Prešavši u službu austrijskoga nadvojvode i kasnije njemačkoga kralja Fridrika III. (IV.), kao skrbnik maloljetnoga Ladislava Postuma, povjerena mu je uprava imanja Đurske biskupije (Győr) u Ugarskoj, odakle aktivno sudjeluje u političkom životu Ugarske.¹⁶⁰ Sahranjen je u obiteljskoj grobnici tik do glavnoga oltara

¹⁶⁰ V. KLAJČ, 1901, 229.

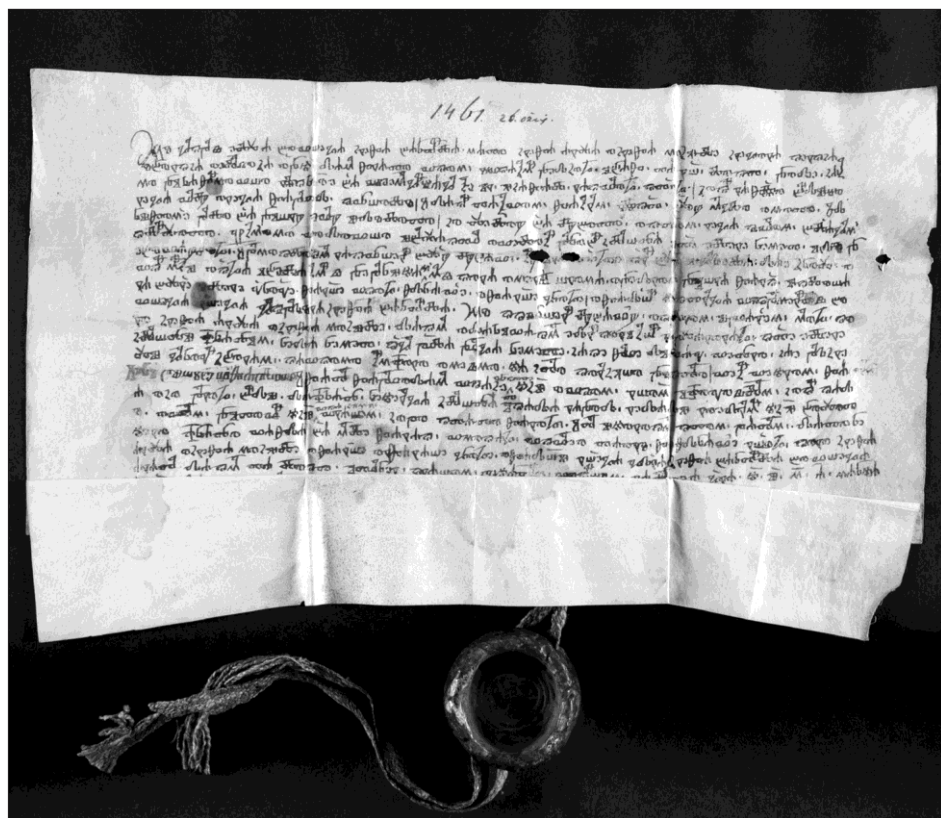
Sl. 10. Isprava Senjskoga kaptola iz 1500. godine kojom potvrđuje darovnicu kneza Bartola IX. tom kaptolu iz 1448. godine (Arhiv HAZU)

u crkvi augustinskog samostana sv. Marije u Brinju.¹⁶¹ S knezom Bartolom IX. započinje loza knezova Frankapana Brinjskih i/ili Tržačkih, čijim će izdankom 1671. godine taj slavni hrvatski velikaški rod tragično okončati svoj povijesni hod.

Isprava kneza Bartola IX. i kneginje Jelže senjske, brinjske i Jelovika

Knez Bartol IX. Frankapan izdaje 1448. godine darovnicu senjskoj stolnoj crkvi sv. Marije kako to svjedoči prijepis te listine iz 1500., odnosno 1575. godine. Prijepis govori o tome da g[ospo]d[i]n' arhižakan' i g[ospo]d[i]n' arhiprvad' i g[ospo]d[i]n' prmancer i v'si kanov'nicii vas' kapitul' crikve s(ve)te Marije v' Senji potvrđuju da su bili prošeni od vzmogućnoga i zvelič[e]noga g[ospo]d[i]na kneza Bartola Frankapana, kneza krč'koga i

¹⁶¹ D. FARLATI, IV., 1769, 129.

Sl. 11. Darovnica kneginje Jelže, supruge kneza Bartola IX. iz 1461. godine pavlinskome samostanu sv. Jelene kod Senja (HR-HDA-654. Pavlinski samostan Senj (sv. Jelena), nro. 7)

modruškoga i pročađa da bi činili službu Bogu v'semogućemu za zdrav'je njega i za grihe njega i za duše njega mrtvih' na ol'tari Trih' kralji v crikvi s(ve)te Marije v' Senji .v. (3) mise male na nedilju; najprvo v' nedilju od Trojice, v utorak za grihe, v sobotu s[ve]toj Mariji. I za to im knez daruje selo ko se zove Županj'hlm',¹⁶² sa vsim' ča pris'toji k onomu selu: goru i sinokošu i poljem'. I još k tomu kmetovi koji bi se tamo naselili da će biti slobodni od svakoga naloga i vsake službe i obećava braniti kaptol i to selo

¹⁶² Današnje naselje Županjol (Županj dol) podsjeća na srednjovjekovno naselje *Županj hlm*, a nalazi se zapadno od današnjega sela Prokike na putu za Krivi Put. Pripadalo je području grada Senja, a nakon oslobođenja Like od Osmanlija na to područje Krajiška uprava naseljava srpsko stanovništvo (Maljkovići, Rajačići, Smiljanići, Grabova Lokva) i od tada to spada u brinjsko područje. (S. PAVIČIĆ, 1962, 174)

od vsake nepravde ka bi nam se činila. Također senjski kaptol izjavljuje da je knez Bartol suglasan s ovim prijepisom što potvrđuju izrijekom: *I na to mi dasmo ta naš' list' otvoren' pod naš' pečat' visući.* To je bilo *na let' G(ospo) dnj(ih)' .č.u.k.3. (1448.) miseca ijuna.*¹⁶³

Iz vremena neposredno nakon smrti kneza Bartola IX. *gospođa Jelža bivšega kneza Bartula, mati kneza Anža i kneza Mikule, kneginja senjska i brinjska i Jelovika i pr(o)č(a)ja*¹⁶⁴ izdaje darovnicu u kojoj kaže *vidivši ubožastvo i veliku potrebu kloštra s(ve)te Jelene remet ondê prebivajućih i pomislismo na svršenu B(o)ž'ju ljubav ku je ona Is(u)h(rist)u, s(i)nu B(o)ž'ju ugodila da je križ i vsu muku Is(u)h(rist)a obrela, komu ja preporučam moja sina i menê š njiima, i pred njim prošnja za n(a)s uslišana b(la)ž(e)ne Jelene c(esa)rice za n(a)še vsih zdravj'e i za n(a)še grihe i za d(u)šu častnoga i v spomenut'ja bivšega n(a)šega gospodina kneza Bartula, mi svršenu ljubav'ju i s plnim upvan'jem mojih sini: kneza Anža i kneza Mikule dasmo i darovasmo jednu sinokošu n[a] planinahъ s(ve)te Jelene*¹⁶⁵ *kloštru, fratrom reda remet s(veta)go P(a)vla, prvoga ka se zove Dolac Vetrni, ka je pod Knežu goricu k Brinjam,*¹⁶⁶ *sa vsimi kunfni i mejami I to učinismo s tim da ti rečeni fratri vazda B(og)a mole za nas v misah, v svojej tajni, za zdrav'je n(a)ših sini: kneza Anža i kneza Mikule, i za n(a)še i za naše grihe i za d(u)šu n(a)šega g(ospo)d(i)na kneza Bartula bivšega. A na to dasmo ta list otvoren s našim pečatom visućim na leta G(ospod)nja .č.u.m.a. (1461) marča .i.e. (26) danъ v Jelovici.*¹⁶⁷

O kneginji Jelži (Elizabeti) zna se samo onoliko koliko to govori njezina isprava - darovnica iz 1461. godine iz koje se može vidjeti njezina odlučnost u upravi brinjskoga posjeda, briga za materijalni i duhovni život svojih sinova i kćeri, gdje preuzima sve nadležnosti kneževske časti i ovlasti, naravno u ime svojih sinova, nasljednika kneza Bartula IX.

¹⁶³ Listina je glagoljski prijepis na papiru koju je izradio senjski kaptol kao *locus credibilis* u Senju oko 1500. godine. Isprava je neobično sastavljena jer ju izdaju primaoci, a ne davaoci dara, pa se smatra da je to možda ili dio veće isprave ili pak krivotvorina. Na košuljici olovkom: Kop(i)ja oko 1575 (?). Listina se čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. (AC., 2017, 101–102)

¹⁶⁴ V. KLAJČIĆ, 1901, 244.

¹⁶⁵ Za pretpostaviti je da bi ta sjenokoša mogla biti negdje kod zaseoka Vrataruša (Frataruša) na visoravni iznad uvala Sveta Jelena kod Senja gdje su ostaci istoimenoga pavlinskoga samostana.

¹⁶⁶ Danas su to nepoznate lokacije u neposrednoj blizini Brinja.

¹⁶⁷ Glagoljski original je na pergameni (30 x 15 cm + 5,5 cm previtka). Isprava je na pregibima malo oštećena. Pečat visi na šarenoj tkanoj vrpici. Danas se nalazi u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu (Pavlinski samostan sv. Jelene kod Senja). (AC., 2017, 166–167)

Frankapanski grad Jelovik

Već od samih početaka izučavanja povijesti knezova Krčkih i Frankapana većina hrvatskih povjesničara je dosad dvojila oko lokacije grada *Jelovika*, ali nisu uspjeli ubicirati grad *Jelovik* na širem brinjskom, gdje su ga smještali. Stjepan Pavičić ne dvoji i na temelju frankapanskih isprava iz 1390. (Ivan V.: *in castro nostro Jelovici*),¹⁶⁸ 1409. (Mikula IV.: *in castro nostro Jelouici, in curia nostre residentie*),¹⁶⁹ 1426. (Mikula IV.: *in castro nostro Jelovici*),¹⁷⁰ 1433. (Mikula IV.: *in castro Jelouici*),¹⁷¹ 1449. (knezovi Frankapani kod diobe državine: *oppidum Brine cum castro Jelouik*),¹⁷² i 1461. (kneginja Jelža: *v Jelovici*)¹⁷³ drži da je *Jelovik* ime utvrde - palače (*castrum*) koju se danas naziva Sokolac, a Brinje je varoš (*opidum*) u podnožju palače koje se kasnije spušta u ravnicu Brinjskoga polja gdje se nalazi i župna crkva kao i samostan sv. Marije, a na samom brijegu podno tvrđave Jelovik, nastalo je s vremenom zasebno također s imenom Brinje (*Sub Brynnya*).¹⁷⁴

U Ministarstvu kulture i medija (*Zbirka Henneberg*) postoji nekoliko fotografija koje je 1936. godine snimio Većeslav Henneberg i na kojima se uz ostatke srednjovjekovne ceste vide na vrhu *Škamnice* ostaci nekih kamenih struktura, poput razrušenih gradskih zidova. Možda se tu radi o utvrdi koja je kontrolirala put što je vodio kroz gustu jelovu šumu iz Brinjskoga polja u Gacku dolinu tj. iz antičkoga *Monetiuma* prema rimskom *Avendonu* ili *Avendu*.¹⁷⁵ preko srednjovjekovnoga grada Brloga i dalje prema srednjovjekovnome Otočcu i antičkome *Arupiumu*.¹⁷⁶ Da bi se odbacila mogućnost postojanja

¹⁶⁸ Krčki knez Anž V. daje 17. srpnja 1390. godine *in nostro castro Velouici*, grad Slunj u zalog knezu Pavlu Zrinskom za posuđenih 4.000 zlatnika. (CD Frang.1, 1910, 106–108)

¹⁶⁹ Krčki knez Mikula IV. daje 9. svibnja 1409. godine *in castro nostro Jelouici, in curia nostre residentie*, u zalog Pavlu Zrinskome grad Slunj (CD Frang.1, 1910, 209)

¹⁷⁰ Krčki knez Mikula IV. daje 6. prosinca 1426. godine *in castro nostro Jelovici* darovnicu Senjskome kaptolu za služenje sv. misa za njegovu i njegovih prethodnika duše. (D. FARLATI, IV., 1769, 125; CD Frang. 1, 1910, 209)

¹⁷¹ Knez Anž VI. Frankapan, sin kneza Mikule IV. i hrvatsko-dalmatinski ban 25. travnja 1433. godine *in castro Jelouici*, potvrđuje gradu Ozlju povlastice koje im je dao ugarsko-hrvatski kralj Ludovik Veliki 1380. godine. (CD Frang. 1, 1910, 246)

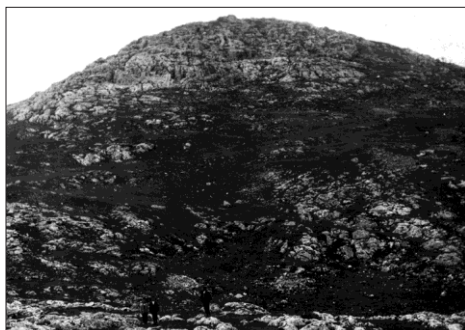
¹⁷² Knezovi Frankapani, sinovi kneza Mikule IV. su 14. lipnja 1449. godine dogovorom u Modrušu podijelili Frankapansku državinu. Tim dogovorom su knezu Bartolu pripali gradovi: *oppidum Brine cum castro Jalouik et aliis castris Socol, Thersacz et oppidum Byhacz, et similiter portio prefatarum civitatum Wegle et Segnie*. (CD. Frang. 1, 1910, 370–372)

¹⁷³ AC., 2017, 166–167.

¹⁷⁴ CD. Frang. 2, 1913, 171; S. PAVIČIĆ, 1962, 96.

¹⁷⁵ Hrvatsko polje – Kompolje.

¹⁷⁶ Prozor kod Otočca.

Sl. 12. a) Škamnica – stara cesta podno grada, goli dio brda (foto: V. Henneberg, 1936)

Sl. 12. b) Škamnica – grad, ostatci zidova (foto: V. Henneberg, 1936)

nekog fortifikacijskog zdanja na Škamnici, koje je možda nosilo naziv *Jelovik*, ili na nekoj drugoj lokaciji (*Staro Brinje*)¹⁷⁷ vrijedi provjeriti te lokacije okom arheologa. Ipak je daleko logičnije i povijesnim dokumentima potkrijepljeno Pavičićevo mišljenje da su današnji ostaci utvrđene srednjovjekovne palače - burga s kapelom Sv. Trojstva zapravo brinjski frankapanski grad (*castrum*) Jelovik, a da je varoš (*oppidum*) Brinje obrtničko, trgovačko naselja u polju sa svojom župonom crkvom i samostanom sv. Marije, dok je unutar zidina, kao što se vidi na Stierovoj grafici iz 1658. godine, nastalo u nemirnim vremenima podno tvrđave - palače Jelovik podgrađe (*Sub Brynnya*). Nakon oslobođenja Like od Turaka obnavlja se varoš (*oppidum*) Brinje u polju gdje se s vremenom spustilo i podgrađe (*Sub Brynnya*) stvorivši današnje Brinje.

Knezovi Frankapani gube Senj, Gacku i Brinje

Kneza Bartola IX. naslijedili su sinovi: knez Anž (Angelo, Hans) VIII. (1458. – 1527.), koji je stolovao u Brinju i nosio je naslov Brinjski i knez Mikula (Nikola) VI. (1458. – 1531.), koji je stolovao u Tržcu na Korani (danas u Bosni i Hercegovini) i nosio naslov Tržački te dvije kćeri Doroteja i Jelena.¹⁷⁸ Osim što su se knezovi Frankapani međusobno i okrutno sukobljavali zbog nekih posjeda i nasljeđivanja, došlo je u ugarsko-hrvatskom kraljevstvu do građanskoga rata,¹⁷⁹ a među knezovima Frankapanima do podjele u borbi za prijestolje. Tako

¹⁷⁷ Čini se da je tvrdnja Rudolfa Horvata da se na lokaciji Staro Brinje vide ruševine neke utvrde, za koju neki drže da je ostatak rimske tvrđave, ipak paušalnoga karaktera bez da se osobno u to uvjerio. (R. HORVAT, 1941, 17)

¹⁷⁸ P. STRČIĆ, 1998, 394.

¹⁷⁹ V. KLAJČ, IV., 1973, 32–40.

su među Frankapanima nastale dvije suparničke stranke: jedna za Fridricha III. Habsburga, a druga za domaćeg velikaša iz ugarske obitelji Hunyadi.¹⁸⁰ Ipak, nakon pobjede i krunjenja (1464. god.) Matijaša (Hunyadija) Korvina (1443. – 1590.)¹⁸¹ svi knezovi Frankapani su se priklonili kralju Matijašu (1458. – 1490.). To je vrijeme kada je osmanlijska opasnost, pogotovo nakon pada Bosanskoga kraljevstva 1463. godine, već na granicama ugarsko-hrvatskog kraljevstva i ponajprije ugrožava posjede knezova Frankapana.¹⁸² Oslanjajući se na srednje i niže plemstvo, svećenstvo i gradove, kralj Matijaš nastojao je uspostaviti centralističku monarhiju, nastojao slomiti samovlašće velikaša (Celjski, Frankapani) te nametnuti svoj, kraljev autoritet i svoju vlast u čemu je privremeno uspio.¹⁸³ Poreznim reformama znatno je povećao svoje prihode, što mu je omogućilo osnivanje stalne najamničke vojske.¹⁸⁴ U prvom razdoblju vlasti kralj Matijaš izgradio je na tlunekadašnjeg Bosanskoga kraljevstva (Jajačka i Srebrenička banovina) uspješan obrambeni protuosmanlijski sustav čime je uspio za gotovo pola stoljeća zaustaviti osmanlijsko napredovanje preko Save.¹⁸⁵ Financijski i vojno ojačan kralj Matijaš počeo se uplitati u obiteljske odnose i posjede knezova Frankapana želeći se domoći njihovih posjeda, posebno grada Senja, jedine i važne luke svoga kraljevstva, ali i gradova uz trgovačku cestu prema Budimu.¹⁸⁶ Osmanlije, koji su svojom vojskom došli 1463. godine i do Senja natjerali su Frankapane da traže vojnu i financijsku pomoć izvan kraljevstva da bi se uspješno oduprli Osmanlijama.¹⁸⁷ Stalne provale Osmanlija, ali i uplitanje kralja Matijaša u obiteljske odnose Frankapana i prisezanje za njihovim posjedima pojačavaju nastojanja knezova Frankapana Brinjskih, Tržačkih i knezova Krbavskih u traženju pomoći od Mletaka, koji im šalju financijsku pomoć, topove, drugo oružje i barut.¹⁸⁸ Međutim, i to je bilo neuspješno u svibnju 1469 u obrani od daleko veće osmanlijske vojske,¹⁸⁹ pa se stoga knezovi Krbavski i Frankapani Brinjski i Tržački koji su prvi na udaru, nastoje bogatim darovima očuvati od pljačkaških pohoda

¹⁸⁰ V. KLAIĆ, 1901, 243; V. KLAIĆ, IV., 1973, 40–41.

¹⁸¹ B. GRGIN, 2002, 27.

¹⁸² Ibid., 127.

¹⁸³ Ibid., 90–114.

¹⁸⁴ Ibid., 28–33.

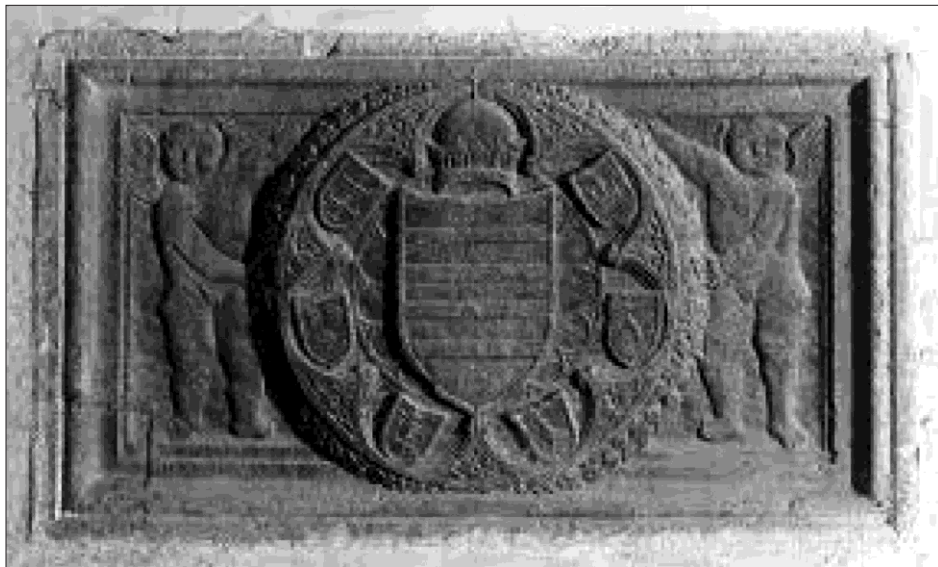
¹⁸⁵ Ibid., 171–186.

¹⁸⁶ B. GRGIN, 1995, 64.

¹⁸⁷ LISTINE, X., 250–251.

¹⁸⁸ Ibid., 434–437.

¹⁸⁹ Ibid., 447.

Sl. 13. Nepoznati kipar, grb Matije Korvina, kralja Ugarske, Češke i Dalmacije u prizemlju senjskoga kaštela (Ožegovićianum), nakon 1469. godine (foto: J. Lokmer)

osmanlijske vojske.¹⁹⁰ Uskoro se je pročulo da Frankapani Brinjski i Tržački te knezovi Kurjakovići u nemogućnosti obrane svojih posjeda pregovaraju s Osmanlijama o uvjetima plaćanja danka. Kralju Matijašu je traženje pomoći od Mletaka i pregovori s Osmanlijama je bio samo povod da krajem 1469. godine s brojčano nadmoćnom vojskom pod zapovjedništvom Blaža Podmanickoga, zvanog Mađar zauzme Senj.¹⁹¹ Iako su se nakon toga nesložna braća knezovi Frankapani pomirili i ujedinili, te pokušali vojno vratiti Senj, ipak je većina knezova dogovorila primirje s kraljem nastojeći sačuvati svoje posjede, odnosno svatko za sebe dobiti što više.

Knez Anž VIII. Brinjski koji je inače bio nezadovoljan podjelom frankapanskih posjeda, kao i odlukom svoga strica kneza Martina (koji je dio svojih posjeda oporučno ostavio kralju Matijašu) gonjen bijesom i pohlepom 1471. godine u Brinju je na prijevaru zatočio i držao kneza Martina dok mu ovaj nije dao svoje posjede Skrad, Bribir i Bakar.¹⁹²

¹⁹⁰ V. KLAIĆ, 1901, 258.

¹⁹¹ LISTINE, X., 461–462.

¹⁹² M. MESIĆ, *STARINE*, Knjiga V., 1873, 119.

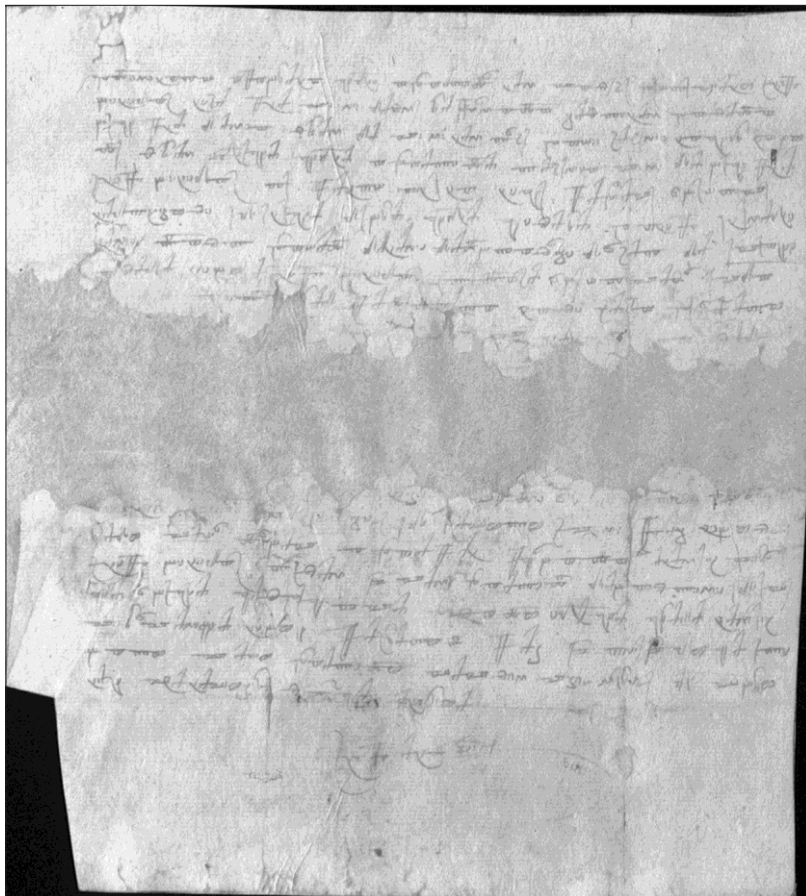
Knez Anž VIII Brinjski: osamljen između kralja, Mletaka i Osmanlija

Iako je bio ugrožen od kralja Matijaša Korvina i od učestalih upada Osmanlija knez Anž VIII., kao i njegov rođak knez Bernardin, koji je stolovao u Modrušu, nisu se pomirili s činjenicom da je Senj izgubljen. Sluteći da bi ista sudbina mogla zadesiti i njegovo Brinje, knez Anž VIII. okrenuo se prema Mletcima i bezuspješno zatražio pomoć od Dubrovnika.¹⁹³ Ipak ga Mletci pomažu šaljući njemu, njegovom bratu knezu Nikoli VI. Tržačkom i knezu Kurjakoviću novac, topove, barut i streljivo, želeći ga time vezati za sebe. Istovremeno ga nastoje izmiriti s kraljem, koji ih primorava da prestanu pomagati knezove Frankapane i Kurjakoviće. Ubrzo potom prestala je stizati mletačka pomoć.¹⁹⁴ Mlečani su iskoristili nemoć i razjedinjenost knezova Frankapana u odnosu na kralja Matijaša te su sve više vezivali kneza Ivana VII. (mlađega) gospodara Krka uz svoje interese. Isto tako kralj Matijaš želio se dokopati ne samo Brinja da bi njegovo posjedovanje Senja bilo sigurno od čestih frankapanskih napada već i svih frankapanskih posjeda uključujući i otok Krk. Knez Anž VIII. nakon kraljevog zaposjedanja Senja oštro se sukobljavao s kraljevim namjesnicima u Senju, koji je već prije zaposjeo posjede kneza Žigmunda Frankapana u Gackoj s gradom Otočcem. U nastojanju da vojno povrate Senj Frankapane je spriječila opasnost i potrebno zajedništvo s kraljem u obrani prvenstveno svojih posjeda od daleko opasnijega neprijatelja - Osmanlija. Jedini od Frankapana koji je od 1476. godine ostao u kraljevoj nemilosti, zbog svoga nimalo diplomatskoga ponašanje, čvrstoga protukraljeva stava, ali i izostanka veza na budimskome dvoru bio je knez Anž VIII. Brinjski. Iako je bio vojno opskrbljen, nije poznato je li se knez Anž VIII. odupro kraljevoj vojsci. Već 1479. godine Brinjem upravljaju kraljevi kaštelani u ime hrvatskoga bana, što znači da je ostao bez svoga grada i trgovišta Brinja. Godine 1489. prigodom međusobne predaje službe banski kapetani sastavljaju ispravu u kojoj opisuju stanje i inventar brinjskoga grada iz kojega je vidljivo da je grad popravljen, opskrbljen vatrenim oružjem, hranom, a u kapeli se nalazi i jedan glagoljski misal na pergameni.¹⁹⁵ Knez Anž VIII. se vjerojatno sklonio kod svoga strica kneza Ivana VII. na Krku, koji ga je kasnije (1486. godine) i posinio, a možda i u Veneciju ili kod kneza Karla

¹⁹³ DIPLOMAT. RAGUS., 806.

¹⁹⁴ V. KLAIĆ, 1901, 269–270.

¹⁹⁵ U tom popisu koji počinje kao *Registrum bonorum castris Bryniensis* u inventaru dvorske kapele uz vrijedne paramente protkane zlatnim nitima nalazi se i *I misale Sclavonicum in carta pergamina*, što bi značilo glagoljski misal na pergameni ili Prvotisak (1483.) ili neki od starijih rukopisnih misala. (F. ŠIŠIĆ, *STARINE*, 37, 1934, 272–273; E. LASZOWSKI, 1941, 27)

Sl. 14. Pismo - odgovor kneza Anža VIII. knezu Benediktu Ratkaju oko 1490. godine (Arhiv HAZU)

Kurjakovića Krbavskoga u Krbavi,¹⁹⁶ čija je supruga bila kneginja Doroteja, sestra kneza Anža VIII.¹⁹⁷ Odatle je nastojao uz pomoć kneza Ivana VII. vratiti od kralja zauzete posjede, kao i Vinodol koji je prije nego što ga je kralj oduzeo bio posjed kneza Martina Frankapana, Već sljedeće 1480. godine su se Mlečani suprotstavili vojsci kralja Matijaša, koji je vojskom branio pokušaj kneza Ivana mlađega gospodara Krka da zauzme Vinodol, ali i da osvoji otok Krk, te su spletkama i vještom prijevaram zauzeli otok Krk i kneza Ivana VII., kojega su

¹⁹⁶ I. BOTICA, 2011.

¹⁹⁷ V. KLAJIĆ, 1901, 272.

već prije vezali uza sebe, odveli u zatočeništvo u Mletke.¹⁹⁸ Time su knezovi Frankapani zauvijek izgubili i otok Krk s kojega su potekli. Iako je kralj Matijaš uveo bansku strahovladu za hrvatske velikaše, knez Anž VIII. je ostao zakleti kraljev neprijatelj, te nudi 1488. godine Mlečanima da će svoga omraženoga neprijatelja, tj. kralja ubiti. To nije učinio, već se potuca po Lici i Krbavi, gušeći se u financijskim problemima.

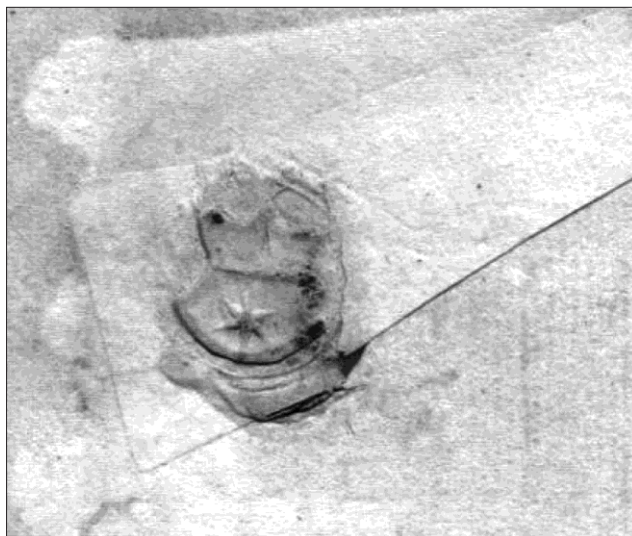
O tome svjedoči glagoljicom, vjerojatno i vlastitom rukom, napisano pismo - odgovor naslovljeno [*Pleme]nitomu, izibranomu g(ospo)d(i)nu i priate/[lj [n]am visoko poštovanomu knezu Be/[nedik]u de Ratkaj, pri[j]atelju nam pošto/[vanomu]*] u kojem odgovara na Benediktovo pismo te ga moli za odgodu duga jer *tolika uboštva su ovdje* te mu nudi *da biste me od ovoga uboga gospoctva prosili jednoga grada, na moju veru, Vam ga ne bih zakratil, zač ja i moja dica ote biti Vaši prijatelj va vsem, v čem moremo*. To pismo je napisano .v *Brinjah v navičere s(ve)t(o)ga Andrij.*, bez naznake godine, ali vjerojatno pred kraj 1490. godine, a možda i ranije.

Nemajući skloništa, knez Anž VIII. unajmljuje od kneza Jurja (Lackovića) Kosinjskoga i njegova sina Ivana grad Kosinj s pripadajućim selima na sedam godina o čemu svjedoči prijepis ugovora što ga je načinio senjski kaptol: *Mi kapitul c(rikve) s(enjske) damo na znanje kako pride pred nas plemeniti knez Ivan Lacković, sin kneza Jurja Kosinjskoga, proseći nas da bismo mu otili prekopijati niki njegovi stari list i pod naš pečat postaviti. Mi tada prepisati činismo od riči do riči, verno, ništar ne pridajući ni odnimljući. Kih listi uderžan jest tako: Mi knez Anž potribovasmo Jurja Kosinjskoga da bi nam posudil svoj grad Kosinj¹⁹⁹.....do let .ž. (7), Onam se uprosi kako naš verni stari sluga z dobrim uprošenjem do let .ž. (7), a mi mu knez Anž prisegosmo i prijasmo našu dušu našu veru gospocku s našimi dobrimi ljudi:.... da mu ga očemo povernuti ta isti grad Kosinj na let .ž. (7) i sela ka su podanj: Srakvinu, Hotilju vas, selo pol Buk. selo Botoci²⁰⁰ ča je plemenita plemenščina Jurja] Kosinjskoga i njega sina Ivana I za to počtenje mu darovasmo v*

¹⁹⁸ Ibid., 276–283.

¹⁹⁹ Grad je bio izgrađen na brdu povrh sela. Danas se njegove ruševine zovu imenom Bočaj i Bočađ u čakavskom i štokavskom liku, a taj je drugi nastao prema starom Bočač. (S. PAVIČIĆ, 1962, 61)

²⁰⁰ Ovo područje zauzimalo je zemljište u dolinama rijeke Like i potoka Bakovca i u sastavcima tih voda. Tu su spomenici zabilježili sela Kosinj, Srakvinu, Hotilju Vas, Buke, Botuke, Malu Vas i Psiviće, tj. s jedne i s druge strane današnjega donjega Bakovca. U sjevernijem dijelu ono je dopiralo do današnjega Zamosta, a u južnijem do Vaganca i Klanca obuhvatajući i današnju Kruščicu. (Ibid., 60–61)

Sl. 15. Mali frankapanski grb - pečat na poledini pisma kojim knez Anž VIII. odgovara knezu Benediktu Ratkaju oko 1490. godine, detalj (Arhiv HAZU, GL. - II. - 48)

*našem gospodstvu, ča je odiljeno od naše bratje naiprija im darovasmo selo Stanicu, selo Ivačiće.*²⁰¹.....č.u.o.z. (1489.).²⁰²

Na zahtjev kneza Ivana Lackovića Kosinjskoga Senjski kaptol je kao *locus credibilis*²⁰³ 1499. godine izradio prošireni prijepis isprave iz 1489. godine što prema nekim autorima (Đ. Šurmin) govori da se je knez Anž VIII. vjerojatno smjestio u Kosinju na posjedu Jurja Kosinjskoga, oca Ivana Lackovića. Tom ispravom *Mi kapitul c(rikve) s(enjske)* daje na znanje *kako pride pred nas plemeniti knez Ivan Lacković, sin kneza Jurja Kosinjskoga, proseći nas da bismo mu otili prekopijati niki njegovi stari listi i pod naš pečat postaviti*. U toj staroj listini *knez Anž Frankapan, krčki, senjski i modruški i pročaja, s obima našima sinma: s knezom Kerštoforom i s knezom Bolfom' damo na znanje vsim i vsakomu kako Juraj Kosinjski svojim sinom Ivanom s nami se zamini dobrovoljnim zakonom. Najprvo nam da svoj grad Kosinj osebujni, ki je v Bužah v Bočaći v*

²⁰¹ Ovdje se očito radi o starom nazivu za današnje naselje Stajnicu i selo Ivakušu.

²⁰² Ova glagoljska listina je prijepis na pola arka papira, kojega je načinio senjski kaptol na početku 16. stoljeća. Prijepis je načinila ista ruka od koje je i prijepis isprave od 13. veljače 1499. godine. Do 1943. godine ova listina se nalazila u Arhivu Senjskog kaptola kada je bombardiranjem grada uništen cijeli arhiv i s njime i ta isprava. (AC., 2017, 281–282)

²⁰³ CD, XVII., 1981, 465–466.

*kneštvi buškom*²⁰⁴ te još nekoliko sela ko derži svojim stricem Ivanom v Bočaci, sa vsim kotarom kosinjskim malim i velikim, suhim i sirovim, s poljem, goru i sinokošami, s vodu i s viri, i s malinišći i studenci, kadi se ribe love, i s opčinami i s crikvu, a za to mi knez Anž dasmo Jurju Kosinjskomu š njegovim sinom Ivanom i njih ostanku i ostavš mu ostanku vikuvičnim zakonom Zahumje vse v brinjskom pita[n]ji i ladanji, koje osebužno i odiljeno naše od naše bratje, v kom Zahumji je(st): najprvo selo ča im dasmo, Bitoraj, drugo selo Jesen, treto selo Selca, četrtio selo Krakar²⁰⁵ s time da knezovi Kosinjski i njihovi nasljednici mogu s tim posjedom raspolagati prema svojoj volji. *I od te plemensćine više imenovane i od Kosinja sela, ko je v Bočaci, da nisu veće kako se uderži v tom našem listu da nisu veće dužni nego jenu kumu, ča je so[ldini] .bi. (12), I tukoj mi knez Anž s sini našimi, više imenovanimi, tih sel, ka su v Zahumji, i Zahumja dajemo je Jurju Kosinjskomu i njega sinu Ivanu i njih ostanku vikuvičnim zakonom,I tukoj jim dasmo hiže varoši našem v Brinjah, ke su poli potoka,jednim zemlje, ki je poda nje, i sinokošu, i slobodimo ga oda vsake riči i službe od njih, da nisu dužni poli purgarov nego jedan glas, ča na njih dohađa, kako ki ini; i tukoj v Kosinji seli²⁰⁶ i v Srijā[h],²⁰⁷ i*

²⁰⁴ Buška župa zvala se i jednim imenom Bužani, a dijelila se na Bužane i Bočac. Pod nazivom Buška župa zabilježena je već u povelji kralja Petra Krešimira 1071. godine. Iz isprave iz 1263. godine vidi se da je Buška međa tekla potokom Hotešicom u cijelom njegovu toku, a odonud da se nastavljala sjeverno od Sutpetra, Podslunja i Sičeva. Prema opisu granica Gatske župe iz 1219. međa je Buška na toj strani tekla sjeverno od Krasna i Kutereva i oko Hrastovca u blizini Čovića i Lešća. Zna se da je područje zvano Bočac ležalo na zemljištu između potoka Bakovca i donjega toka Like. Bužani su, prema tome, obuhvaćali ostali dio područja, i to onaj između Bakovca, srednjega toka Like i Hotešice, zatim desnu stranu rijeke Like i zapadni dio od Krasna i Kutereva do južne župske međe. (S. PAVIČIĆ, 1962, 48–49)

²⁰⁵ Jedan dio Brinjske župe bilo je Zahumje, koje je obuhvaćalo jugozapadni obronak Velike Kapele (Gvozd) sa selima: Bitoraj i Krakar, koja bi mogla biti neka današnja naselja u Drežnici, a Jesen, selo preko gore (Gvozd), moglo bi biti današnji Jasenak. (Ibid., 93, 171–172, 174)

²⁰⁶ Pod tim nazivom podrazumijevaju se sela: Kosinj, Srakvina, Hotilja Vas, Buke, Botuci, Mala Vas i Psivići. Kosinj postoji i danas kao mjesto na ušću Bakovca u Liku s lijeve strane, a Srakljin je selo sa te iste strane dalje uz vodu. Buci su se mogli nalaziti jedino pored Like blizu onoga mjesta gdje na toj vodi nastaje buk. Taj se položaj nahodi južno od Srakljina kod Poljanke, u onoj užini kroz koju Lika teče sjeverno od današnje Krušćice. Zapisana su upravo dva sela Buci, jedno u tom liku, a drugo “Psivički Buci”. Oba su ležala na području današnje Poljanke i sjevernoga dijela Krušćice. Iz imena “Psivički Buci” razabira se da su se tu kod te uzine nalazili i Psivići. Oni su, prema tome, zauzimali veći dio područja današnje Krušćice, nešto južnije od Bukova, u zavoju Like. Selo Botuci se je nalazilo uz Buke i Srakvinu, gdje je danas Podjelar, a Mala Vas u istočnom dijelu sadašnjega Kosinjskoga Bakovca. (Ibid., 60–61)

²⁰⁷ Selo Srijani (Sređani) nalazilo se je između Marinaca s jedne i Kosinja i Psivića s druge strane. Ime su stekli svakako po svojem središnjem položaju prema ostalom naselju na tom zemljištu. Današnja lokacija toga sela bi mogla biti tamo gdje je danas Donji Kosinj. Tu je na

tukoj ča su dali v s(ve)ti Spas²⁰⁸ i pod oltar svoj va [Ps]ivićih,²⁰⁹ da ih očemo braniti i nijedne suprotivščine da im nećemo ni tešnjenja činiti, i da su voljni h gradu Kosinju njega ljudi bižati i hiže činiti pod gradom. I za veće verovanja i tverdine cić na to dasmo ta naš list otvoren prvo rečenomu Jurju Kosinjskomu i njega sinu i njih ostankom pod naš pečat niže visući. Ta isprava je pisana dana v našem gradu v Brinjah na let B[o]ž[ji]h .č.u.p.z. (1499.) mis(eca) fevrara da[n] .vi. (13).²¹⁰

Ovu ispravu Senjskoga kaptola iz 1499. godine potvrđuju glagoljski natpisi na crkvi sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu koji su donijeti iz nedalekog srušenoga srednjovjekovnoga grada Ribnika i tu ugrađeni, a govore o gradnji nekadašnje crkve godine 1517. *va vrime vz(vel)ičenoga i zmožnoga g(ospo)dina kneza Anža F(rankapana).²¹¹*

Augustinci ili pavlini – redovnici glagoljaši iz samostana sv. Marije u Brinju

Augustinci (*Ordo eremitarum sancti Augustini: O.E.S.A.*), prosjački je red nastao 1244. godine ujedinjenjem više pustinjačkih grupa.²¹² Samostan augustinaca u Brinju postoji od prije 14. stoljeća i prvi puta se spominje u jednoj latinskoj ispravi iz 1388. godine.²¹³ Međutim, Kamilo Dočkal drži da je to pavlinski samostan i to zasniva na činjenici da se u ispravama redovnici toga samostana spominju uvijek kao redovnici koji žive po pravilu sv. Augustina, kao i na činjenici da su pavlini iz senjskog samostana sv. Nikole posjedovali neke zemlje u brinjskoj okolici.²¹⁴ Manojlo Sladović tvrdi, na osnovi latinske

brdašcu koje se zove Basarica stajala, prema predaji, stara crkva sv. Marka. Oko nje je ležalo središte toga sela. (Ibid., 64)

²⁰⁸ Pavlinski samostan Sv. Spasa u uvali Ljubotina južno od Senja.

²⁰⁹ Od bočačkih sela najveću su važnost imali Psivići. Oni su se razvili na većem dijelu područja današnje Kruščice pored vode Like. Dijelili su se na Velike i Male. Prvi su se nalazili tamo gdje je sada glavni dio sela Kruščice sa crkvom, a Mali oko Crnoga vrela u drugoj česti današnjega sela. Crkva sv. Marije u Psivcima spominje se 1461. i 1487. godine gdje se održavaju i sudske pamice. Kroz Psiviće je prolazio put od Kosinja u blizini crkve sv. Marije i preko broda prelazio na drugu stranu vode Like u selo Banj Dvor, tj. dalje u Bužane. (Ibid., 61–62)

²¹⁰ Ova glagoljska listina prijepis je na razvijenu arku papira, učinjen na početku 16. stoljeća i do 1943. godine se je nalazila u arhivu Senjskog kaptola kada je bombardiranjem grada uništen cijeli arhiv i s njime i ova isprava. (AC, 2017, 352–354)

²¹¹ B. FUČIĆ, 1982, 217.

²¹² L. DOBRONIĆ, 1987, 7.

²¹³ M. BOGOVIĆ, 1987, 5.

²¹⁴ K. DOČKAL, XVI, 29 a (2) 72.

isprave kojom knez Anž VIII. na Božić 1476. godine *in nostro Castro Pringense* daruje neka sela i prava crkvi i samostanu sv. Marije u Brinju, da time osniva pavlinski samostan.²¹⁵ Međutim, u toj ispravi knez Anž VIII. navodi obveze koje tom darovnicom imaju redovnici pravila sv. Augustina: služiti misu na oltaru sv. Bartola u sredini crkve, gdje je frankapanska obiteljska grobnica, za njegove roditelje, posebno za njegova oca i njegovu sestru Katarinu na čast Svemogućega Boga, sv. Bartola i sv. Augustina.²¹⁶ Međutim Farlati donosi tekst latinske isprave kojom knež Anž VIII. koristeći svoje patronatsko pravo 2. svibnja 1497. godine pred svjedocima predaje augustinski samostan sv. Marije u Brinju pavlinskim redovnicima.²¹⁷ Stoga je nedvojbeno da je time augustinski samostan, kojemu knez Anž VIII. dariva 1496. godine neke posjede i beriva, postao pavlinski. Ta dvojnost će stoljećima biti predmet sporova riječkih augustinaca s pavlinima za neke posjede u Brinju, kao i za posjed u Baški na otoku Krku.²¹⁸ U nastavku je nekoliko glagoljskih isprava koje govore o posjedima i djelovanju brinjskih augustinaca.

Tako *fratar Petar, priu S(ve)te Marije z Brinj, kupno s otalimi fratri* toga samostana pred svjedocima *popom Jakovom Macićem i pred Karcem Milničem i pred Brozom Markovićem i pred Stipanom Vrančićem i predmanu notarom zdola pisanim* (senjski kanonik Pero Jakovčić) daje *Martincu, Fabinu sinu, z bratom Petrom ... na livel i v ime livela jedan kus zemlje v polji Brinjskom vrh malina, ki je kupil ta isti Martinac od Bolkovac*. Za to je Martinac dužan rečenom samostanu svake godine dvadeset dana mljeti bez ikakve naplate kao i predati sve prihode koje mlin ostvari u tom razdoblju. Također potvrđuju da *iošće više pisani Martinac jest dal i daroval v pomoć krova te iste crkve dukat devet i jednoga vola*. Ta isprava je sastavljena: *Let G(ospo)dnjih .č.u.o.z. (1489) miseca pervara dni .v. (3) v kloštri svete Marije v Brinjah*.²¹⁹

Knez Anž VIII. Brinjski i Osmanlije

Nakon smrti kralja Matijaša 1490. godine knez Anž VIII. ponovno je u svome gradu i u trgovištu Brinju s time da zajedno s knezom Bernardinom s ostalim Frankapanima procjenjuje da je došlo vrijeme za povrat oduzetih

²¹⁵ M. SLADOVIĆ, 1856 (2003), 224–226.

²¹⁶ D. FARLATI, IV., 1769, 129–130; M. SLADOVIĆ, 2003, 224–226.

²¹⁷ D. FARLATI, IV., 1769, 132.

²¹⁸ M. KRUHEK, 1989, 71; M. MEDVED, 2015, 448.

²¹⁹ Listina je glagoljski original na pergameni i bila je nekad u Kukuljevićevoj zbirci. Danas se ne zna gdje se nalazi. Na ispravi je dobro sačuvan veliki frankapanski viseći pečat na pletenoj crvenoj i zelenoj vrpci. (AC., 2017, 308–313)

Sl. 16. Prikaz Krbavske bitke na kenotafu Maksimilijana I. u Dvorskoj kapeli u Innsbrucku²²⁰

posjeda jer kraljevska vojska ima i previše obveza u obrani od Turaka.²²¹ Stoga Frankapani, posebno Bernardin, ne prestaju diplomatskim i uz pomoć napuljskog kralja Ferdinanda vojnim akcijama povratiti grad Senj s čitavom kapetanijom i posjede u Vinodolu koje im je oduzeo kralj Matijaš.

Frankapanskim vojnim pohodima nastala je pobuna vlastele u Hrvatskoj i Slavoniji protiv centralne vlasti. Iako im je ugarsko-hrvatski kralj Vladislav II. Jagelović obećao vratiti one posjede koje im je oduzeo kralj Matijaš Korvin, već 1490. godine trenutno ujedinjeni Frankapani opsjedaju Senj uz pomoć ferarskih vojvoda iz obitelji d' Este iz koje je kneginja Ižota, majka kneza Bernardina.²²² Ipak, grad nisu zauzeli jer je ban Ivan Bot od Bajne s kraljevom

²²⁰ KENOTAF, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Innsbruck_1_339.jpg (2021-10-06)

²²¹ I. JURKOVIĆ, 1999, 78–79; B. GRGIN, 2002, 171–186; M. KRUHEK, 2009, 201, 203, 206; K. KUŽIĆ, 2014, 43.

²²² M. ŠERCER, 2011, 31–36.

vojskom obranio Senj i natjerao kneza Bernardina i kneza Anža VIII. na uzmak u utvrđeni Brinjski grad. Za vrijeme opsade Brinjskoga grada u okršajima od topovskog metka smrtno je stradao ban Ivan Bot. Opsadu je nastavio ban Imre Derencsény (Emerik Derenčin),²²³ ali i ubrzo prekinuo primivši vijesti o provali velike osmanlijske vojske pod vodstvom Jakub paše bosanskoga²²⁴ na krbavsko i ličko područje, koja je krenula na pljačkaški pohod u Kranjsku i Štajersku. Taj dolazak Osmanlija je prema proširenim glasinama, ali i izvješćima Senjana²²⁵ i Mlečana o suradnji kneza Anža VIII. i kneza Karla Krbavskoga s Osmanlijama,²²⁶ a to potvrđuju i kasniji osmanlijski izvori koji donose opise Krbavske bitke.²²⁷ Postoje podatci da su knez Anž VIII. i knez Karlo Krbavski pregovarali već prije s Jakub pašom bosanskim, odnosno da su 1491. godine pregovarali i sa sultanom u Jedrenu (Edirne, Drinopolje) i tražili pomoć protiv kralja, da bi vratili svoje posjede. Međutim, činjenice govore da su Osmanlije na svom pohodu štedjeli samo posjede kneza Anža VIII., koji Osmanlijama i nisu bili na putu.²²⁸ Osmanlijska opasnost i razum su, ali s velikim oprezom i nepovjerenjem prema banu, ipak primorali Frankapane, vjerojatno i kneza Anža VIII., knezove Krbavske kao i druge hrvatske velikaše na dogovor i suradnju s banom Derencsényem.²²⁹ Ipak, knez Anž VIII. nije došao sa svojim postrojbama na zorno mjesto pred Udbinom, gdje se hrvatska vojska spremala za okršaj koji se je dogodio 9. rujna 1493. godine na Krbavskome polju.

O sudjelovanju kneza Anža VIII. u Krbavskoj bitci nema podataka u izvješćima raznih strana toga vremena, posebno o njegovom osobnom sudjelovanju na bojnopolju, iako su u nekim izvorima podatci da su vojnici kneza Anža VIII., sudjelovali u samoj bitci.²³⁰ Poznato je da su odredi knezova Kurjakovića na Krbavskom polju bili označeni crnim barjakom i da su iz bitke

²²³ V. KLAIĆ, IV., 1973, 228.

²²⁴ K. KUŽIĆ, 2014, 38–42.

²²⁵ F. ŠIŠIĆ, *STARINE*, 37, 1937, 18–19.

²²⁶ *Ibid.*, 8–14.

²²⁷ Osmanlijski kroničar Sa'd-ud-din (Hodža efendi) u rukopisu *Tadž-ut-tevari (Kruna ljetopisa)* zorno govori o ponašanju i suradnji s Osmanlijama dvaju hrvatskih knezova: Kir Karli (Karlo Krbavski) i Kir Anža (Anž VIII.) pred Krbavsku bitku. (*Ibid.*, 167)

²²⁸ H. KEKEZ, 2009, 18–19.

²²⁹ *Ibid.*, 73–74.

²³⁰ Postoji anonimno izvješće koje govori o Anžovom sudjelovanju s 200 konjanika (F. ŠIŠIĆ, 1937, 34, 121) za koje se vjeruje da je napisao netko od Frankapana da spasi čast roda U pismu koje je iz Senja neposredno nakon Krbavske bitke uputio papi Aleksandru VI. papinski izaslanik Antonio Fabregues govori o sudjelovanju vojnika kneza Anža VIII. koji su izginuli na bojnopolju (*Milites comitis Angeli, quos ipse ad camum miserat, omnes mortui sunt*) (F. ŠIŠIĆ, 1937, 38; N. JOVANOVIĆ, 2011, 180–182; K. KUŽIĆ, 2014, 43–44)

izišli neozlijeđeni.²³¹ Knez Bernardin Frankapan se s malim dijelom svojih četa spasio i vjerojatno našao utočište u gradu *Udvini* (Udbini), posjedu kneginje Doroteje, sestre kneza Anža VIII.,²³² dok je knez Nikola VI. Tržački, brat kneza Anža VIII. pao u osmanlijsko zatočeništvo, iz kojega ga je otkupila njegova supruga.²³³ Taj knez i njegova supruga su našli svoje zadnje počivalište u franjevačkoj crkvi na Trsatu. Poznato je da su u to doba Osmanlije iz Bosne svoje pljačkaške pohode, usmjerili na nakon hrvatskih krajeva na bogatiju Furlaniju, Kranjsku i Štajersku. Na tom su se putu često našli pod Modrušom gdje su pokušavali pridobiti kneza Bernardina Frankapana,²³⁴ dok im je kneginja Dorotija plaćala godišnji danak od 1000 zlatnika.²³⁵ Posjede kneza Anža VIII. su uglavnom zaobilazili jer im nisu bili na putu ili je tako knez Anž VIII. još prije Krbavske bitke dogovorio s Osmanlijama. Činjenica je da su ti pohodi neko vrijeme prestali jer je Jakub paša bosanski, koji je inače vodio te pljačkaške pohode, bio premješten u Rumeliju (europski turski posjedi, osim Bosne i Mađarske), a nema ni povijesnih dokumenata iz kojih bi bilo vidljivo da je knez Anž VIII. Osmanlijama plaćao danak.

Dvije darovnice kneza Anža VIII. samostanu sv. Jelene Cesarice kod Senja

Kada je prestala banska opsada Brinja, u prividnoj sigurnosti od Osmanlija knez Anž VIII. izdaje dvije listine - darovnice i prodajni ugovor *v' našem' g'radu B'rinjah' na let' rojs'tva H(risto)va .č .u. p. v. (1493.) miseca ijuna dan' čet'rti.*

U prvoj darovnici *Mi' k'nez' Anž' Fr[a]nkapan', krč[k]i, senjski, mod'ruš'ki i pr(o)čaĝa knez', damo viditi v'sim' i v'sakomu, da pridoše pred' nas' fratri od s'vete Jelene, reda s'vetoga Pav'la prvoga remete, proseći nas' za pomoć', kako bi služ'ba B(o)žja na manje ne priš'la nego na veće v cr(i)kvi, ka crik'va čast'tno s'(a)zdana jest'na brigu mora na sunač' zapad' poli Senja v' drazi po imeni Na Vlaš'koj.²³⁶ I mi videći njih podob'nu proš'nju i poz'navajući krat'kost' žit'ja teles'noga i p'rihodeći na pamet' Pis'ma S'vetoga r(e)č(e)n'je, ko r(e)če David' prorok: Č'lovik' kako t'rava, a d'ni njega kako c'vet' polj'ski tako prec'vatut i paki usah'nut' i takoj r(e)čen je b(la)ž(e)n(a)go Ğakova apus'tola, ki reče: V'sako dan je dobro je i v'saki dar' s'vršeni ta nam' prihodi s'više ot' oca nebes'koga te se spominje o(t')ca*

²³¹ F. ŠIŠIĆ, *STARINE*, 37, 1937, 137.

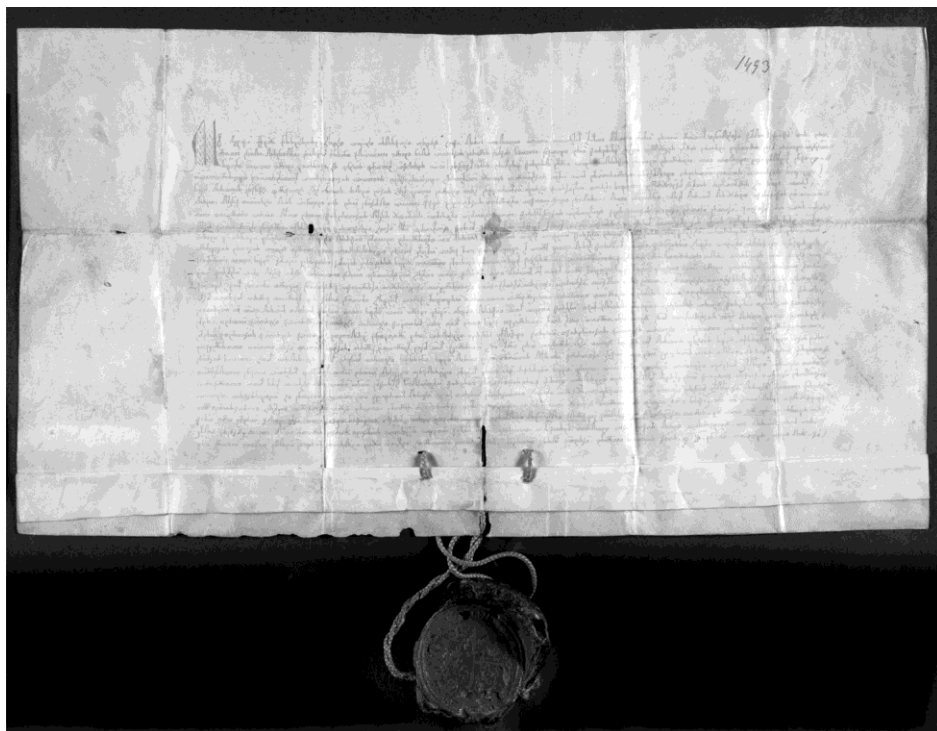
²³² H. KEKEZ, 2009, 87-88.

²³³ V. KLAIĆ, IV., 1973, 240.

²³⁴ H. KEKEZ, 2009, 87.

²³⁵ V. KLAIĆ, IV., 1973, 239.

²³⁶ Tj. u Vlaškoj dragi (Vidi bilješku br. 82)

Sl. 17. Darovnica kneza Anža VIII. iz 1493. godine pavlinskome samostanu sv. Jelene kod Senja (HR - HDA-654, Pavlinski samostan Senj - sv. Jelena, nr. 9)

našega i inih' naših' prvih' ot' kih' jes' mo m'noga dobra os'tavljena p'rijali i d'ržeći se zavezani k njih' duš' s'pomenut'ja zato sada na čas't' v'semogućega Boga i na čas't' i na pomoć' [s]'vetoj Jeleni cesarici c'rik'vi mii das'mo i prosas'mo i darovas'mo viku v(e)č'nim' zakonom' našim' va v'ladan'ji našem' buš'kom' selo, ko se zove Koš'ćice,²³⁷ ko selo biše dano od' naše hiže gos'pi Jeleni biv'sega kneza Žigm(o)n'ta, daje je ona volj'na prodati i darovati i za dušu dati i os'taviti komu njej d'rago. I ona budući v dob'ri pameti i v' zdravi ž[iv]oti i r(e)čena g[os'p]a Jelena biše dala niki del rečenoga sela Koš'ćic' r(e)čenoj crikvi s(ve)te Jelene c(esa)r(i)ce, a po nje semrti selo rečeno budući nam' v rukah' s' gos'pu Bar'baru, našu ses'tru,²³⁸ i mi budući

²³⁷ Selo Košćica nalazilo se južno i jugoistočno od današnjih sela Kutereva i Krasna, a to je moglo biti jedino na području sadašnjih sela Goljaka i zapadnoga dijela Glumaca, zapadno od ponora Like. (S. PAVIČIĆ, 1962, 62)

²³⁸ M. ŠERCER, 2011, 40–41.

plñ ob'las'tnik gos'pe Barbare rečene nad' selom' rečenim', mi das'mo rečeno [se]lo Koš'čice r(e)čenoj c'rk'vi s(ve)te Jelene cesarice i sa v'simi kotari, ča k njemu pris'toji. A okolu toga istoga rečenoga Koš'čic' čije su granice na vstok s'l'nca selo ko se zove Marin'ci²³⁹, a od Marinac' gredući jesu njih' mejaši selo Kuterovo²⁴⁰....., a od sela r(e)čenoga Kuterova gredući jesu njih' mejaši selo K'ras'no....., a od Kras'na²⁴¹ reče[noga] gredući jesu njih' mejaši selo Ljub'čići²⁴² sa svim oranicama senokošah' van'njih', v' pa/sišćih' i v' gorah' i v' dubravah', i v' plšinah', i va vinogradih',²⁴³ i v' malinišćih', driva i kamika, suho i sirovo, malo i veliko, ča koli pris'toji k r(e)č(e)nomu selu Košćicam', ... A fratri r(e)č(e)ni cr(i)kve r(e)č(e)ne s(ve)te Jel(e)ne c(esa)r(i)ce daše n(a)mъ tris'ta dukatov zl(a)tih' brojem', a mi njim' obečas'mo veru i dušu i počten'jem n(a)šim da ih' očemo b'raniti i s'loboditi proti v'sakomu č'loviku. I k tomu se je knez Anž VIII. obvezao, ako bi njegov posjed pripao drugome ili bi nestalo nasljednika a r(e)č(e)noj cr(i)kvi s(ve)te Jelene d'vi tisući zlatnih dukata. A fratri r(e)č(e)ni cr(i)kve r(e)č(e)ne s(ve)te Jel(e)ne c(esa)r(i)ce sadanj'nji i naprvo budući va v(e)ki imijte s'lužiti misu ranu s(ve)toj M(a)riji v'saki dan' po zakonu redov'skom' za naše g'rihe i gos'pe Barbare, ses'tre naše, i za inu brat'ju n(a)šu sadanj'nju i naprvo buduću, a po nas' za našu dušu i gos'pe

²³⁹ Marinci su prema ispravi iz 1493. godine obuhvaćali veći dio današnjega zapadnoga Lipova Polja, tamo gdje su sada Stakića Selo i istočni dio Glumačkog Sela, oko ponora Like i dalje na istok. (S. PAVIČIĆ, 1962, 62–63)

²⁴⁰ Kuterevo je planinsko naselje u uskoj uvali na obroncima sjevernog Velebita, 14 kilometara jugozapadno od Otočca. Prvi put se spominje 1219. godine. U 16. st. stanovnici su se iselili pred najezdom Turaka. Godine 1690. naselili su ga doseljenici iz Kranjske i Gorskog kotara. (S. PAVIČIĆ, 1962, 124)

²⁴¹ Krasno (Polje) je selo na obroncima Velebita u okolici Senja, na nadmorskoj visini od 700 - 800 m. (S. PAVIČIĆ, 1991, 259) Središte je Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. Pod imenom Krasno spominje se prvi put 1219. godine u ispravi o razgraničenju Gatske župe s Bužanima. (S. PAVIČIĆ, 1991, 259–260) U srednjem vijeku tu se na brdu Lisac nalazilo manje seosko naselje Crastino s crkvom sv. Marije i bilo je posjed senjskih biskupa. Poharano je i ostalo bez stanovnika u turskim osvajanjima u 16. stoljeću. Od 1790. godine Krasno je župno središte, a župna crkva Majke Božje od Krasna do danas je poznato proštenišće, koje je nekada bilo najposjećenije marijansko proštenišće u južnoj Hrvatskoj. (M. BOGOVIĆ, 1991, 198–199)

²⁴² Selo Ljupčići nalazilo se južno od Košćice i zauzimalo područja današnjih sela Bakovca, Ruje i Ribnika graničeći s istoka sa Psivićima. Na tlu starih Ljupčića nađena su tri glagoljicom pisana natpisa, u kojima se navodi ime Anža Frankopana. Oni su uzidani u sadašnjoj crkvi u Kosinjskom Bakovcu. (S. PAVIČIĆ, 1962, 62–63; B. FUČIĆ, 1982, 217–218)

²⁴³ Za primijetiti je da su u ove dvije darovnice spomenuti uz oranice, sjenokoše, šume i vinogradi u Buškoj županiji što je možebitno svjedočanstvo o uzgoju vinove loze na području Kosinja i širem području u kasnome srednjemu vijeku.

*Barbare, r(e)č(e)ne ses'tre naše, i za dušu gos'pe Jelene r(e)č(e)ne i inih' n(a)ših pošad'sih' va v(e)ki.*²⁴⁴

U drugoj darovnici izdanoj istoga datuma kao i ona prva samostanu sv. Jelene kod Senja uz isti tekst knez Anž VIII. kao zakonski zastupnik svoje rođakinje kneginje Barbare, kćerke svoga strica kneza Žigmunda, daruje i prodaje uz iste uvjete njezin dio istoga imanja.²⁴⁵

Darovnica kneza Anža VIII. samostanu Svetog Spasitelja u Ljubotini kod Senja

Izgleda da se život nakon Krbavske bitke na trenutak ipak normalizirao, pa knez Anž VIII. već 1495. godine daje darovnicu pavlinskome samostanu Svetog Spasitelja u uvali Ljubotina kod Senja.

Darovnicom koja je *lis't' pisan' i d(a)n v našem' g'radu Brinjah', miseca ijuna dan .d. (5), na let' rojs'tva Krs'tova .č.u.p.d. (1495). Mi k'nez' Anž' Frankapan', kr'čki, senj'ski, mod'ruš'ki i pr(o)čaja k'nez', damo viditi v'sim' i v'sakomu kim' je dos[t]ojno i pred' kih' lice i obraz' pride ta naš' otvoren' lis't', a poz'n[a]vajući kratkos't' žit'ja teles'noga, v' kom' jes'mo pos't(a)vljeni, i prihodeći nam pam(e)t Pis'ma S'vetoga rečen'je ko r(e)če D(a)v(i)d pr(oro)k: č(lov)k' k(a)ko t'rava, a d'ni njega kako cvet' polj'ski tako proc'vatut' i paki usahnut'; i tako je r(e)čenje bl(a)ž(e)n(a)go Ćakova ap(osto)la, ki r(e)če: V'sako dan je dobro je i v'saki dar s'vršeni, tanam' prihodi s' više ot'oca n(e)b(e) skoga., i tolikoj s'pominajući se za dobroga s'pomenut'ja o(t)ca n(a)š(e)ga i inih' n(a)ših prvih', od' kih' mi jes'mo mnoga dobra os'tavljena prijali, i držeći s(e) zavezani k njih' duš' s'ponenut'ja: zato zasada toliko koliko jest' v'zmož'no na slavu v'semogućega Boga i na čast'i na pomoć' cr(i)kvi Sp(a)s(i)t(e)lja mira, ka crikva čas't'no s(a)zdana jest'na brigu mora v' drazi ka se zove Ljubotina²⁴⁶, na južnu s'tranu Senja das'mo i dajemo viku v(i)čnim' zakonom' i našim'*

²⁴⁴ Original glagoljske listine je tekst na pergameni (49 x 25,5 + 5,5 cm previtak). Isprava je dobro sačuvana, slova su dosta izbljedjela, a na pregibima istrta. Od iste ruke je i druga isprava od 4. lipnja 1493. Na ispravi se nalazi dobro sačuvani veliki frankapanski viseći pečat na pletenoj crvenoj i zelenoj vrpici. Isprava se danas nalazi u Hrvatskom državnom arhivu (Pavlinski samostan sv. Jelene kod Senja br. 9). Uz tu ispravu je stari latinski prijepis. (AC., 2017, 308–313)

²⁴⁵ Original listine je glagoljski tekst na pergameni (49 x 25,5 + 5,5 cm previtak). Isprava je dobro sačuvana, slova su dosta izbljedjela, a na pregibima je istrta. Od iste ruke je i prva isprava od 4. lipnja 1493. godine. Na ispravi se nalazi dobro sačuvani veliki frankapanski viseći pečat na pletenoj crvenoj i zelenoj vrpici. Isprava se danas nalazi u Hrvatskom državnom arhivu (Pavlinski samostan sv. Jelene kod Senja br.10). Uz tu ispravu je stari latinski prijepis. (AC., 2017, 314–316)

²⁴⁶ Vidi bilješku br. 83.

Sl. 18. Darovnica kneza Anža VIII. iz 1495.godine pavlinskom samostanu Sv. Spasitelja kod Senja (HR-HDA-655. Pavlinski samostan Senj (Sv. Spasitelj), nro. 20)

dobrovolnim' zakonom' na vlašćem' našem gos'podst'vi vlaš'ćega našega imin'ja i plemen'ščine va v'ladan'ji našem' brinj'skom selo ko se zove Mali Prokič'ci²⁴⁷ sa v'simi seli i ča k' njim' pris' to ji iz'nimljući van' tri žrebi zem'lje, ki dani biše od' naših prvih' crikvi Svetoga S'pasa poli Senja i Svetoj Mariji na Crikvenici i Svetoj Jeleni poli Senja. I to više r[e]čeno selo Mali Prokič'ci sa v'sim' pris'toľan'jem malim i velikim', ča koli k njemu pris'toľi ili bi pristolja/lo v' zemljah' težat'jih', v' blatih', v' sinokošah', v' pašah', v' gorah', v' pl'šinah', v' op'činah' i v' dubravah' i va vodah' suha i sirova driva i kamika, malo i veliko, to vse das'mo i dajemo crikvi višer(e)čenoj Spas(i)telja mira v(i)ku v(i)čnim' zakonom', a za to fratri više r(e)č(e)ni daše nam' .p.g. (94) zlate dukate brojem'. Tolikoj imijte fratri više r(e)č(e)ni služiti v'sake nedilje jednu misu svetoj Trojici pri cr[i]kvi r(e)č(e)noj za nas' za naše grihe, a po nas' za našu dušu i naših' ostalih'

²⁴⁷ Mnogi autori drže da bi tadašnje selo *Mali Prokič'ci* bilo današnje selo Prokike nedaleko i nešto južnije od Brinja na staroj cesti prema Senju.

na v[e]ki sa ogracijami, ke pris'toje. Tolikoj imij se govoriti va više r[e]č[e]nih' misah', kada budu s'lužene, va v'sakoj pored' jedna ogracija za dušu domina Tom'ka Buk'vića: "Podaj, molim' te, G(ospod)i, da dušu raba t'vojego jereja". I oš'će im' se k tomu obečas'mo da ih' očemo braniti proti v'sakomu č(lov)iku v tom' našem' dan'ji i odlučeni i poma/gati ih' k službi r[e]č[e]noj na veće.I ki bi im' ku suprotiv'sčinu činil' v' iminj'i rečenom', da ostaje kraljevi s'vitlos'ti kralju ugraskomu .u. (400) dukatov', a fratrom' više r(e)č(e)nim drugo .u. (400) dukatov', a to da li je tvrdo, kako se više v tom' lis'tu udrži. I ki bi koli raz'bil to naše dan'je i odlučenj'e za nas' ili po nas' G(ospo)din Bog'v'semoguću razbij negovo stan'je na ovom' s'vitu, i na sud'ni d(a)n budi od'lučen' od družbi pravdanih', i slavna d(i)va Marija, ta budi na pogubljenje d(u)še i tela njegova i njegova os'tan'ka viku v(i)čnim z(a)konom. Am(e)n.²⁴⁸

Knez Anž VIII. i pavlinski samostan svetog Nikole na Gvozdu kod Modruša

Pavlinski samostan na Gvozdu kraj Modruša sredinom 14. stoljeća osnovao je knez Ivan (Anž) V. Krčki, što potvrđuje isprava iz 1364. godine. Tijekom 15. stoljeća samostan se razvio u najsnažniju pavlinsku zajednicu u Hrvatskoj. Blizina Modruša sa svojim moćnim gospodarima, knezovima Krčkim Frankapanima, bila je odlučna ne samo za osnivanje već i napredovanje te ulogu samostana na Gvozdu. Tu je bilo sjedište Hrvatsko-istarske odnosno Gvozdske vikarije Hrvatske pavlinske provincije. Samostan je bio bogato obdaren, a i kasnije su se množili razni darovi i zadužbine. U samostanu, kao i u cijelom vikarijatu, njegovala se glagoljica, a glagoljicom su bile pisane i mnoge isprave vezane za ovaj samostan. Početkom 16. stoljeća za učestalih turskih provala, samostan je stradao i napušten je. Nakon protjerivanja Turaka krajem 17. stoljeća obnavlja se samostan na Gvozdu u mnogo manjem opsegu, tek s tri pavlinska redovnika. Godine 1786. samostan je ukinut odlukom cara Josipa II., kao i svi pavlinski samostani u Habsburškom carstvu. Pavlinski samostan Svetoga Nikole na Gvozdu Modruškome smješten na prijevoju jedine i najkraće prometnice - planinske ceste koja vodi od mora u unutrašnjost bio je važna putnička i karavanska postaja, ali i duhovna oaza, poput hospicija Svetoga Bernarda u Alpama, gdje je živio veliki broj redovnika koji su se materijalno i duhovno skrbili za brojne putnike, posebno hodočasnike.

²⁴⁸ Listina je original na pergameni (38 × 20 cm) s velikim pečatom na zelenoj vrpici. Sve je dobro sačuvano, posebno tekst isprave. Pismo je lijepo čitko. Početno *M* u *Mi* je iscrtano. Na naličju je latinska bilješka, koja kazuje sadržaj isprave. Danas se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. (AC., 2017, 330–332)

Najstarija poznata glagoljska listina kneza Anža VIII. je iz 1478. godine koju je izdao na dan sv. Jurja, *sjedeći u Brinjah*. Tom listinom knez Anž VIII. prodao je samostanu sv. Nikole na Gvozdu *imanje Zaselje u brinjskoin kotaru*.²⁴⁹

Drugom ispravom knez Anž VIII. potaknut *vrućostju ljubavi božanstvene* i dariva pavlinskome samostanu sv. Nikole kod Modruša *u jednom selu, po imenu u Črnici*,²⁵⁰ *3 kmeti sideći, najprvo selo, na kom sidi Pavlak Andrij*,²⁵¹ *drugomu selu, na kom sidi Karin Peroić, treće selo, na kom sidi Anton Tisoić*. Za njihova sela kaže: *i ta sela esu poli pr'voga našega dan'e ko smo mi prie darovali rečenomu klostru v' Gvozdi*. Ova darovnica - otvoreni list je *Pisán u našem mestu v Brinéh, po letih roistva Isukrstova 1495., miseca jenvara dan 25*.²⁵²

Pavlini iz samostana sv. Nikole na Gvozdu nastoje svoj posjed na plodnom brinjskom području proširiti kupnjom zemljišta. Listinom izdanom *V našem gradu Brinjah* 1. travnja 1496. godine knez Anž VIII. govori da je je fra Anton, vikar samostana sv. Nikole, došao preda nj *proseći... umilenim' zakonom' pomoći crik'vi rečenoj kako bi služba bože na više prišla* i stoga *prodasmo i dasmo i darovasmo i daemo dobrovolnim zakonom samostanu sv. Nikole na Gvozdu modruškom va vladanji i otacastvi našem Brinjskom selo, ko se zove Mokro*,²⁵³ *sa vsimi seli ča k' nim' pristoi sa vsimi službami malimi i velikami za 150 zlatih dobra i čista zlata i pune mire*.²⁵⁴

Knez Anž VIII. Frankapan potvrđuje da su Juraj i Paval Tomković darovali jedno selo samostanu sv. Mikule na Gvozdu listinom pisanom *v Brinéh, po letih roena Isukrstova 1498., miseca decembra 1*.²⁵⁵

²⁴⁹ K. DOČKAL, XVI., 29a (2) 72. Toponim *Zaselje* danas je nepoznat u brinjskome kraju.

²⁵⁰ Ovaj toponim sela *Črnica* podsjeća na današnje selo Črnac (Crnac, Crnac Jezeranski) na Črnac polju (također Crnac polje i Crnačko polje površine 2,4 km²), koje se nalazi sjeveroistočno od Brinja u zapadnome području gorskoga masiva Kapele i dio je većeg Jezeranskoga polja. Ondje su ponori u kojima rječica Pećina ponire. Kada se zbog nanošenja naplavnoga materijala ponori začepu, nastaju poplave (jezero).

²⁵¹ I danas u Brinju ima stanovnika koji nose prezime *Pavlak*.

²⁵² Isprava o tom prethodnom darivanju nije sačuvana. Tekst ove listine sačuvan je samo u prethodnim tiskanim izdanjima hrvatskih glagoljskih spomenika (HRVATSKI SPOMENICI, I., 1898, 381–382)

²⁵³ Selo Mokro moglo bi biti onodobno selo u Brinjskom polju iza Brinjskoga grada, tj između Brinjskoga grada i Škamnice, možda uz današnje potoke koji bi nakon otapanja snijega sa Škamnice znali poplaviti to čitavo područje. Tako i danas nešto stariji Brinjaci pamte i kuće u zaseocima na tom području, građene dijelom na stupovima, a njihovi stanovnici su sve do sredine 20. stoljeća u vrijeme većih poplava komunicirali sa središtem Brinja splavima koje su nazivali *kerep*, što znači skela, splav sastavljena od nekoliko lađica ili brvna. (prema kazivanju Ante Javora)

²⁵⁴ HRVATSKI SPOMENICI, I., 1898, 390–392.

²⁵⁵ *Ibid.*, 412–413.

Juraj Tomković 15. I. 1499. godine *va Brinjah* prodaje *z dopušćenim knezovi i va voli moje bratje* pavlinima sv. Nikole *selo Skinje u ladanji Brinjskom*²⁵⁶ *za dukat 9*, a jedan *kus zemle* do toga sela daruje za grijehe svoje i svojih mrtvih. Nazočni su svjedoci: *pop Grdin, plebanuš sv. Marije u Jezerah*,²⁵⁷ *sudac Martin Dminavić z Brinji*. Isprava je potkrijepljena pečatom *poštovana muža gospodina Mihovila, plebanuša Brinjskoga i vikara biskupa senjskoga*.²⁵⁸

Sve darovnice - listine koje se odnose na pavlinski samostan sv. Nikole na Gvozdu su kao originali zagubljene ili nestale. Ostali su samo njihovi prijepisi koje, kako se može iz teksta vidjeti, donosi Đuro Šurmin.

Darovnica kneza Anža VIII. samostanu sv. Marije u Zažičnu

Senjski kaptol potvrđuje ispravu kojom knez Anž i njegovi sinovi Vuk (Bolf) I. i Kristóf (Krstó II.) izjavljuju da imanju Brinje pripadaju sela *Zachum, Vitoraj, Jesen, Szelcze i Krakar*,²⁵⁹ a Jurju Kosinjskome i njegovu sinu Ivanu *dvorac Kosinj u okrugu Bocsác okruga Buz i sela Srakvina, Polbuk, Botuke i Hotiljuvas*.²⁶⁰ Listina je pisana i dana *v nasem gradu v Brinah, na letj b(o)z(i)h 1499., mis(eca) fevrara da(n) 13.* što znači da su poništili zamjenu imanja što su knez Anž VIII. i knezovi Kosinjski dogovorili 1489. godine.²⁶¹

Zadnja glagoljska isprava - otvoreni list kneza Anža VIII. darovnica je pavlinskome samostanu u Zažičnu,²⁶² kojom *Mi knez' Anž' de Frankapan', krč'ki, senj'ski, modruš'ki i proč[a]j'a*, potaknut mišlju na kratki život koji je *.kako i cvet i k v' jutro procveta, paki k' večeru usahne te kako nam' govori sam Is(u)h(ris)t' po slav'nom svojem evan'jelis'ti blaženom sv[e]tom' Matiji u jednom' kapituli: skrivajte sebi skrovišća na nebesih', kadi črvi ne f'adet', ni tlja tlejut', ni tati ukradut'. I misleći na spasenj'e duše naše, a na polahčanj'e grihov' naših i dobra žit'j'a naše'ga i našega ostanka, po nas',..... i videći ubošas'tvo kloš'tra i crikve blažene s(ve)te Marije' v Zažit'ni v Bužah, mi dasmo i darova'smo reče'noj crikvi' i kloštru v našem' gospoc'tvi v Bočaći²⁶³ v' V[e]likih'*

²⁵⁶ Selo ovoga ili sličnoga imena danas nije poznato na širem brinjskom području.

²⁵⁷ Danas Jezerane kod Brinja.

²⁵⁸ HRVATSKI SPOMENICI, I., 1898, 413–414.

²⁵⁹ Vidi bilješku br. 210.

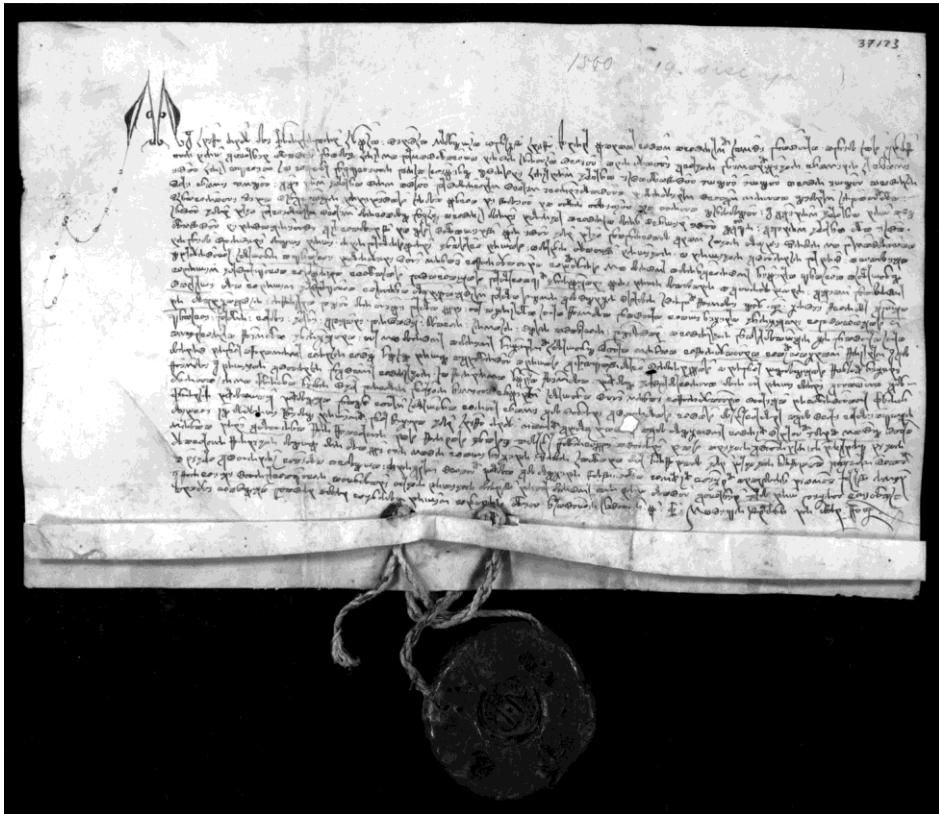
²⁶⁰ Vidi bilješku br. 211.

²⁶¹ AC, 2017, 352–354. Isprava ne postoji. Do 1943. godine nalazila se u Arhivu Senjskoga kaptola kada je bombardiranjem grada uništena s većinom dokumentacije toga arhiva.

²⁶² Vidi bilješku br. 87.

²⁶³ Vidi bilješku br. 204 i 209.

²⁶⁴ Vidi bilješku br. 211.

Sl. 19. Darovnica kneza Anža VIII. iz 1500. godine pavlinskome samostanu u Zažičnu kod Kolinja (HR-HDA-652. Pavlinski samostan Novi Vinodolski. Fasc.1, nro. 21)

Psvičių²⁶⁴ polovicu graščine ča je naša didina i otažbina. Ošče im' pridasmu sinokoše li v našem gospoct'vi v kotari ljub'čičskom poli Huma,²⁶⁵ A mi fratri reda s(ve)ta Pavla prvoga remete v rečenom' klostri s(ve)te Marije v Zažit'ni stojeći', navlas'tito frat[a]r Franko Budišić', prvo mi mu (knezu Anžu) obljubis[mo] i odlučismo v saku sobotu jednu misu' s(ve)toj Mariji na nje' oltari, za života njih za njih grihe i dobro zdravje' i stanj'e njih i njega os'tanka, a na konac njega života za njega dušu, Pisan i dan v gradu našem' v Brinjah, let rojs'ta Krst(o)va' .č.f. (1500), miseca j'anuara na dan .zī. (19).²⁶⁶

²⁶⁵ Predio u Bužanima na području Ljupčiča. (S. PAVIČIĆ, 1962, 56)

²⁶⁶ Isprava je glagoljski original na pergameni (29 x 19 + 4 cm), s pečatom na šarenoj vrpci. Danas se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu (Isprave Pavlinskog samostana sv. Marije u Novom) (AC, 2017, 359–360)

Sl. 20. Natpis s grbom Franje Čubranića iz 1541. godine na nadvratniku kuće u Senju (foto: Gradski muzej Senj)

Knez Matijaš Čubranić vjeran knezu Anžu VIII. Frankapanu

Knez Anž VIII. prema latinskoj se ispravi vjenčao 6. kolovoza 1500. godine u Brinjskom gradu (*in brigniensis castro in palatio magnifici comitis Angeli de Frangepanibus*) s Katarinom, čije je podrijetlo nepoznato. Već 8. kolovoza iste godine u ime kneza Anža VIII. i njegove supruge kneginje Katarine knežev pouzdanik Matijaš Čubranić, koji je bio među uglednim uzvanicima na kneževu vjenčanju, dobio je od senjskoga kaptola ovjeru vjenčanoga lista.²⁶⁷ To bi značilo da je knez Anž VIII. vjerojatno živio sve do toga vremena nevjenčano s tom ženom s kojom je dobio dva sina: Vuka I. (Bolfa) Brinjskoga (prije 1499. – 1546.)²⁶⁸ i Krstu II. Kristofora (prije 1499. – 1530.), koji nasljeđuje imanja svoga strica kneza Nikole VI. Tržačkoga (1458. – 1523.) i uzima naslov Tržački. Činjenica da je knez Anž VIII. u nezakonitoj životnoj vezi (braku) dobio dva sina nakon njegove smrti bila je povod spora među Frankapanima, naravno zbog imovine. Tako je knez Bernardin Frankapan Ozaljski polagao pravo na nasljedstvo Brinjske i Tržačke loze, pa je i Bernardinov sin knez Krsto (Kristofor) I. neko vrijeme nosio pridjevak Brinjski.²⁶⁹ Ipak su biološki nasljednici kneza Anža VIII. obranili svoje pravo na očevo nasljedstvo.

U župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Brinju, koja je stradala 1943. godine, nalazila se nadgrobna ploča Matijaša Čubranića prenijeta iz crkve sv. Vida i bila je ugrađena u opločenje poda pred glavnim oltarom. Kod obnove crkve 1958. godine pronađen je samo jedan njezin ulomak. Natpis na tom ulomku pisan je uglatom (ustavnom) glagoljicom i rekonstruiran govori da je:

“1518. MISECA MAJA NA DAN 15. BI POSTAVLJENA ŠKRIL NA GROB KNEZA MATIJAŠA ČUBRANIĆA, VERNOGA KNEZU ANŽI. A TO UČINI NJEGOVA GOSPA MARGARITA I NJEOV SINOVAĆ ŠIMUN.”²⁷⁰

²⁶⁷ CD Frang., 2, 1913, 242–243.

²⁶⁸ P. STRČIĆ, 1998, 425–426.

²⁶⁹ Ibid., 414–415; M. KRUIHEK, 2016, 101–175.

²⁷⁰ B. FUČIĆ, 1982, 108.

Sl. 21. Nadgrobna ploča kneza Matijaša Čubranića, Brinje 1518. godine²⁷¹
(foto: Maja Vranić)

Matijaš Čubranić je plemić (knez) u službi kneza Anža VIII. koji ga za njegovo vjerno služenje nagrađuje posjedom sela *Zamoščane*²⁷² u brinjskomke kraju o čemu govori latinska isprava izdana u Brinju 12. kolovoza 1492. godine.²⁷³ O ugledu kneza Matijaša Čubranića i povjerenju kneza Anža VIII. svjedoči još jedna latinska isprava prema kojoj je knez Matijaš Čubranić (*Mathia Zubranich*) bio jedan od gostiju na kneževu vjenčanju 1500. godine u Brinjskome gradu.²⁷⁴

U Senju su Čubranići (Subranich) ugledni građani plemenita roda, koji imaju svoje dvore u središtu grada uz ostale plemenite rodove (Blasiolis, Posedarski), gdje se i danas na ulaznom portalu u dvor njihove kuće nalazi latinski

²⁷¹ Rekonstrukcija nadgrobne ploče kneza Matijaša Čubranića u stalnoj izložbi u Brinjskome gradu.

²⁷² Selo koje se zove *Zamoschyane*, (*Zamoščane*) smješteno je i naseljeno u okrugu *Brynensis*, sa svim obradivim i neobrađenim zemljištem, poljima, ravnicama, livadama i sijenom sa sjenokošama na planini Prodan zvanoj Werh, tj. među pašnjaka *Lethynacz*, lovom, šumama, šumama, planinama, ribarstvom, vodenim kanalima, vodotocima, mlinicama i mlinskim područjima... (CD Frang. 2, 1913, 204) Danas je to nepoznati toponim u brinjskom kraju, za koji se može pretpostaviti da je lokacija u predjelu od Brinja prema ili u današnjem naselju Letinac.

²⁷³ CD Frang. 2, 1913, 203–205.

²⁷⁴ *Ibid.*, 292.

natpis i grb koji ukazuje na njihovo podrijetlo iz bosanskoga kraljevstva.²⁷⁵ Čubranići (Zubranich) prisutni su na otoku Krku kamo su došli sa kopna (de Croatia) kao službenici kneza Ivana VII. Frankapana, koji im je 1451. godine podijelio plemstvo. Kasnije su Čubranići suci i notari u Krku, Omišlju, Vrbniku i Baški.²⁷⁶ Iz toga roda je i Bašćanin Vinko Čubranić (Vicentius Zubranich), biskup kotorski (1854. – 1856.), dubrovački (1856. – 1870.) i apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanjske biskupije (1857. – 1870.).²⁷⁷ U Vrbniku, Baški i Juradvoru još uvijek žive Čubranići, a u Lici, na otočkom području također pod imenom Žubrinici koji su vjerojatno nekada bili Čubranići (Zubranichi, Subranichi, Zubranichi i sl.).

Brinjski grad postaje važna krajiška utvrda

Knez Anž VIII. u tim turbulentnim vremenima, ne mogavši dobiti pomoć od svojih ugarsko-hrvatskih kraljeva, traži pomoć u Veneciji i kod Maksimilijana I. Habsburgovca, njemačkoga kralja (1486. – 1508.) i cara Svetoga Rimskoga Carstva (1508. – 1519.). S njim se dopisuje, javno ga podržava u njegovom nastojanju da sjedne na ugarsko-hrvatsko prijestolje i od njega dobiva financijsku pomoć (1496.,²⁷⁸ 1497.,²⁷⁹ 1500.²⁸⁰ godine), što je bilo dovoljno da se odupre stalnim napadima četa bosanskih paša.

Zadnja isprava kneza Anža VIII. Brinjskog je ona od 8. srpnja 1513. godine izdana *in castro nostro Brynye*, kojom daruje selo *Szrakvinu (vllam Szrakwynam)* Ivanu Martinuševiću u zamjenu za posuđenih petsto zlatnih forinti i kao nagradu za njegovo vjerno služenje.²⁸¹ Očito je da je imao, uz probleme zaštite svojih posjeda od Osmanlija, i financijskih problema. Iz zapisa Mlečanina Marina Sanuda iz 1521. godine doznaje se da su hrvatski plemići iz Like i Krbave na rubu snaga, napušteni od svih u borbi s Osmanlijama tražili pomoć pape, cara Maksimilijana, Venecije i ugarsko-hrvatskoga kralja, ali pomoći nije bilo. U očaju su pomišljali na dogovor s Osmanlijama da bi se stavili pod zaštitu sultana, samo da osiguraju sebe, svoja imanja i svoje podanike koji su se već dobrim dijelom iselili u sigurnije krajeve habsburških zemalja. Među tim plemićima bio je početkom 1521. godine i stari knez Anž VIII. Brinjski sa svojim nećakom

²⁷⁵ A. GLAVIČIĆ, 1995, 126–127.

²⁷⁶ I. ŽIC - ROKOV, 1993, 110–111.

²⁷⁷ A. LEŠIĆ, 1993, 111–112.

²⁷⁸ CD Frang., 2, 1913, 229–230.

²⁷⁹ Ibid., 231–232, 236.

²⁸⁰ Ibid., 244–245.

²⁸¹ CD Frang., 2, 1913, 290–292.

Sl. 22. Zasjedanje Državnog sabora u Augsburgu 1530. godine²⁸²

Ivanom Karlovićem, knezom Krbavskim.²⁸³ Osmanlije su koncem te godine još jednom uzaludno opsjedali Brinjski grad na svome pljačkaškome pohodu na Metliku. U Državnome arhivu u Modeni sačuvano je pismo kneza Anža VIII. od 16. veljače 1527. godine upućeno vojvodi Ferantu kojemu nudi svoje, ili možda misli na svoje sinove, vojničke usluge.²⁸⁴ Nakon toga vremena nema više dokumenata koji govore o knezu Anžu VIII., pa vrijedi u povijesnoj literaturi produžiti životni vijek kneza Anža VIII. od 1514. (Klaić, Strčić) na 1527. godinu.

Knezovi Vuk I. Brinjski i Nikola VI. Tržački, sinovi kneza Anža VIII., nakon pogibije ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika II. na Mohačkom polju,²⁸⁵ izabrali

²⁸² DIE AUGSBURGER KONFESSION: Verlesung vor Kaiser Karl V., 1530, autor (graver) nepoznat, Herzog August Library, Wolfenbüttel, Germany - CC BY-SA, URL: https://www.europeana.eu/item/168/item_QGGQIPLQO2CETZE7RDIAH2MBODCPZYF (2021-05-10)

²⁸³ M. SANUDO, 1890, Vol. 29., stup. 643; 1891, Vol. 30., stup. 98, 292–294.

²⁸⁴ CD Frang., 2, 1913, 387–388.

²⁸⁵ V. KLAJIĆ, IV., 1973, 424–426.

su na saboru u Cetinu s drugim hrvatskim plemićima Ferdinanda Habsburškoga za hrvatskoga kralja,²⁸⁶ dok su knezovi Bernardin i Krsto Frankapan pristali uz Ivana Zapolju, što je izazvalo iscrpljujući građanski rat u Hrvatskoj i Ugarskoj, čime su obrambene snage izrazito oslabile i olakšale Osmanlijama daljnji prodor. Oba brata istakla su se svojom hrabrošću i junaštvom u mnogim bitkama s Osmanlijama, osobito 1528. godine u velikoj bitci kod Metlike.²⁸⁷ Nakon smrti Nikole VI. Tržaćkog njegovo imanje s gradom Tržcem pripalo je knezovima Vuku I. Brinjskom i Krstu II. Brinjskom (? – 1530.), a nakon smrti kneza Krsta II. ovim imanjima je upravljao u ime maloljetnoga kneza Nikole VIII. (1556. – 1577.)²⁸⁸ njegov stric knez Vuk I. Brinjski, koji je napustio Brinjski grad zbog učestalih napada Osmanlija i živio u Bosiljevu.²⁸⁹ Knez Vuk I. Brinjski, našavši se u nezavidnoj situaciji zbog građanskoga rata u ugarsko-hrvatskome kraljevstvu nastaloga između pristaša Ivana Zapolje i Ferdinanda Habsburškoga, stalnog nadiranja Osmanlija, posebno nakon pada Jajca i Jajačke banovine (1527. – 1528.),²⁹⁰ pada Obrovca i osvajanja istočnoga dijela Like (Udbina, Komić, Mrsinj)²⁹¹ obratio se i kralju Ferdinandu I., Štajerskim staležima, kojima se nudi u vojnu službu,²⁹² ali i Karlu V., caru Svetoga Rimskog Carstva. Pred njim je 24. kolovoza 1530. godine u Augsburgu održao govor na latinskom jeziku u ime hrvatskih staleža opisujući strašne nevolje koje podnosi jedna Hrvatska (*misera Crocia*) od osmanlijskog zuluma i bijesa te je pozvao cara i njemačke staleže: *Gledajte dakle i razmislite, presvijetli care i vi knezovi Rimskoga carstva, ima li na čitavom svijetu sličan narod koji bi kroz tako dugo vrijeme, moren od tolike nevolje, ustrajao u vjeri kršćanskoj? Evo već je osamnaest godina minulo što se neprestano borimo: koji put održali smo pobjedu, a koji put smo ljuto stradali ne mogavši odoljeti jačoj sili, koja je oborila Grčko carstvo, Bosansko Kraljevstvo, te svladala Bugarsku, Srbiju i Albaniju. A što se netom dogodilo prebogatoj Ugarskoj? Sve je turska sila svladala, samo Hrvatsku nije posve osvojila! Ali mi dulje podnijeti ne možemo. Na vas se obraćamo care i knezovi Ako ne dobijemo pomoći, mi preko zime u svojim sjedištima ostati ne možemo, nego ćemo se ili nezasitnome zmaju podvrći ili po čitavom razasuti. Presvijetli care, kako ćeš Bogu položiti račun radi propasti tolikih duša?*²⁹³

²⁸⁶ V. KLAIĆ, V., 1973, 82.

²⁸⁷ Ibid., 109.

²⁸⁸ P. STRČIĆ, 1998, 419.

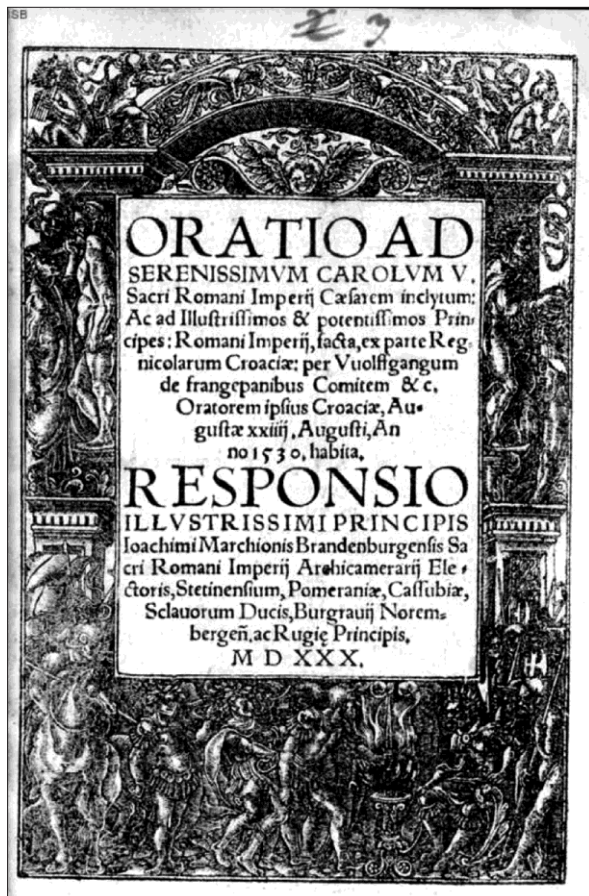
²⁸⁹ R. LOPAŠIĆ, 1895, 64.

²⁹⁰ V. KLAIĆ, V., 1973, 105.

²⁹¹ Ibid., 93–94.

²⁹² Ibid., 125.

²⁹³ Ibid., 125–126.

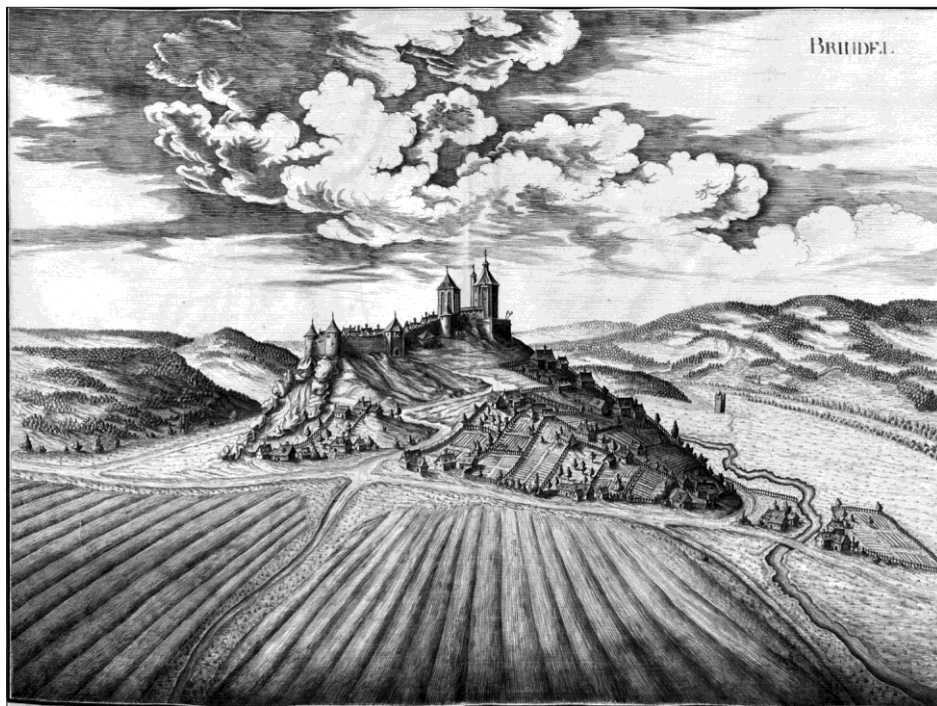

Sl. 23. Naslovni list govora kneza Vuka I. Frankapana Brinjskoga u Državnome saboru u Augsburgu 24. kolovoza 1530. godine²⁹⁴

Ovaj je govor, kao i tiskanu poslanicu s molbama hrvatskoga plemstva knez Vuk I. predao caru i njemačkim knezovima. Međutim, pomoć nije dolazila jer su njemački državni staleži bili zaokupljeni vjerskim sukobima katolika i protestanata, o čemu se upravo na tome saboru raspravljalo kao glavnoj temi.

Dok je knez Vuk I. Brinjski boravio u Njemačkoj, Osmanlije su spalile brinjsko trgovište (*opidum*), ali nisu zauzele Brinjski grad kojega su inače često

²⁹⁴ KATALOG BAVARSKE DRŽAVNE KNJIŽNICE U MÜNCHENU, URL: <https://daten.digitalesammlungen.de/~db/0002/bsb00026947/images/> (2022-06-08)

Sl. 24. Martin Stier, veduta (crtež) utvrde Brinje, kraj 17. stoljeća²⁹⁵

opsjedale.²⁹⁶ Hrvatsko plemstvo pokušava od kralja Ferdinanda dobiti zaštitu i sabrani 1535. godine na saboru u Topuskome, gdje se našao i Vuk I. Brinjski, traže od kralja financijsku pomoć za obranu od Osmanlija, ali i da zabrani gospodi iz habsburških nasljednih zemalja (Kranjska, Koruška i Štajerska) vrbovanje njihove kmetove koje onda naseljavaju na svojim posjedima. Isto tako traže, u slučaju da im kralj to ne želi ispuniti, da vrati pismo kojim su ga izabrali na saboru u Cetinu, a oni će njemu uskratiti svoju vjernost.²⁹⁷

Kralj Ferdinand I., želeći izgraditi protuosmanlijski obrambeni sustav, tražio je od kneza Vuka I. da osigura obranu Brinjskoga grada ili da grad preda na upravu kraljevskome kapetanu. Izgleda da je već 1530. godine u Brinjskome gradu kraljevski kapetan. Knez Vuk I. Brinjski, žestoke, neobuzdane, divlje i

²⁹⁵ MARTIN STIER, *Tabulae geographicae, ichnographicae et descriptiones germanicae urbium, artium et fortalitorum quae in Styria, Croatia et Mari Adriatico sunt Turcis finitima*, 1660, URL: <http://www.onb.ac.at/sammlungen/hschrift/bibliographie.htm>. (2021-05-10)

²⁹⁶ MONUM. HABSB., I., 1914, 460–461; E. LASZOWSKI, 1941, 32–33.

²⁹⁷ V. KLAIĆ, V., 1973, 140–141.

nasilničke naravi²⁹⁸ poput svoga oca kneza Anža VIII., traži da mu kralj vrati grad i pripadajući posjed. Nakon brojnih rasprava kasnije (1537. godine), uvidjevši svoju nemoć, ipak je predao Brinjski grad kraljevskom kapetanu uz posebne uvjete, što kralj i potvrđuje. Od tada su Brinjski grad kao i grad Tržac, dospjeli s mnogim drugim frankapanskim gradovima istočno i sjeverno od Brinja u ruke kralja Ferdinanda I. i bili su uključeni u Primorsku krajinu, tj. u sastav Senjske kapetanije. U njima je sada bila njemačka ili hrvatsko-krajiška posada.²⁹⁹ Kraljevim troškom, a posebno nastojanjem Ivana Lenkovića nastoji se tijekom prve polovice 16. st. popraviti i za obranu opremiti sve utvrde Senjske i Bihačke kapetanije. Tako je Brinjski grad popravljen, odnosno obrambeno moderniziran i ojačan dogradnjom niskoga rondela prikladnoga za ratovanje s topovima.³⁰⁰ Nakon pogibije kneza Vuka I. Brinjskoga 1546. godine u saksonske ratu u Njemačkoj, a u službi cara Karla V.,³⁰¹ imanja knezova Brinjskih i Tržačkih našla su se u rukama kneza Nikole VIII. Tržačkog (? – 1577.), nećaka kneza Vuka I. i uspješnoga ratnika protiv Osmanlija, ali i dobroga gospodara kao i rodoljuba koji je izdao dvije glagoljske isprave (1558. i 1559. godine), a brinuo se i za glagoljsku školu u Černomlju.³⁰² Njega je pomagao njegov brat Krsto III. kardinal i biskup Tridentski i upravitelj Brixenske biskupije.³⁰³ Od tada se ta frankapanska loza naziva isključivo Tržačkom iako je u njoj integriran i njezin ishodišni brinjski ogranak. Tržačku (brinjsku) lozu nastavili su knez Stjepan V. (1559. – 1588.) o kojemu se ne zna puno i knez Gašpar I. (1559. – 1590.), koji je s Katarinom Lenković imao tri sina: Jurja III. (1581. – 1609.),³⁰⁴ Nikolu IX. (1586. – 1647.), hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga bana³⁰⁵ i Vuka II. Krstu (o. 1578. – 1652.), generala Hrvatske i Primorske krajine; odlučnog, uspješnog ratnika i političara koji je uspješno branio hrvatske krajeve od Osmanlija za što je dobio priznanja kralja Ferdinanda III. i Venecije.³⁰⁶ Nakon smrti svoje braće sva imanja Frankapana Tržačkih našla su se u njegovim rukama. Imao je tri sina: Gašpara II. (1622. – 1653.) i Jurja IV. (1620. – 1661.)³⁰⁷ i Franju (Frana)

²⁹⁸ R. LOPAŠIĆ, 1895, 64–65.

²⁹⁹ M. KRUEK, 1990, 96–97; M. KRUEK, 1995, 114.

³⁰⁰ M. KRUEK, 1995, 119, 202–204.

³⁰¹ R. LOPAŠIĆ, 1895, 66.

³⁰² Ibid., 67.

³⁰³ R. LOPAŠIĆ, 1895, 67; P. STRČIĆ, 1998, 396. Ovaj podatak ne može se pronaći na službenim stranicama koje govore o hijerarhiji Katoličke Crkve u tim biskupijama (<https://www.catholic-hierarchy.org/country/it.html>).

³⁰⁴ P. STRČIĆ, 1998, 396.

³⁰⁵ Ibid., 419–421.

³⁰⁶ Ibid., 426–427.

³⁰⁷ Ibid., 413–414.

II. Krstu (1643. – 30. travnja 1671.)³⁰⁸ te kćer Anu Katarinu (1625. – 1673.), udanu za bana Petra Zrinskoga. U međuvremenu su druge frankapanske loze izumrle: Cetinska (1543.), Slunjska (1572.) i Ozaljska (1577.)³⁰⁹ čija je imovina najvećim dijelom oporukama i ženidbenim ugovorima prešla u posjed knezova Zrinskih. Brinjsko-tržačka je sada kao jedina frankapanska loza nastavila svoj povijesni hod sve do kneginje Ane Katarine Zrinske i kneza Franje II. (Frana) Krste Frankapana, koji je tragično završio zajedno sa svojim šurjakom knezom Petrom Zrinskim, hrvatskim banom, 30. travnja 1671. godine na stratištu u Bečkom Novom Mjestu, upravo od ruke onih koje su i njegovi preci, Frankapani iz brinjske i tržačke loze doveli na hrvatsko prijestolje.

Frankapani - hrvatska i europska povijesna i kulturna baština

Knezovi Krčki, kasnije Frankapani, iskonski hrvatski plemićki rod, bio je stoljećima sa svojim posjedima i utjecajima kraljeznica hrvatske srednjovjekovne države i bitan čimbenik stvaranja nacionalne kulture. Frankapani su na području od otoka Krka do Ozlja, koristeći u svojim dokumentima hrvatski jezik i glagoljsko pismo, utjecali i na pokušaj stvaranja zajedničkog, nadregionalnog hrvatskog jezika, koristeći u prvome redu elemente čakavskoga, a kasnije i kajkavskoga i štokavskog narječja o čemu svjedoči *Ozaljski jezično - književni krug*,³¹⁰ na čelu s kneginjom Anom Katarinom Zrinski, rođenom Frankapan i s knezom Franom (Franjo II.) Krstom Frankapanom (oboje iz loze tržačkih (brinjskih) Frankapana). Na hrvatskim prostorima, u službenome i u privatnome životu, Frankapani su sustavno njegovali i čuvali hrvatski jezik i glagoljsko pismo te podupirali staroslavensku službu Božju, koja je najčvršće uporište imala na njihovu matičnome posjedu, na otoku Krku,³¹¹ kao i u Vinodolu, s biskupskim središtima u gradu Senju, Modrušu i Otočcu, te na današnjem ličkom području, gdje se održala sve do II. vatikanskog sabora. Frankapani su bili veliki donatori, zaštitnici redovničkih zajednica, osnivači samostana (Senj, Trsat, Brinje), pokrovitelji biskupija senjske, modruške i otočke u kojima su imali patronatsko pravo. Povezanost s redovničkim zajednicama, pobožnost posebno prema Majci Božjoj (Oštarije, Trsat), staroslavenski (hrvatske redakcije) jezik u bogoslužju i obrana posjeda od Osmanlijskih napada bili su čimbenici koji su ih utvrđivali u vjernosti Katoličkoj crkvi i poslužili kao čvrsta brana reformaciji. Stoga nisu

³⁰⁸ Ibid., 402–406.

³⁰⁹ Ibid., 396.

³¹⁰ F. PAJUR, 2014.

³¹¹ T. GALOVIĆ, 2021, 97–104.

poput knezova Zrinskih zaslijepljenih pohlepom i povodeći se materijalnim interesima i primjerima u Njemačkoj posegnuli za samostanskim dobrima na svojim posjedima (Sv. Helena, Šenkovec) i pristupili reformaciji. Odlučni u obrani svojih posjeda i kršćanske uljudbe žestoko su branili svoje posjede i odlučno se vlastitim snagama usprotivili daleko nadmoćnijoj sili Turaka - Osmanlija. U toj neravnopravnoj borbi pokušavali su tražiti pomoć od svoje centralistički usmjerene države (Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo), od globalizirane habsburške Europe (Sveto Rimsko Carstvo), od trgovanja interesima zaslijepljenom Mletačkom i Dubrovačkom Republikom te su se u očaju nemoći pokušali, istina neuspješno, dogovoriti poput Dubrovčana i Mletaka s Osmanlijama. To stanje ni rata ni mira trajalo je više od stotinu godina i može se definirati kao život između lažnih obećanja Europe i osmanlijskog handžara i stalnih upada vlašćkih pljačkaša – martologa. To je bio pakao u kojem su živjeli i u kojem ih je pratila zla kob. To su posebno osjetili brinjsko-tržački Frankapani, čija je loza usprkos svemu tome preživjela i nadživjela sve druge frankapanske loze.

Frankapani Brinjski - bitni čimbenici hrvatskog nacionalnog identiteta

Praotac te žilavosti i otpornosti na europska lažna obećanja, pljačke i napade osmanlijskih osvajača, ali i odlučne obrane svojih prava od centralističkih nastojanja kraljevske vlasti uz kneza Bernardina je knez Anž (Hans, Ivan, Angelo) VIII. Brinjski. Ustrajno je i srčano branio svoje posjede od kraljevog prisezanja, branio od Turaka, posuđivao novac i ratnu opremu od Venecije i u situaciji očaja i bez izlaza pregovarao s Osmanlijama. Sve to karakteristično je za 15. stoljeće u Hrvatskoj nad koju je nalegao osmanlijski zmaj, narod se počeo raseljavati, a europska perspektiva bila je sasvim zamagljena.³¹² Dopisivao se s carem Maksimilijanom I. na njemačkom i latinskom jeziku, s ferrarskim vojvodama, svojim daljnjim rođacima i Mletačkom Republikom na talijanskom jeziku, a sa hrvatskim plemstvom, svojim podanicima i samostanima na hrvatskom jeziku i glagoljicom. Tim svojim postupcima bio je izraziti politički, kulturni tj. praktični suverenist svjestan globaliziranosti interesa, egoističnog razmišljanja i ponašanja europskih vladara. Takvim putem nastavio je i njegov sin knez Vuk I. Brinjski koji se protivio nastojanjima kralja Ferdinanda I. da uzme njegove gradove i grčevito se borio s Osmanlijama, kao i svi Frankapani te loze do zadnjega potpuno europeiziranoga kneza Frana Krste Frankapana. Taj mentalitet vjernosti tradiciji, ali i otpora gaženju kolektivnih i osobnih prava, a time i identiteta nastavili su

³¹² T. RAUKAR, 1999, 10–13.

Sl. 25. Brinjski grad – fresko-zapis o obnovi kapele Presvetoga Trojstva iz 1653. godine (foto: J. Lokmer)

i podanici kneza Anža VIII. iskazavši to u tri Brinjske bune: 1693.,³¹³ 1719.,³¹⁴ i 1746.³¹⁵ godine za vrijeme Vojne Krajine kao i u svim sudbonosnim situacijama od oslobođenja Like od Turaka pod vodstvom Brinjaka, popa Marka Mesića (1640. – 1713.),³¹⁶ pa sve do nedavnog Domovinskoga rata. Činjenica je da je svuda, gdje se u Hrvatskoj prostirala frankapanska državina i osjećao njihov utjecaj, najviše sačuvanih najstarijih hrvatskih etničkih temelja³¹⁷ i najjačih ostataka hrvatske državnosti. Među svim hrvatskim velikašima i plemićima, Frankapani i njihovi posjedi činili su kralježnicu Hrvatske povezavši primorsku s kontinentalnom, panonskom Hrvatskom i u puku su trajno zapamćeni i slavljani kao narodni, hrvatski velikaši. To svjedoči i nedavno pokrenut, nadati

³¹³ Ž. HOLJEVAC, 2004, 38.

³¹⁴ Ibid., 39.

³¹⁵ Ibid., 60–85.

³¹⁶ R. LOPAŠIĆ, 1888, 13–102.

³¹⁷ M. KRANJČEVIĆ, 2019, 337–338, 341.

se ne samo zbog turističko-ekonomskih ciljeva - i projekt *Putevima Frankapana*, koji je, nažalost, obuhvatio samo manji dio stare državine knezova Frankapana, zanemarujući među ostalima većinu najznačajnijih frankapanskih posjeda kao što je Senj i mnoštvo gradova u kontinentalnoj Hrvatskoj.³¹⁸ Tako je iz toga itinerera ispalo i Brinje, tj. Brinjski grad, geografsko središte i kulturološki najznačajniji dio frankapanske državine.

Valja uočiti činjenicu da je knez Mikula IV., najslavniji iz roda knezova Krčkih Frankapana, sagradio najveći dio Brinjskoga grada davši mu onodobni europski izgled, ugostio u njemu ugarsko- hrvatskoga i češkoga kralja, cara Svetog Rimskog Carstva Žigmunda Luksemburškog i time Brinju, u kojem je veliki dio svoga života sve do svoje smrti proveo, dao značaj središnjega grada Frankapanske državine. Kroz prohujala stoljeća Brinjski grad - Jelovik, a sada Sokolac korišten je u kao obrambena utvrda sve do oslobođanja Like od Osmanlija, potom kao stan kompanijskog satnika (do polovice 18. st.) da bi već 1835. godine bio u tako ruševnome stanju da se u njemu nije moglo stanovati. Stanovnici gradskoga naselja pomalo napuštaju Brinjski grad i grade svoje kuće podno brijega. Od kamena zarušenoga grada Brinjaci su gradili svoje kuće i okolne ceste. Zbog toga je pravo čudo što se od brinjskoga grada sačuvalo onoliko koliko je do danas ostalo.³¹⁹ Zahvaljujući svojoj sakralnoj funkciji sačuvana je samo kapela Presvetoga Trojstva, kao materijaliziran simbol hrvatske duhovnosti za koju je uvaženi konzervator Drago Miletić, nakon završenog dugogodišnjeg postupka restauracije u kojem je sudjelovao s nizom drugih stručnjaka skromno i oprezno rekao: *Kad bismo popisali deset najljepših i najdojmljivijih, pa time i najznačajnijih gotičkih sakralnih građevina u kontinentalnoj Hrvatskoj, nesumnjivo bi na takvu popisu kapela Sv. Trojstva u Brinju bila smještena ako ne na vrhu, onda neposredno pri vrhu.*³²⁰ Tu, u kapeli Presvetoga Trojstva djelomično je sačuvan i originalni inventar (skulpture) od kraja 14. pa sve do sredine 17. stoljeća velike umjetničke vrijednosti, koji je restauriran i predstavlja zajedno s kapelom vrhunski doseg europske gotike, još uvijek slabo poznat stručnjacima, a pogotovo ostaloj javnosti.³²¹ Predrag Marković, razmatrajući ovu kapelu u cjelovitosti njezine arhitekture i opreme, a sve u povijesnom kontekstu, posebno s obzirom na gotička ostvarenja u Sloveniji i Češkoj zaključuje *da je dvokatna dvorska kapela Presvetog Trojstva u Brinju ne samo najreprezentativniji*

³¹⁸ D. MILETIĆ, 2009, 340–441.

³¹⁹ E. LASZOVSKI, 1941, 40; M. MARKOVIĆ, 2001, 454.

³²⁰ D. MILETIĆ, 2013, 9.

³²¹ D. MILETIĆ – M. VALJATO FABRIS, 2011, 60.

Sl. 26. Brinjski grad - izložba³²²

*spomenik kasnogotičke arhitekture u srednjovjekovnim kraljevstvima Hrvatske i Slavonije, nego i najjužnji primjer parlarske gotike u Europi.*³²³

U prizemnom dijelu kapele nenametljivo je uklopljena dokumentacijsko-informativna izložba. Na toj izložbi nedostaje informacija o bogatoj brinjskoj pisanoj glagoljskoj baštini knezova Frankapana Brinjskih, inače slabo poznatoj najvećem dijelu hrvatske javnosti.

Druga činjenica koja nije manje važna je ta da je knez Anž VIII. Brinjski uz veliki broj isprava, dokumenata na latinskome (12), uobičajenom pravno-diplomatskom jeziku tadašnje Europe, objavio 9 do sada sačuvanih glagoljskih isprava na hrvatskom jeziku, ali i nekoliko dokumenata na njemačkom (4) i jedno pismo na talijanskom jeziku. Iako do sada nije rađena egzaktna statistička analiza koliko je koji Frankapan izdao isprava, dokumenata, posebno na glagoljici i u kojemu gradu, ipak se može i letimičnim pregledom vidjeti da je osim kneza Anža VIII. Brinjskoga samo njegov stric, knez Martin objavio 15 dokumenata na glagoljici. Štoviše se zna da je knez Anž VIII. osobno pisao pisma na glagoljici.

³²² BRINJE, STARI GRAD SOKOLAC, URL: <https://www.hrz.hr/aktualno/novosti-i-obavijesti/3597-brinje-stari-grad-sokolac> (2022-10-10)

³²³ P. MARKOVIĆ, 2012, 31.

Među članovima brinjske loze je i jedna žena: kneginja Jelža, majka kneza Anža VIII. koja je također izdala ispravu pisanu glagoljicom, čime je preuzela kneževske, vladarske obveze što je rijetkost u frankapanskoj široj obitelji 15. stoljeća. Ako se kao kriterij uzme mjesto izdanja tih glagoljskih isprava tada je u Brinjskome gradu, tj. u gradu *Jeloviku* - a *Jelovik* je samo staro ime za Brinjski grad - burg, dok se ime Brinje odnosi na varoš pod burgom - objavljeno 16 glagoljskih isprava. Te isprave su izdali: slavni knezovi Anž V., Mikula IV., knez Anž VIII. i kneginja Jelža, što je vjerojatno najveći broj frankapanskih glagoljskih isprava objavljenih u bilo kojem frankapanskome gradu, osim u Novom Vinodolskom i u biskupskome sjedištu u Senju, gdje je djelovao kaptol kao *locus credibilis*. To sve govori o tome da je Brinjski grad tj. današnje Brinje bilo jedno od središta hrvatske glagoljske srednjovjekovne pismenosti. Koliko je tek u tim turbulentnim vremenima, posebno nakon pogibije Zrinskih i Frankapana, nestalo i propalo njihovih (glagoljskih) dokumenata!

Ako je otok Krk, kako ga ugledni znanstvenici - glagoljaši nazivaju, kolijevka hrvatske glagoljice (V. Jagić),³²⁴ a Senj kolijevka hrvatskog (glagoljskog) tiskarstva,³²⁵ tada je Brinje, posebno po brojnim glagoljskim listinama tu nastalim, jedno od važnijih središte hrvatske glagoljske diplomatske pismenosti. Te činjenice govore o knezu Anžu VIII. Brinjskom, usprkos njegovoj izrazito teškoj naravi, tvrdoglavoj nespremnosti na kompromise i nespretnom diplomatskom i političkom taktiziranju - a to je knez Bernardin Frankapan, sin vojvotkinje d' Este i suprug aragonske princeze odgojen na europskim dvorovima, bolje znao i umio - kao o obrazovanoj osobi odanoj tradiciji i svome rodu koja je često u svojoj originalnosti i neprilagođenosti diplomatskim pravilima i društvenim običajima, bila u suprotnosti s društvenim ponašanjem i moralnim naukom Katoličke crkve (bračni zakonik). Sve to danas baca novo svjetlo ne samo na kneza Anža VIII. već i na Brinje, tj. Brinjski grad kao središte glagoljske kulture, pismenosti i domovinske odanosti. Zbog toga svega svakako je potrebno da knez Anž VIII. i Brinje dobiju u hrvatskoj srednjovjekovnoj, posebno u povijesti hrvatskoga glagoljaštva odgovarajuće mjesto, koje sada nemaju. To se prvenstveno odnosi na Hrvatski biografski leksikon i na Hrvatsku enciklopediju gdje knez Bartol IX. Brinjski, knez Anž VIII. Brinjski, a ni njegova majka kneginja Jelža, nemaju svoju natuknicu.³²⁶

³²⁴ M. BOLONIĆ, 1980, 5.

³²⁵ M. BREYER, 1940, 53.

³²⁶ Petar Strčić u svome *Leksikonu Franopana*, koji je inače rijetkost u knjižnicama, donosi, natuknicu *Anž VIII. Frankopan*. (P. STRČIĆ, 2009)

Sl. 27. Unutrašnjost kapele Sv. Trojstva u Brinjskom gradu - pogled s galerije³²⁷

Još jedna nimalo manje važna činjenica je da su knezovi Krčki Frankapani svojim ženidbenim vezama stvorili niz kompleksnih rodbinskih odnosa s vrlo moćnim domaćim obiteljima poput Kurjakovića, Zrinskih, Babonića, Blagajskih, Nelipčića, Berislavića, Goričkih, Celjskih, Devinskih, Wallsee, srpskih Brankovića, kao i s europskim velikaškim obiteljima Oretzburg u Koroškoj i Stubenberg u Štajerskoj, njemačkim Thurn, Schaumburg, Hohenzollern, mađarskim Korvinima, Erdödi, napuljskim Aragoncima, talijanskim Carrarama, d' Este, Sforza, de Naro i Barberini, mletačkim plemićima Gradenigo, Mauroceno, što nije učinio ni jedan hrvatski plemićki rod. Time su postali dio europskog establišmenta i Hrvatskoj dali zavidnu diplomatsku razinu, usprkos njezinom ne baš sretnome položaju u zajedničkoj državi s Mađarskom i kasnije s habsburškim zemljama.

I dok se sve do 1945. godine njegovao kult Zrinskih i Frankopana, održavale svečane sv. mise prisjećajući se stradanja kneza Petra Zrinskoga i kneza Frana Krste Frankapana 30. travnja 1671. godine u Bečkom Novom

³²⁷ BRINJE, STARI GRAD SOKOLAC, URL: <https://www.hrz.hr/aktualno/novosti-i-obavijesti/3597-brinje-stari-grad-sokolac> (2022-10-10)

Sl. 28. Brinje - pogled na Brinjski grad i crkvu Uznesenja Blaženje Djevice Marije³²⁸

Mjestu, sve je to tihom zabranom i strahom nestalo nakon 1945. godine da bi se nakon uspostave neovisne Republike Hrvatske 1991. godine pokušalo obnoviti sjećanje na te borbe za hrvatsku neovisnost. Tako su već od 1990. godine u mnogim mjestima toga datuma oživjele svečanosti, održavane sv. mise i kulturna događanja u spomen Zrinskih i Frankapana. Međutim, sve je to ubrzo zbog našega nemara, korištenja prvosvibanjskih praznika za odlazak izvan mjesta boravka i krivo shvaćene potrebe kupovine ulaznice u Europsku Uniju, zbog hrvatskoga podilaženja europskom globalizmu zamrlo, nestalo. Brinje to sebi ne smije dopustiti, već se mora trajno sjećati knezova Frankapana, posebno kneza Mikule IV., kneginje Jelže Brinjske i kneza Anža VIII. Brinjskoga koji su svojom osobnošću i djelom Brinju dali jedinstveni hrvatski i europski pečat. Brinje bi trebalo postati susretište svih dijelova frankapanske državine gdje bi se na umjetnički način uprizorilo rodoslovlje knezova Krčkih Frankapana, posebno Brinjskih i Tržačkih,³²⁹ znanstveno sagledavali svi aspekti njihove povijesti i djelovanja u svjetlu današnje znanosti i povijesnoga sjećanja. Oni to zaslužuju, a u prvome redu knez Mikula IV. i knez Anž VIII. Brinjski.

Svojim značenjem u hrvatskoj kulturi i u povijesti hrvatskoga glagoljaštva knezovi Frankapani, posebno knez Mikula IV. i knez Anž VIII. Brinjski osigurali su Brinju i Hrvatskoj veliki kapital kojega treba koristiti i na njemu graditi, održavati lokalnu i nacionalnu svijest te graditi bolju i prosperitetniju budućnost Brinja i cijele domovine Hrvatske.

³²⁸ OPĆINA BRINJE, URL: <http://www.brinje.hr/home.asp?action=home&id=0&glavni=0> (2021-5-3)

³²⁹ Dobar primjer za takav poduhvat je Gačanski park hrvatske memorije u Otočcu (J. BRALA-MUDROVČIĆ, 2014) u kojem je na likovni način prikazana bogata glagoljska, kulturna povijest Gacke doline.

Izvori i literatura

I. Izvori

- ACTA CROATICA - HRVATSKI SPOMENICI, Knjiga I., Hrvatske glagoljične i ćirilične isprave iz Zbirke Stjepana Ivšića, 1100. – 1527. (pried. J. BRATULIĆ – Z. LADIĆ), Zagreb, 2017.
- ARKIV ZA POVJESTNICU JUGOSLAVE, Knjiga IV., ur. Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Zagreb, 1857.
- BULLETTINO DI ARCHEOLOGIA E STORIA DALMATA, Split, 1881.
- CODEX DIPLOMATICUS comitum de Frangepanibus - A FRANGEPÁN Család Oklevéltar,
- 1910., 1., Első kötet (1133. – 1458.), Budapest, MCMX.
- 1913., 2., Második kötet (1454. – 1527.), Budapest, MCMXIII.
- CODEX DIPLOMATICUS HUNGARIAE Ecclesiasticus ac Civilis, Georius Feyér, Ab Anno 1418. - 1428., Tom X., Vol. VI., 814, Budae, 1844.
- CODEX DIPLOMATICUS regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – DIPLOMATIČKI SBORNIK Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom, dio II., od godine 1102. do 1200., izdaje Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Zagreb, 1875.
- CODEX DIPLOMATICUS regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – DIPLOMATIČKI ZBORNIK Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom
- 1904., dio II. = LISTINE, godina 1101. – 1200., sabrao i uredio T. SMIČIKLAS, Zagreb, 1904.
- 1905., dio III. = LISTINE, godina 1201. – 1235., sabrao i uredio T. SMIČIKLAS, Zagreb, 1905.
- 1906., dio IV. = LISTINE, godina 1236. – 1255., sabrao i uredio T. SMIČIKLAS, Zagreb, 1906.
- 1907., dio V. = LISTINE, godina 1256. – 1272., sabrao i uredio T. SMIČIKLAS, Zagreb, 1907.
- 1908., dio VI. = LISTINE, godina 1272. – 1290., sabrao i uredio T. SMIČIKLAS, Zagreb, 1908.
- 1981., dio XVII. = LISTINE, godina 1386 – 1394., sabrao Tadija SMIČIKLAS, Zagreb, 1981.
- 1990., dio XVIII. = LISTINE, godina 1386 – 1394., sabrao Tadija SMIČIKLAS, Zagreb, 1990.
- COMMISSIONES ET RELATIONES VENETAE, Tomus I. (1433. – 1527.) – Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, VI., Zagreb, 1876.
- Marino SANUTO, I Diari di Marino Sanuto (MCCCCXCVI - MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII codd., Venezia, 1890., vol. 29.

Marino SANUTO, I Diari di Marino Sanuto (MCCCCXCVI - MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. Venezia, 1891., vol. 30., stup. 98, 292–294.

Daniele FARLATI, *Illyrici sacri, Tomus quartus, Ecclesiae suffraganeae Metropolis Spalatensis*, Venezia, 1769.

Daniele FARLATI, *Illyrici sacri, Tomus quintus, Ecclesia Jadertina cum suffraganeis, et Ecclesia Zagrabiensis*, Venezia, 1775.

DIPLOMATARIUM RAGUSANUM - DIPLOMATARIUM RELATIONUM REIPUBLICAE RAGUSANAE CUM REGNO HUNGÁRIÁÉ, sastavio József GELCICH, popratilo bilješkama Lajos THALLÓCZY, Budapest, 1887.

FONTES RERUM BOHEMICARUM, Vita Caroli IV. Imperatoris, capt. IX., Prag, 1882, 252–253 (Fontes rerum Bohemicarum: Prameny dějin Českých

HRVATSKI SPOMENICI - ACTA CROATICA, Sveska I., (od godine 1100. do 1499.), Zbirke I. Kukuljevića i Radoslava Lopašića popunio i za tisak priredio Dr. Đuro ŠURMIN, Zagreb, 1898.

HRVATSKI URBARI - URBARIA INGUA CROATICA CONSCRIPTA, Svezak I., sabrao i protumačio Radoslav LOPAŠIĆ, Zagreb, 1894.

LISTINE HRVATSKE - ACTA CROATICA, prired. Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Zagreb, 1863.

LISTINE OD ODOŠAJIH IZMEDJU JUŽNOGA SLAVENSTVA i MLETAČKE REPUBLIKE,

- 1870., Knjiga II. (od godine 1336. do 1347.), sakupio i uredio Šime LJUBIĆ, Zagreb, 1870.

- 1875., Knjiga V. (od godine 1403. do 1409.), sakupio i uredio Šime LJUBIĆ, Zagreb, 1875.

- 1882., Knjiga VII. (od godine 1412. do 1420.), sakupio i uredio Šime LJUBIĆ, Zagreb, 1882.

- 1891., Knjiga X. (od godine 1453. do 1469.), sakupio i uredio Šime LJUBIĆ, Zagreb, 1891.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK; Mátyás Király Korából, I., Budapest, 1875.

MONUMENTA HISTORICA LIBERAE REGIAE CIVITATIS ZAGRABIAE METROPOLIS REGNI DALMATIAE, CROATIAE ET SLAVONIAE, vol. 1-2 (Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine Dalmatinsko-hrvatsko-slavonske svezak 1-2), Ivan Krst. Tkalčić, Svezak Prvi (Izprave: 1093. – 1399.), Zagreb, 1883.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA, DIPLOMATARIA VOL. XXXVIII = MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK, Budapest, 1913.

RAD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI, Knjiga XVIII., Zagreb, 1872.

ROGERIJE iz APULIJE, *Carmen miserabile*, s latinskoga preveo i priredio M. Sardelić, Zagreb, 2010.

STARINE,

- 1873., Knjiga V., Zagreb, 1873.

- 1892., Knjiga XXV., Zagreb, 1892.

- 1934., Knjiga XXXVII., (uredio Ferdo ŠIŠIĆ), Zagreb, 1934.

II. Knjige i članci

Stjepan ANTOLJAK, Kako i kada je došlo do jednog umetka u Rogerijevoj "Carmen miserabile", *Starohrvatska prosvjeta*, 3/2, 1952, 187–200.

Ana AZINOVIĆ BEBEK – Andrej JANEŠ, Preliminarni rezultati arheoloških istraživanja palasa starog grada Sokolca u Brinju, *MemorabiLika*, 1/1, 2018, 66–82.

Kristian BERTOVIĆ, Porijeklo i pojava obitelji, *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji*, ur. Ines SRDOČ-KONESTRA – Saša POTOČNJAK, Rijeka, 2018, 15, 18–19.

Kristian BERTOVIĆ, *Pismenost u okrilju velikaškog roda: primjer Frankapana u srednjem vijeku*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za povijest, Zagreb, 2018. (diplomski rad)

Mile BOGOVIĆ, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 13, 1988, 109–120.

Mile BOGOVIĆ, Prijelazno stoljeće senjske Crkve (1450 - 1550), *Senjski zbornik*, 17, 1990, 69.

Mile BOGOVIĆ, Krasnarska župa i svetište Gospe od Krasna, *Senjski zbornik*, 18, 1991, 197–202.

Mile BOGOVIĆ, Hrvatsko glagoljsko tisućljeće, *Senjski zbornik*, 25, 1998, 1–140.

Mile BOGOVIĆ – Josip FRKOVIĆ, Povijest redovništva u Senju i okolici, *Senjski zbornik*, 48, 2021, 29–166.

Mihovil BOLONIĆ, Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, *Senjski zbornik*, 5, 1973, 219–318.

Mihovil BOLONIĆ – Ivan ŽIC-ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977.

Mihovil BOLONIĆ, *Otok Krk kolijevka glagoljice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

Ivan BOTICA, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2011. (doktorska disertacija)

Jasminka BRALA-MUDROVČIĆ, Glagoljska baština Gacke doline i gačanski park hrvatske memorije - jezično, kulturološko i nacionalno obilježavanje religioznoga i svjetovnoga života, *Crkva u svijetu*, 49, 2014, 2, 197–222.

Mirko BREYER, Senj - kolijevka hrvatskog tiskarstva, Senj, *Hrvatski kulturni spomenici, JAZU*, Zagreb, 1940, 53–58.

- Josip BRUNŠMID, Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 9, 1907, 82–184.
- Lelja DOBRONIĆ, *Viteški redovi. Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.
- Lelja DOBRONIĆ, Augustinci u srednjovjekovnoj Slavoniji i Hrvatskoj, *Croatica Christiana periodica*, 11, 1987, 1–25 .
- Lelja DOBRONIĆ, Templari u Senju, *Senjski zbornik*, 30, 2003, 191–200.
- Kamilo DOČKAL, *Građa (arhivski materijal) za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj*, rukopis – strojopis, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
- Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, JAZU, Zagreb, 1982.
- Tomislav GALOVIĆ, Hrvatskoglagoljski Krčki ili Vrbanski/Vrbnički statut, u *Suzbijanje korupcije u Hrvatskoj u srednjem vijeku*, ur. Nina OŽEGOVIĆ – Zorislav Antun PETROVIĆ, Udruga Kultura i etika, Zagreb, 2014, 62–75.
- Tomislav GALOVIĆ, Krčka kronika (La cronaca di Veglia) Antonija Vinciguerra iz 15. stoljeća (La cronaca di Veglia of Antonio Vinciguerra (15th Century), *Krčki kalendar*, 2016 (2015), 137–142.
- Tomislav GALOVIĆ, Combating Corruption in Croatia in the Midsle Ages: an Example of Croatian Legal Documents - Law Code of Vinodol (1288) and Statute of the island of Krk/Vrbnik (1388), *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 40/2, 2019, 869–897.
- Tomislav GALOVIĆ, Srednjovjekovna pisana baština *državine* Frankapana i otok Krk, *Nova et vetera - Crkva, Kvarner i kultura*, *Zbornik u čast izv. prof. dr. sc. Franje Velčića u povodu 65. godine života*, ur. Marko MEDVED, Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2021, 95–124.
- Ante GLAVIČIĆ, Kamena pročelja srednjovjekovnih kuća u Senju, *Senjski zbornik*, 22, 1995, 111–138.
- Miroslav GLAVIČIĆ, Natpisi antičke Senije, *Radovi*, 33/20, 1994, 55–82.
- Miroslav GLAVIČIĆ – Nenad CAMBI, Glava Augusta iz Brinja u svom historijskom i arheološkom kontekstu, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 59, 2017, 1–19.
- Borislav GRGIN, Senj i Vinodol između kralja Matijaša Korvina, Frankapana i Venecije (1465. – 1471.), *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 28, 1995, 61–70.
- Borislav GRGIN, *Počeci rasapa (kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Ibis grafika Zagreb, Zagreb, 2002.
- Željko HOLJEVAC, *Brinjsko-lički ustanak 1746. godine*, Meridijani, Samobor, 2004.
- Anđela HORVAT, Pietà u Brinju, *Peristil*, 12-13/1, 1969, 79–88.
- Anđela HORVAT, Drvena gotička Madona iz Brinja, *Peristil*, 16-17/1, 1973, 39–46.
- Anđela HORVAT, Tri gotičke franjevačke Madone selice, *Peristil*, 20/1, 1977, 13–22.
- Rudolf HORVAT, *Lika i Krbava II.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1941.

- Zorislav HORVAT, O pravokutnim prozorima srednjovjekovnih crkava Like i Krbave, *Peristil*, 40, 1997, 21–30.
- Zorislav HORVAT, Srednjovjekovna pavlinska arhitektura na području senjske i Modruško-krbavske biskupije, *Senjski zbornik*, 26, 1999, 123–177.
- Zorislav HORVAT, Srednjovjekovna sakralna arhitektura u Brinju i okolici, *Senjski zbornik*, 27, 2000, 97–146.
- Zorislav HORVAT, Pregled sačuvanih nadgrobnih ploča Krčkih knezova Frankopana, *Senjski zbornik*, 32, 2005, 25–56.
- Emanuel HOŠKO, *Svetište Majke Božje na Trsatu*, Franjevački samostan Trsat, Rijeka (Trsat), 2003, 49–50.
- Mladen IBLER, Putovanje skandinavskog kralja Erika VII. Pomeranskog kroz Hrvatsku 1424. – 425., *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 39, 2001, 121–132.
- Mladen IBLER, Hrvatski grb iz frankopanskog Senja u Švedskoj, *Senjski zbornik*, 29, 2002, 105–111.
- Neven JOVANOVIĆ, Antonio Fabregues o Krbavskoj bici, *Povijesni prilozi*, 30/41, 2011, 173–187.
- Josip JUSTINIĆ, O tri najstarije dobrinjske darovnice, *Baščina, Glasilo Društva prijatelja glagoljice*, 23, 2020, 21–26.
- Ivan JURKOVIĆ, Turska opasnost i hrvatski velikaši - knez Bernardin i njegovo doba, *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 17, 1999, 61–83.
- Ivan JURKOVIĆ, Gorski kotar, Gacka, Lika i Krbava: “Izginuše izabrani momci, sjajni vitezovi koji su oslobodili iz turskih ruku Apuliju”, *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: Hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku* (ur. Marija KARBIĆ), Matica hrvatska, Zagreb, 2019, 327–339.
- Hrvoje KEKEZ, Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?, *Modruški zbornik*, 3/3, 2009, 65–101.
- Hrvoje KEKEZ, *Bitke prekretnice hrvatske povijesti*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2010.
- Josip KIRINČIĆ – Franjo VELČIĆ, *Darovnica slavnoga Dobroslava*, Općina Dobrinj, Dobrinj - Rijeka, 2000.
- Nada KLAJIĆ, Kako i kada su knezovi Krčki stekli Modruš i Vinodol?, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 16, Rijeka - Pazin, 1971, 129–168.
- Nada KLAJIĆ, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, Globus, Zagreb, 1990.
- Vjekoslav KLAJIĆ, *Krčki knezovi Frankapani, Knjiga I.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1901.
- Vjekoslav KLAJIĆ, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća, Knjiga I.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1972.
- Vjekoslav KLAJIĆ, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća, Knjiga IV.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1973.
- Vjekoslav KLAJIĆ, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća, Knjiga V.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1973.

- Josip KLEMENC, Senj u prehistorijsko i rimsko doba, *Hrvatski kulturni spomenici*, JAZU, Senj, 1940, 1–10.
- Ozren KOSANOVIĆ, Družine i potknežini knezova Krčkih na Krku (od 1260. do 1480. godine), *Povijesni prilozi*, 35/50, 2016, 233–259.
- Milan KRANJČEVIĆ, Gacki čakavski govori s područja Otočca - zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske, *Senjski zbornik*, 46, 2019, 337–344.
- Stjepan KRPAN, *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti - prilozi za monografiju*, Zavičajno društvo Brinjaka "Sokolac", Zagreb, 1995.
- Milan KRUHEK, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, *Kultura pavlina*, Globus - Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989, 67–94.
- Milan KRUHEK, Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez - posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453. – 1529., *Modruški zbornik*, 3/3, 2009, 187–235.
- Milan KRUHEK, *Krajiške utvrde Hrvatskog kraljevstva*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1995.
- Milan KRUHEK, Utvrde Senjske kapetanije u XVI. stoljeću, *Senjski zbornik*, 17, Senj, 1990, 93–112.
- Robert KURELIĆ, Pregled povijesti grofova Celjskih, *Historijski zbornik*, 59, 2006, 201–216.
- Krešimir KUŽIĆ, Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine, *Historijski zbornik*, 67/1, 2014, 1, 11–63.
- Emilij LASZOWSKI, *Stari lički gradovi*, Lička sloga, Zagreb, 1941.
- Anto LEŠIĆ, Čubranić Vinko (Zubranich, Zubranić Vincenzo), *Hrvatski biografski leksikon*, 3, 1993, 111–112.
- Juraj LOKMER – Fila BEKAVAC LOKMER, Tri inkunabule iz Senja u knjižnici Franjevačkog samostana Trsat (prilog povijesti franjevacu u Senju), *Senjski zbornik*, 40, 2013, 363–396.
- Radoslav LOPAŠIĆ, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1888.
- Radoslav LOPAŠIĆ, *Bihać i Bihaćka krajina*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890.
- Radoslav LOPAŠIĆ, *Oko Kupe i Korane: mjestopisne i povijesne crtice*, Matica hrvatska, Zagreb, 1895.
- Lujo MARGETIĆ, Senjski statut iz 1388., *Senjski zbornik*, 34, 2007, 5–160.
- Mirko MARKOVIĆ, *Hrvatski gradovi na starim planovima i vedutama*, AGM Zagreb, Zagreb, 2001.
- Predrag MARKOVIĆ, Mramorni reljefi venecijanske radionice Bon u Senju i Krčki knezovi Frankapani, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30, 2006, 9 – 28.
- Predrag MARKOVIĆ, The Frankopan Counts of Krk and the Reflections of the '1400 Style' on the Periphery of the Kingdom, *Art and Architecture around 1400: Global*

- and Regional Perspective*, ur. Marjeta CIGLENEČKI, – Polona VIDMAR, Faculty of Arts of the University of Maribor, 2012, 31–40.
- Ivan MATIJEVIĆ, Židovska vjerska zajednica u Saloni, *Crkva u svijetu*, 55/2, 2020, 238–248.
- Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL – Tomislav GALOVIĆ – Ivan BOTICA, *Privilegia foundationis monasterij sanctae Mariae Cziquenizae - Fundacijske isprave samostana svete Marije u Crikvenici*, II. izdanje, Grad Crikvenica (Glosa), Crikvenica (Rijeka), 2011.
- Petar MATKOVIĆ, Trgovački ugovor republike mletačke, sklopljen sa knezovi senjskimi godine 1408. i 1455., *ARKIV za povjestnicu jugoslavensku, Knjiga VII.* (ured. Ivan Kukuljević Sakcinski), Zagreb, 1863, 149–160.
- Marko MEDVED, Augustinci pustinjaci u Senju, *Senjski zbornik*, 41- 42, 2015-16, 443–452.
- Ivan MILČETIĆ, Zakon brašćine svetoga duha u Baški, *STARINE*, XXV., 1892, 138–151.
- Drago MILETIĆ, Baština i baštinici. Perspektive zaštite frankopanske kulturne baštine s gledišta dosadašnje prakse i prijedlog za temeljne promjene odnosa prema plemićkim gradovima, *Modruški zbornik*, 3/3, 2009, 3, 307–350.
- Drago MILETIĆ, Rasprava o strukturi i funkcijama dvorske kapele Sv. Trojstva u Brinju, *Portal (godišnjak Hrvatskoga restauratorskog zavoda)*, 4, 2013, 9–25.
- Drago MILETIĆ – Marija VALJATO FABRIS, *Sokolac, frankopanski plemićki grad u Brinju*, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb, 2003.
- Drago MILETIĆ – Marija VALJATO FABRIS, Kapela sv. Trojstva u Brinju, *Peristil*, 54/1, 2011, 53–62.
- Boris OLUJIĆ, *Povijest Japoda: pristup*, Srednja Europa, Zagreb, 2007.
- Franjo PAJUR, Ozaljski jezično - književni krug ili Zrinsko - frankopanski književni krug, *Kaj*, 47 (229)/3-4, 2014, 55–68.
- Stjepan PAVIČIĆ, *Seobe i stanovništvo Like*, Muzej Like Gospić, Gospić, 1990.
- Stjepan PAVIČIĆ, Iz prošlosti Krasna i okolice, *Senjski zbornik*, 18, 1991, 259–265.
- Karl PATSCH, *Lika u rimsko doba*, Biblioteka “Ličke župe”, Gospić, 1990.
- Tomislav RAUKAR, Hrvatska na razmeđu XV. i XVI. stoljeća, *Senjski zbornik*, 17, 1990, 5–14.
- Dalibor SALOPEK – Darko ŽUBRINIĆ, U Zagrebu identificiran novi “batomaljski list” Statuta bratovštine Majke Božje Goričke iz 1425. godine, *Krčki zbornik*, 75, 2019, 159–186.
- Manojlo SLADOVIĆ, *Pověsti biskupiah senjske i modruške ili krbavske*, Trst, 1856, Državni arhiv u Gospiću, Kršćanska sadašnjost d.o.o., Gospić - Zagreb, 2003. (pretisak)

Petar STRČIĆ,

FRANKAPAN, (Frankopan), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 387–398.

FRANKAPAN, Bartol II., *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 399.

FRANKAPAN, Dujam II., *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 401–402.

FRANKAPAN, Fran II. Krsto Tržački (Ferenc Trsacki, Francesco Cristoforo), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 425–426.

FRANKAPAN Ivan V (Angelo, Anz, Anž, Hans Hanž, Joannes, John, Johannes, Zuane), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 409–410.

FRANKAPAN Ivan VI. st. (de Frangepanibus, Anž, Angelo, Gian, Giovanni, Hanž, Hans Joannes, Johan, Johannes, Vale, Valle, Valen), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 410–411.

FRANKAPAN, Ivan VII. ml. Krčki (de Frangepais, Frangepan, de Frangepanibus; Ioannes, Johannes), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 411–413.

FRANKAPAN, Juraj IV. Tržački (de Frangepanibus; Georgius), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 411–413.

FRANKAPAN. Krsto I. Brinjski (Frangapan, de Frangepanibus; Christophorus), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 414–415.

FRANKAPAN Leonard I., *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 415–416.

FRANKAPAN, Martin IV. (de Frangepanibus, Martinus), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 416–418.

FRANKAPAN, Nikola IV. (de Frangepan; Mikula, Nicolaus), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 418–419.

FRANKAPAN, Nikola VIII. Tržački (de Frangepanibus; Nicolaus), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 419.

FRANKAPAN, Nikola IX. Tržački (Frangepan; de Frangepanibus; Miklouss, Nicolaus), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 419–421.

FRANKAPAN, Vuk I. Brinjski (de Frangepanibus; Vollfgang, Vullfgang, Wolfgang), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 425–426.

FRANKAPAN, Vuk II. Krsto Tržački (de Frangepanibus, Frankopan, Bolfan Kristof, Volfan, Volphan, Wollf Christoff, Wolfgangus, Wollfan Therzazky), *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, 1998, 426–427.

Petar STRČIĆ, *Leksikon Frankopana*, Krk - Rijeka, 2009.

Tea SUŠANJ PROTIĆ, Renesansna kuća Moise u Cresu - rezultati konzervatorskih istraživanja 2011. godine, *Ars Adriatica*, 4, 2014, 283–298.

Marija ŠERCER, Žene Frankopanke, *Modruški zbornik*, 4-5, 2011, 21–81.

Ferdo ŠIŠIĆ, Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473 - 1496); *STARINE, Knjiga XXXVIII*, 1937, 1–180.

Luka ŠPOLJARIĆ, Hrvatski renesansni velikaši i mitovi o rimskom porijeklu, *Modruški zbornik*, 9-10, 2016, 3–40.

- Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Dvije glagoljske darovnice pavlinima (1372. i 1452.), *Zbornik Historijskog instituta JAZU*, 1, 1954, 137–150.
- Giuseppe VASSILICH, Sull' origine dei Conti di Veglia sedicenti Frangipani, *Studio critico, Pagine Istriane, Annata II.*, 1-12, Capodistria, 1904.
- Antonio VINCIGUERRA, Giurisdizione antica di Veglia. 1481., Relazione di Antonio Vinciguerra, *COMMISSIONES et RELATIONES VENETAE, Tomus Primus*, 1876, 29–132.
- Sanja ZUBČIĆ, Transliteracija 3. lista i *recto* stranice 5. lista Statuta bratovštine Majke Božje Goričke s početka 15. stoljeća, *Krčki zbornik*, 75, 2019, 187–200.
- Ivan ŽIC - ROKOV, Čubranić, *Hrvatski biografski leksikon*, 3, 1993, 110–111.

III. Internetski izvori

- ANDRIJA II. ARPADOVIĆ, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2627> (2022-02-22)
- DIE AUGSBURGER KONFESSION: Verlesung vor Kaiser Karl V., 1530, autor (graver) nepoznat, Herzog August Library, Wolfenbüttel, Germany - CC BY-SA, URL: https://www.europeana.eu/item/168/item_QGGQGIPLQO2CETZE7RDIAH2MBODCPZYF (2021-05-10)
- STEFAN BAUER, Panvinio Onofrio, Treccani, Dizionario Biografico degli Italiani, Vol. 81, 2014, URL: [https://www.treccani.it/enciclopedia/onofrio-panvinio_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/onofrio-panvinio_(Dizionario-Biografico)) (2022-05-18)
- BELA III., *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6676> (2021-02-05)
- BELA IV., *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=667> (2022-01-22)
- BRINJE, STARI GRAD SOKOLAC, URL: <https://www.hrz.hr/aktualno/novosti-i-obavijesti/3597-brinje-stari-grad-sokolac> (2022-10-10)
- AUGUST DIMITZ, Geschichte Krains von altesten Zeit bis auf das Jahr 1813., Erster Theil: Von der Urzeit bis zum Tode Kaisers Friedrichs III. (1493), Druck und Verlag von Ing. v. Kleimayer & Fed. Bamberg, Laibbach, 1874, URL: https://books.google.hr/books?id=1jI3QAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false: (2021-03-16)
- KATALOG BAVARSKE DRŽAVNE KNJIŽNICE U MÜNCHENU, URL: <https://daten.digitaler.sammlungen.de/~db/0002/bsb00026947/images/> (2022-06-08)
- KENOTAF cara Maksimilijana I. s prikazom Krbavske bitke u Dvorskoj kapeli u Innsbrucku, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Innsbruck_1_339.jpg (2021-10-06)
- EDUARD LICHTNOWSKY, Geschichte des Hauses Habsburg, Theil V., Geschichte der Albrechtinischen und Leupoldinischen Linie bis 1439 (vom Regierungsantritt

- Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrechts des Zweiten), Schaumburg und Compagnie, Wien, 1841., URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nyp.33433066662283&view=1up&seq=11> (2021-06-12)
- LUDOVİK I. ANŽUVINAC, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37402> (2022-10-06)
- OPĆINA BRINJE, URL: <http://www.brinje.hr/home.asp?action=home&id=0&glavni=0> (2021-5-3)
- MASSIMILIANO MALAVASI, Vinciguerra Antonio, Treccani, Dizionario BiograficoNdegli Italiani, Vol. 99, 2020, URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-vinciguerra_%28Dizionario-Biografico%29/ (2021-05-13)
- DOMENICO MICHIEL, Doge XXXV., Anni 1118. – 1130., Conoscere Venezia, URL: <https://www.conoscerevenezia.it/?p=23448> (2002-06-07)
- VITALE II. MICHIEL, Doge XXXVIII., Anni 1156. – 1172., Conoscere Venezia, URL: <https://www.conoscerevenezia.it/?p=28630> (2002-06-07)
- PUTOVIMA FRANKAPANA, *Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji*, ur. Ines Srdoč-Konestra i Saša Potočnjak, Rijeka, 2018, 247–428, URL: <https://frankopani.eu/Putovima-Frankopana.pdf> (2021-01-15)
- MARIN SANUDO, ml., *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54538> (2022-10-06)
- SOKOLAC, URL: <https://www.unasana.ba/destinacije/sokolac-2/> (2021-03-17)
- MARTIN STIER, *Tabulae geographicae, ichnographicae et descriptiones germanicae urbium, artium et fortalitorum quae in Styria, Croatia et Mari Adriatico sunt Turcis finitima*, Wien, 1660, Austrijska nacionalna knjižnica (ONB), Zbirka rukopisa i staroga tiska, URL: <http://www.onb.ac.at/sammlungen/hschrift/bibliographie.htm>. (2021-05-10)
- CAMILLO TRASMUNDO, FRANGIPANE, *De Frangipanibus Illyricis eorumque consanguineis Commentarium, Typis Civiltate Catholicae, Romae, 1870*, URL: https://books.google.hr/books?id=DrFXAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r#cad=0#v=onepage&q&f=false (2021-03-16)
- TRŽAC, mjesto gdje se spajaju bosanska i hrvatska krajina, URL: <https://balkans.aljazeera.net teme/2018/3/5/trzac-mjesto-gdje-se-spajaju-bosanska-i-hrvatska-krajina> (2021-03-17)
- ZNANSTVENO OTKRIĆE, U Brinjskom Humcu pronađeni ostaci naselja i počasnog kipa prvog rimskog cara!, URL: <http://indirektno.com/znanstveno-otkrice-u-brinjskom-humcu-pronadani-ostaci-naselja-i-pocasnog-kipa-prvogrimskog-cara/> (2021-05-03)

BRINJE: THE HOME OF THE COUNTS OF KRK – THE FRANKOPANS AND THE
GLAGOLITIC HERITAGE OF BRINJE

Summary

In this paper, the origin and history of the counts of Krk – the Frankopans are given in detail, as well as a more detailed history of the Brinje Frankopan lineage, which ended the history of this famous Croatian noble family.

This paper highlights one part of the lesser-known Frankopan, especially Glagolitic, heritage of the town of Brinje and its region, which was the residential centre of the most powerful counts of Krk, later Frankopan: Count Anž (Ivan) V. and Count Mikula (Nikola) IV. and which was later managed by the Brinje, i.e. Tržac, branch of the Frankopans. The figure of Countess Jelža (Elizabeta), the widow of Count Bartol IX, the founder of the Brinje lineage and the mother of Count Anž (Ivan) VIII, is especially outlined, as well as the work of Count Anž (Ivan) VIII. of Brinje, otherwise a controversial historical figure. He often did not choose the means and method in the struggle for his property and survival, however, he did leave a significant mark in the Glagolitic documents of the 15th century. Unfortunately, Count Anž (Ivan) VIII is overlooked in the lexicographical literature, which is certainly a great pity.

Also shown is the Glagolitic inscription from the grave of Count Matijaš Čubranić, who was in the service of Count Anž (Ivan) VIII, as well as the Glagolitic documents of the Augustinian monastery of St Mary in Brinje and the Pauline monastery of St Nicholas at Gvozd near Modruš. This provides a new perspective of Count Anž (Ivan) VIII, as well as of Brinje, today somewhat forgotten by the public as an important centre of the old Frankopan state and one of the centres of Croatian Glagolitic literacy.

Keywords: Counts of Krk, Frankopans, Brinje, Sokolac, Glagolitic heritage of Brinje